

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI VE GÜVENLİĞİ

Soysal AKTÜRK

Mustafa Kemal Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin Kamu Yönetimi Anabilim Dalı İçin
Öngördüğü **YÜKSEK LİSANS TEZİ** Olarak Hazırlanmıştır.

Hatay
Mayıs, 2006

ÖZET

AVRUPA BİRLİĞİ SÜRECİNDE TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI VE GÜVENLİĞİ

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans

Danışman: Doç. Dr. Muharrem GÜNEŞ

Mayıs 2006, 151 Sayfa

Çocuk, masum, duyarlı ve bağımlı bir varlıktır. Dolayısıyla toplumun geleceği için çocuğun yetişmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi bu ihtiyacı karşılamak üzere yürürlüğe girmiş ve Türkiye'nin de imzalayarak onayladığı en geniş katılımı insan hakları belgesi olmuştur.

Çocuk ve Çocuk Hakları ile ilgili kavram ve tanımlar oldukça yeni sayılabilecek bir döneme aittir. Rönesans'la birlikte ortaya çıkan bir takım yenilikler çocuk kavramının şekillenmesine yardımcı olmuştur.

Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar temelde birtakım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar, güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanlara karşı yükümlülükleridir.

Türkiye'de bu alanda ilerlemelerin sağlanması için zihniyet değişikliğine, yapısal değişikliğe ve uygulama değişikliğine gereksinme vardır.

Çocuk suçluluğu, gelişim dönemi özellikleri ve gelecek yaşama yapacağı büyük etki nedeniyle diğer suç grupları arasında daha özel bir öneme sahiptir.

Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de bir çok alanda olduğu gibi çocuk hakları konusunda da istenen sonuç alınamamıştır. Türkiye’nin çocuk politikasını yeniden ele alarak bu konuda toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Çocuk, Çocuk Hakları, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Çocuk Suçluluğu,

ABSTRACT**CHILD RIGHTS AND SAFETY IN TURKEY IN THE EUROPEAN UNION
PROCESS****Soysal AKTÜRK****Government Department, Master Of Science****Supervisor: Doç. Dr.Muharrem GÜNEŞ****May 2006, 151 Pages**

Child is an innocent, sensitive and dependent creature. So for this future of the society, precautions about bringing up the child and child's physical, mental, emotional, social and moral development should be taken care.

Convention on the Rights of the Child is put in the effect to answer the necessity and it has the most participants as human rights document and it was signed and approved by Turkey.

The concepts and definitions about child and child rights appear in a rather new period. Some changes occurred with Renaissance helped child concept to take shape.

Child rights in a concept that consider children as a helpless and special creature. All of the rights bring along some charges and responsibilities. Those are the responsibilities for strong about weak and adult about children.

To make an improvement in Turkey about child rights and safety, mental, constmetional and application charges are needed.

Juvenile delinquency has a special importance among the other crime groups because of development period characteristics and it's effect an the future.

In the process of European Union, like the other fields, Turkey couldn't get the results expected about child rights. Turkey should revise juvenile policy and try to form a social consciousness about child rights and safety.

Key Words: Child, Child Rights, Convention on the Rights of the Child, Juvenile Delinquency

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
Özet.....	i
Abstract.....	iii
Şekil Listesi.....	vii
1- GİRİŞ :.....	1
1.1 Tezin Konusu	1
1.2 Tezin Amacı.....	3
2- ÇOCUKLUK VE ÇOCUK HAKLARI.....	5
2.1 Çocuk ve Çocukluk.....	5
2.2 Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi.....	8
2.3 Çocuk Hakları.....	12
2.4 Hukukta Çocuk Kavramı.....	14
2.5 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	15
2.5.1 Sözleşmenin Yapısı ve Amacı	18
2.5.2 Sözleşmenin Hukuksal Niteliği.....	19
2.5.3 Sözleşmenin Temel İlkeleri.....	20
2.5.3.1 Ayrımcılığın Önlenmesi.....	20
2.5.3.2 Çocuğun Yüksek Yararı.....	20
2.5.3.3 Yaşama ve Gelişme Hakkı.....	21
2.5.3.4 Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması.....	21
2.5.4 Sözleşmenin Çocuğa Tanıdığı Haklar.....	22
2.5.4.1 Kişisel (Medeni) Haklar.....	23
2.5.4.2 Ekonomik, Kültürel ve Sosyal Haklar.....	27
2.5.4.3 Korunma Hakları.....	28
2.6 Çocuğun Güvenliği.....	30
2.7 Çocuk İhmal ve İstismarı.....	33
3- AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ	35
3.1 30 Eylül 1990 Tarihli Dünya Çocuk Zirvesi.....	35

	3.2 Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ve Sözleşmeleri.....	36
4-	TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ.....	38
	4.1 Ulusal Eylem Planı.....	39
	4.2 Çocuk Hakları ve Eğitim.....	41
	4.3 Türkiye'de Çalışan Çocuklar.....	45
	4.4 Çocuk Suçluluğu.....	49
	4.4.1 Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi.....	58
	4.4.2 Çocuk Mahkemeleri.....	60
	4.5 AB Sürecinde Mevzuattaki Değişiklikler ve Uygulamaya Yansımaları.....	62
5-	TÜRKİYE'DE ÇOCUKLARA YÖNELİK ÖRGÜTLENMELER.....	83
	5.1 Genel Uygulama Önlemleri.....	87
	5.2 Devlet Raporunun Yazılması.....	88
	5.3 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Desteklenmesi.....	88
6-	GENEL DEĞERLENDİRME:.....	93
	6.1 Bulgular	93
	6.2 Öneriler.....	97
7-	SONUÇ	101
	KAYNAKÇA.....	102
	EKLER.....	107
	Ek-1: Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.....	107
	Ek-2 Başlıca Hükümlerin Gayri Resmi Özetleri.....	136
	Ek-3 Türkiye'de Avrupa Birliği Sürecinde Çocuk Suçluluğu İstatistikleri.....	144

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No
Şekil 1: Suçun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1999).....	53
Şekil 2: Çocuklarda işlenen suçların türlere göre dağılımı (1999).....	54

1. GİRİŞ:

Toplumun geleceğini şekillendirmede etkisi çok büyük olan yeni nesillerin fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı olmaları, kendi değerlerinin farkında olarak yetişmeleri ve bu değerleri insanlığın yararına kullanabilmeleri, onlara sağlanacak olan koşullarla yakından ilgilidir. Çocuğun, bir birey olarak çıkarını gözeten ve çocuğun çıkarını toplumun çıkarı ile bütünleştiren bir yaklaşım, çocuğun toplumun geleceği olduğu düşüncesine zemin hazırlamaktadır. Çocukların sorumluluk sahibi, bilinçli ve nitelikli bireyler olarak yetiştirilmeleri toplumun bugünü ve geleceği ile örtüşmektedir (Aral ve Gürsoy 2001:36).

1.1 Tezin Konusu

1990 Dünya Çocuk Zirvesi'nde de belirtildiği gibi çocuk, masum, duyarlı ve bağımlı bir varlıktır. Bu dönemini neşe ve huzur içinde oynayarak, yeni şeyler öğrenerek ve gelişerek geçirirse, ileride hem kendisini mutlu kılar hem de toplumun mutluluğuna ve refahına katkıda bulunur.

Tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de çocuk kültürünü belirleyen değerler geleneğin etkisi altındadır. Tarih ve dinin etkisinde gelişen gelenek, değişimin dünya ölçeğinde ortaya koyduğu hız ve etkiye rağmen hükmünü sürdürmektedir.

Bu etkiye bağlı olarak çocuk kültüründe geleneğin ön gördüğü değerlerin başında, çocukların simgesel varlıklar olarak ailenin manevi boyutunda vazgeçilmez unsurlar oldukları gelmektedir. Bu bağlamda çocuklar, ailenin kültürel yapısını tamamlamakta; başta büyüklere olmak üzere, aile üyelerine mutluluk verici işlevleriyle tanımlanmaktadırlar. Belki de bu nedenle Türk ailesinde çocuk, aile kurumunun olmazsa olmaz şartı olarak görülmektedir. Şu halde Türk ailesinde en büyük çocuk değeri onun

ontolojisiyle açıklanabilir. Diğer bütün değerler de bunun üzerinde üretilmektedir. Bu konudaki araştırmalar da dikkate alındığında, çocuk değerlerinin günümüze ulaşan çeşitleri şöyle sıralanabilir: Aileyi tamamlayıcı, karı-kocayı yaklaşıtııcı işlevi, sağladığı neşe ve canlılık, aile adını devam ettirmesi, yaşlılıkta güven sağlayıcı işlevi vs.dir. Her ne kadar aile biçimi ve modeline göre bu işlevler farklılık gösterse ya da bunlara farklı anlamlar yüklenirse de bu olguda ortak ve değişmez bir gerçek bulunmaktadır. Bu gerçek de çocuk değerlerinin Türk ailesinin yüksek menfaatleri tarafından belirlenmiş olmasıdır. Burada söz konusu olan, ister maddi isterse manevi beklentiler olsun, sonuçta ailenin belirtilen boyutlarına çocuğun olası katkılarıdır.

Değişimi çağa uygun standartlar doğrultusunda karşılayamayan kurumların gerçekçi talepler üretmesi beklenemez. Aynı şekilde, tümüyle geleneğin boyunduruğuna girmiş olan ailenin, çocuklarını geleceğe hazırlama konusunda son derece sınırlı kalması doğaldır. O nedenle genç kuşakların yetişme biçimi dahil, değerler dünyasını tekelinde bulunduran bu tür aileler müdahaleci değerler üretmektedirler. Erkek ve kız çocuk ayırımı (cinsiyet ayırımı), itaat kültürü, çocuklarını gelecek güvencesi görme eğilimi müdahaleci değerlerin kültüre özgü açılımları olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Türk toplumunda, duygusal çocuk kültürünün nasıl olup da faydacı (pragmatist) bir kültüre yöneldiği ise gerçek bir araştırma konusudur. Çocuğu aileyi tamamlayan bir unsur; sevgi ve mutluluk sağlayan bir varlık olarak tanımlayan toplumsal kültür, bu felsefeyi, günlük yaşamda ilginç bir biçimde ertelemekte, faydacı değerleri ön plana çıkarmaktadır. Faydacı değerler, manevi (psikolojik) değerlerin önüne geçtiği oranda çocuğun istem dışı hayata zorlandığı görülür. Bu açıdan bakıldığında Türkiye'de çocuk ve çocukluğun pek de iç açıcı olmayan bir gerçekliğine tanık olunmaktadır.

Çağdaş uygarlığın ve toplumun bu kadar önemli bir unsuru olan çocuğun yetişmesi, bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaksal gelişimi ile ilgili önlemlerin alınması yanında, onun aile ve toplum içindeki yerini düzenleyen hukuk kurallarına da bağlıdır. Bu kuralların insan onuru, saygınlığı ve özgürlüklerine uygun olmasında, çocuğun olduğu kadar toplumun da yararı vardır.

Türkiye, Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul ederek ve onaylayarak suretiyle bu konudaki geleneksel ve çağdaş duyarlılığını bir kez daha kanıtlamıştır. Türkiye 1999 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin istediği ülke raporunu tekemmül etmiştir. Bunun anlamı Türkiye'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin ruhuna uygun kurumsal, toplumsal ve kültürel bir donanım ve reorganizasyon içinde olduğunun uluslararası topluluğa ilan edilmesidir.

1.2 Tezin Amacı

Uluslararası hukuk toplumun geleceği olan masum, duyarlı ve bağımlı olan çocuklara temel insan hak ve özgürlüklerine ek olarak bazı haklar verilmesini öngörmüştür. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile somutlaşan bu haklar çocuğun yetişkinden farklı bir birey olarak bazı ihtiyaçlarının olduğu gerçeğini ortaya koymuştur.

Türkiye Çocuk Hakları Sözleşmesini kabul ederek sözleşme ile çocuklara sağlanan bu hakları teminat altına alacağını taahhüt etmiştir.

Ancak Türkiye'de Çocuk Hakları Sözleşmesi yürürlüğe girmiş olmasına rağmen bu alanda tanınan hakların tümüyle hayata geçirilmesinde bazı sıkıntılar yaşanmaktadır. Bunda bürokratik yapının doğasından kaynaklanan nedenlerin yanı sıra kuşkusuz toplumsal değerlerin, yerleşik kültür, alışkanlık ve değerlerin de rolü bulunmaktadır (Doğan 2000:68-69).

Ortaya konulan bu çağdaş değerler Türkiye'nin yürüttüğü Çocuk Politikasını değiştirmesi gerçeğini gün yüzüne çıkarmıştır. Ancak bu politika değişikliği sadece Avrupa Birliği süreci ile birlikte yapılması istenen kanun değişiklikleri ile sınırlı kalmıştır. Öyle ki Avrupa Birliği süreci ve buna uygun mevzuat değişikliklerine rağmen çocuk suçluluğu her geçen gün daha büyük bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Buradan hareketle bu çalışmanın amacı; uygulamaya ve toplumsal hayata yansımayan bu çağdaş değerlerin hayata geçirilebilmesi için mevzuat değişikliklerinin tek başına yeterli olmadığı, bu mevzuat değişikliklerinin yanında toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik çalışmaların da yapılması gerçeğini, Türkiye'de yaşayan çocukların durumlarına da işaret ederek ortaya koymaktır.

2. ÇOCUKLUK VE ÇOCUK HAKLARI

Çocuk ve Çocuk Hakları ile ilgili kavram ve tanımlar oldukça yeni sayılabilecek bir döneme aittir. Rönesans'la birlikte ortaya çıkan bir takım yenilikler çocuk kavramının şekillenmesine yardımcı olmuştur.

2.1 Çocuk ve Çocukluk

Çocuk, doğumdan ergenliğe kadar süren hayat dilimine ait olan insan yavrusu olarak tanımlanabilir. Bu dönem, ruhsal ve bedensel olarak insanın en güçsüz olduğu çok özel bir dönemini kapsamaktadır. Geleneksel kültürlerde böyle bir dönem ya hiç yoktur ya da hızla geçiştirilmesi gereken bir dönem olarak algılanır. Çünkü bu toplumlarda asıl olan yetişkinliktir. Yaşamını kas gücüne dayandıran toplumlarda insanın, çocukluk gibi bir dönemle, bu dönemin uzun ve yalıtılmış bir eğitim sürecine tabi tutulması gibi lükse itibar etmeyeceği açıktır. Ancak giderek modern zamanlara (sanayileşmeye) özgü olarak ortaya çıkan toplumsal işbölümü, eğitim yoluyla elde edilebilecek bilgi ve beceriye ihtiyaç hissettirmiştir. İşte bu toplumsal ihtiyaca cevap verebilecek niteliğiyle özel bir dönem olarak, çocukluk böyle ortaya çıkmaktadır.

Sözlük anlamında "insan yavrusu" olarak da tanımlanan çocuk, büyük insanın "küçüğü" değil, başka bir varlık, ayrı bir dünyadır (Sevük 1998:1).

Çocukluk geleneksel kültürlerde sabit ve değişmez bir dönemi ifade etmediği gibi evrensel gelişme serüvenine de sahip değildir. Kavram, tıpkı yetişkinlik kavramı gibi sürekli değişmektedir. Bütün bunlara rağmen modern çocuk paradigmasını yansıtan çocuk hakları bildirge ve sözleşmeleri bazı asgari ortak ilkeleri ortaya koymaktadır.

Çocukluğu ortaya çıkaran toplumsal koşullar kadar, zihinsel (entelektüel) ve kültürel evrim de önemlidir. Bu yüzden çocukluk olgusu ile çocuğun nasıl ve ne tür yaklaşımlara konu olduğu sorunu bu çerçevede açıklama bulmaktadır. Bu sorulara verilecek cevaplar, çocuk ve çocukluk kavramlarının çocuk paradigmasına ulaşan terminolojik evrimini de açıklığa kavuşturur (Doğan 2000:175-176).

Bob Franklin söz konusu terminolojik analizi yapan araştırmacıların başında gelir. *Franklin'e* göre çocuk ve çocukluğun iyice kavranabilmesi için şu beş noktanın ortaya konması gerekir (Franklin 1993:283):

Her şeyden önce çocukluk herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim değildir. Daha çok, tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Tarihçilerin çalışmaları da çocuklukla yetişkinlik arasındaki ayırım çizgisinin keyfi olarak çizildiğini ve farklı tarihsel dönemlerde büyük değişiklikler gösterdiğini ortaya koymaktadır. Ayırım çizgisinin değişken bir çizgi olduğu kanıtlandığına göre, mevcut çocukluk kavramının geçici olduğu kanıtlanma olasılığı da bulunmaktadır (Franklin 1993:283).

İki yaş grubu arasındaki ayırım çizgisi yalnızca keyfi değil, aynı zamanda tutarsızdır. Örneğin Britanya'da cinsel, cezai ve seçimle ilgili faaliyetler farklı yaşları sorumlu kılmaktadır. Böylelikle insanlar bazı faaliyetler için çok küçük görüldükleri halde, diğerleri için yeterince büyük sayılmaktadırlar. Bu temelde, bir anda değil, ama aşama aşama yetişkin olmanın mümkün olduğunu ifade eder. Zira on sekiz yaşında oy kullanmaya, on altı yaşında cinsel faaliyete, on yaşında cezai yükümlülüğe hak kazanılmaktadır. Ayrıca farklı cinsiyetler için sınırlar, farklı yaşlarda çizilmektedir (Franklin 1993:284).

Çocuklar olumsuz bir biçimde "yetişkin olmayanlar" olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk ilk bebeklikten on sekiz yaşına kadar geniş bir yaş

dönemini kapsar ve bu uzun süre çeşitli ihtiyaçları, yetenekleri ve potansiyelleri içeren bir dönemdir. Dolayısıyla bir grup genç için yerinde ve uygun olan şey başka bir grup için uygun olmayabilir. Ancak bütün genç insanların "çocuk" oldukları ve yetişkin faaliyetlerini yerine getirmemeleri anlamında benzer oldukları varsayımıyla bu farklılığın üzeri örtülür. Dört yaşındaki bir insan ile on altı yaşındaki bir insan arasındaki kapasite, beceri ve ihtiyaç farkları, on sekiz yaşında bir insanla yirmi bir yaşındaki arasındaki farklardan çok daha fazla olduğu halde, "yetişkin olmadıkları" için ikisi de aynı şekilde çocuk olarak kabul edilmektedir. Bu, çocuk hakları konusunda saçma sonuçlara ve üzerinde düşünülmemiş argümanlara yol açmaktadır (Franklin 1993:284).

Çocuk kavramı kronolojiden çok iktidarla ilgili bir kavramdır. Terim, belli bir yaşa işaret etmekten çok, bir iktidar ilişkisini belirtme eğilimindedir ve başlangıçta düşük statüye sahip olanları tanımlamak için kullanılmıştır. Yani çocuk diye adlandırmak için genç olmaya gerek yoktur. Bu nokta önemlidir; çünkü "Çocuk nedir?" sorusunun otoriter toplumda, iktidara sahip olanlar tarafından yanıtladığını ortaya koymaktadır. Güçlü olan, toplumsal olarak güçsüz yetişkinlere, çocukluk anlayışını dayatabilir. Bu şekilde, Amerika'nın güney eyaletlerindeki köleler, bugün çocukluk kavramını şekillendiren boyun eğme ve bağımlılık özelliklerinin birçoğunu göstermişlerdir. "Boy" diye çağırılmışlar ya da kendilerine sadece ilk isimleriyle hitap edilmiştir; efendileri onları cezalandırma hakkına sahiptir ve köle, genellikle çocuklar için aynı basit zevklerin ve korkuların bir kısmını onlarla paylaşan, doğal bir arkadaş olarak kabul edilmiştir (Franklin 1993:284).

Çocukluk oldukça yeni bir buluştur ve tarihçilerin çoğu, *Plumb'un* şu yargısını onaylamaktadır: "Çocukluk düşüncesi son 400 yıla ait bir Avrupa icadıdır. Daha önceleri, "çocuk, annesinin, dadısının ya da beşiğini sallayan kişinin sürekli ilgisi olmadan yaşayabilmeye başlar başlamaz, yetişkinler toplumuna ait oluyordu." *Holt*, çocukluğun yaşamın özel bir evresi olarak bu şekilde yalıtılmasının modern toplumun yaş bölümleriyle ilgilenme konusundaki genel eğiliminin bir parçası olduğu gözleminde bulunmuştur.

Yaşam, doğumdan ölüme kesintisiz bir gelişim bölünmezliği olarak ele alınacak yerde, bir evreden diğerine geçişe bir krizin eşlik ettiği bir dizi evreye bölünmektedir. Öyleyse çocukluk, “yaşam eğrisini, bu bütünlüğü, birine çocukluk diğerine yetişkinlik ya da olgunluk denilen iki bölüme ayıran” yapay bir dönemdir (Franklin 1993:285).

Çocukluk kullanıldığı bilim alanına göre farklı yaşam yıllarını kapsar. Bilim alanları, çocukluğun başlangıcını doğum anı olarak kabul etmekte; ancak bitişi konusunda aynı görüşleri paylaşmamaktadır (Akyüz 2001:3).

2.2 Çocukluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Çocukluk, bebeklik gibi biyolojik bir kategori değildir, aynı zamanda toplumsal yönünün ağır bastığı bir yaşam dönemidir. İnsanın genlerinde, çocuğun ne olduğuna ilişkin kodlar bulunmamaktadır (Postman 1995:7-8). Çocukluk evrensel bir deneyim değildir. Bu konuda yapılan çalışmalar, çocukluğun doğal sayılan özelliklerinin büyük oranda toplumsal ve değişken olduğunu ortaya koymaktadır. Belli bir zamana ya da topluma özgü tek bir çocukluk fikrinden söz edilemeyeceği gibi, aynı zamanda ve hatta aynı toplumda farklı ve çelişkili anlayışların bir arada var olduğu görülmektedir. Çocukluk kavramı, cinsiyete, sosyal ve ekonomik statüye, kır-kent farklılığına göre değişik içermeler taşımaktadır (Tan 1994:25-26).

Antik dönemde çocuklarla ilgili tutumlara ilişkin bilgi çok azdır. Örneğin Eski Yunan'da kullanılan dil açısından bakıldığında, çocuk ve genç için kullanılan sözcüklerin son derece belirsiz olduğu ve bunların bebeklik ile yaşlılık arasında kalan hemen her çağı içerdiği görülmektedir. Diğer yandan, Eski Yunanlıların çocuk resimleri yapmadıkları ve günümüze kadar gelebilen heykellerden hiç birinin de çocuk heykeli olmadığı bilinmektedir. Diğer bir deyişle, Eski Yunan'da çocukluk kavramı net değildir.

Romalılar okul fikrini Eski Yunan'dan almışlar fakat daha üstün bir çocukluk bilinci geliştirmişlerdir. Roma'da çocukluk ile ayıp düşüncesi arasında bir bağlantı kurulmaya başlanmıştır. Bu ise, çocukluk fikrinin evriminde çok önemli bir adımdır. Diğer bir ifadeyle, önemli olan bir ayıp düşüncesi olmaksızın çocukluğun var olamayacağıdır. Eğitim tartışmalarıyla ilgili önemli bir pasajında Quitilian, yetişkinleri, asil Roma çocuklarının önünde arsız davranışlarda buldukları için eleştirmektedir. Burada, modern bir düşünceyle çocukların, yetişkinlerin, özellikle cinsel sınırlarından korunmasının gerekliliği vurgulanmakta, böylece kısıtlı olmakla birlikte bir çocukluk tanımı getirilmektedir (Postman 1995:16-21). Ancak Romalılardan sonra bu düşünce tamamen ortadan kalkmıştır.

Ortaçağ'da, çocukluk fikri mevcut olmasa da bu, çocukların ihmal edildiği, yüzüstü bırakıldığı ya da küçümsendiği anlamına gelmemektedir. Çocukluk fikri ile çocuklara duyulan sevecenlik birbirinden farklıdır. Çocukluk fikri, çocuğu yetişkinlerden ayıran özel doğasının farkında olmak anlamına gelmektedir. İşte Ortaçağ'da, böylesine bir farkındalığın bulunduğundan söz edilemez. Bunun nedeni ise, çocuğun, annesinin ya da bakıcısının sürekli bakımı olmaksızın yaşayabilecek hale geldiği andan itibaren yetişkinler kategorisine ait olmasıdır (Aries 1973:125). Tuchman'a göre, ortaçağ dönemini modern çağdan farklılaştıran en çarpıcı nitelik çocuğa yönelik ilginin yokluğudur.

Ortaçağ'da çocukluk fikrine gereksinim duyulmamasının nedeni, herkesin aynı enformasyon ortamını paylaşması ve bundan dolayı benzer toplumsal ve entelektüel dünyada yaşamalarıydı. Oysa matbaayla birlikte yetişkinlik artık kazanılması gereken bir statü haline gelmiştir. Bu nedenle çocuklar, yetişkin olabilmek için okumayı öğrenmek, bunun için de eğitim almak zorunda kalmışlardır. Böylece Avrupa uygarlığı okulları yeniden keşfetmiş ve bu yolla da çocukluk döneminin altını çizmeyi zorunlu kılmıştır. Okur-yazarlığın yüksek ve sürekli bir değer gördüğü yerlerde okullar inşa

edilmiş ve bununla birlikte çocukluk anlayışı hızla gelişmiştir (Postman 1995:44-56).

Tüm bu gelişmeler çocukların sosyal statüsünde önemli bir değişikliğe neden olmuştur. Daha önce minyatür yetişkinler olarak görülen çocuklar, giderek biçimlenmemiş yetişkinler olarak algılanmaya başlamışlardır. Okul öğretimi, çocukluğun özel doğasıyla özdeşleştirilmiştir. Artık yaş grupları, kurumlar için düzenlenmeye başlamıştır. 16. ve 17. yüzyıllara gelindiğinde, çocukluk okula gitmekle tanımlanmaya başlamıştır. Böylece çocukluk ilk kez, önemi giderek artan ve gelişmeye daima açık bir dönem olarak ortaya çıkmıştır.

Çocukluğun biçimlenmesi, modern ailenin de şekillenmeye başlamasına neden olmuştur. Bunu etkileyen ise, formel eğitimin icadı ve yaygınlaşmasıdır. Çocukların uzun süreler boyunca eğitilmesi gereksinimi, ailelerin dikkatlerinin çocuklara çevrilmesini sağlamıştır. Çünkü çocukların, tanrı korkusuna sahip okur-yazar yetişkinler olarak yetişmeleri için ailelere büyük görevler düşmekteydi.

Bunun yanı sıra çocukluğun gelişmesinde göz ardı edilmemesi gereken bir diğer konu da, burjuva sınıfının büyümesiydi. Özellikle İngiltere'de para harcamaya arzusu olan ve giderek büyüyen bir orta sınıf oluşmuştu. Bu sınıf, çocuklarının eğitimine yatırım yapmakta, diğer yandan onları gösterişçi tüketim nesnelere gibi kullanmaktaydılar. Bu durum, ekonomik gelişmenin çocukları sosyal açıdan daha görünür kıldığını ifade etmektedir. Çocukluk, bir orta sınıf fikri olarak başlamıştır. Çünkü ancak orta sınıf, çocukları için para haralayabilmekteydi (Postman 1995:58-62).

Nitekim 16. ve 17. yüzyıllarda çocuklara ya da bebeklere, en azından toplumun üst sınıflarında, onları yetişkinlerden ayıracak özel giysiler giydirilmeye başlanmıştır. Giysilerdeki bu farklı görünüm, çocuklara karşı olan tutumlarda meydana gelen değişikliği kanıtlamaktadır (Aries 1973:126).

Çocukluğun özel bir dönem olarak çıkışını, 17. yüzyılın başlarında Avrupa'daki söz dağarcığında oluşan değişmelerde de izlemek olanaklıdır. Bu döneme kadar çocukları tanımlamak için dilde özel bir sözcük bulunmamaktaydı; ancak, 17. yüzyılda, özellikle çocuklara hitap etmeye yönelik bir sözcük hazinesi ve dil moda olmuştur.

Rönesans'la birlikte kültürel ve düşünsel ortamda başlayan değişim 19. yüzyılda da sürmüş ve çocukların diğer yetişkinlerden farklı bir sınıf olduğu anlayışı iyice pekişmiştir. Bu değişimde, ekonominin tarımdan sanayiye kayması, orta sınıfın gelişmesi, ailenin yapısının ve rolünün değişmesi, çocuk ölümlerinin azalması, boş zamanların artması, ana-baba-çocuk ilişkisinde duygusal bağın önem kazanması gibi etkenlerin de rolü olmuştur. Aydınlanma çağı filozofları, çocukluk anlayışı ve çocuk eğitimi konusunda yeni görüşler ileri sürmüşlerdir. Böylece, kendine özgü ve gittikçe gelişen bir çocukluk anlayışı ortaya çıkmıştır. Gelişen bu anlayış doğrultusunda çocuklar göçlerin, sanayileşmenin, şehirleşmenin olumsuz etkilerinden korunmaya çalışılmış, sağlık ve refahlarıyla ilgili önlemler alınmıştır. 20. yüzyılda ise çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Bu yüzyıl aynı zamanda, filozofların, eğitimcilerin, psikologların ve hukukçuların çocukları incelemeleri, onların gelişimleri ve hakları konusunda fikirler ileri sürmeleri dolayısıyla "çocuk yüzyılı" olarak da adlandırılmıştır (Akyüz 2000: 61).

20. yüzyılın egemen çocuk paradigması, çocukluğun özel bir kategori olduğu temeline oturmaktadır. Çocuklar, yetişkinlerden farklıdır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal olarak yetişkinlerden farklı gereksinim ve beklentileri bulunmaktadır. Çocuklar, yarının yetişkinleri oldukları için değil, sadece bugün çocuk oldukları için, başlı başına bir değer taşımaktadırlar. Bu bakış açısıyla çocukluk, 20. yüzyılın özellikle son 20–25 yılın da dikkatlerin yoğun olarak çevrildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sonuç olarak, çocukluk tarihi konusundaki çalışmalar, çocukluğun doğal sanılan özelliklerinin toplumsal ve değişken olduğunu göstermektedir. Belli bir zamana ve topluma özgü tek bir çocukluk anlayışından söz edilememektedir. Devlet ideolojisi, çocukluğu kendine özgü bağımlılıkları ile özel bir dönem olarak tanımlayarak okul çağı ile özdeşleştirirken, bazı kesimlerde beş-altı yaşını geçer geçmez yetişkin dünyasına karışan bir çocukluk anlayışı hala etkisini sürdürmektedir (Tan 1993:25).

2.3 Çocuk Hakları

Çocuk hakları, çocukların en çaresiz varlıklar olarak özel durumlarını dikkate alan bir kavramdır. Bütün haklar temelde birtakım yükümlülük ve sorumlulukları akla getirir. Bunlar, güçlülerin güçsüzlere, yetişkinlerin yetişmekte olanlara karşı yükümlülükleridir.

Çocuk hakları, felsefi ve hukuksal olmak üzere iki yaklaşımla ele alınabilir.

Felsefi yaklaşımla çocuk hakları, refah hakları, korumacı haklar, yetişkin hakları ve ana-babalara karşı haklar olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır.

Refah hakları, çocukların beslenme, tıbbi hizmet, barınma ve eğitim gereksinimlerini sağlar. Bu haklar çocuğun güvenliğinin asgari koşullarını oluşturur. Ancak mahkemeler, dünyadan yoksulluğun kaldırılmasına karar veremediklerine göre, hükümetler de her zaman bu tür refah haklarını karşılamamaktadırlar. Anayasa hukuku açısından ekonomik ve sosyal haklar olarak da nitelendirilen bu haklar, anayasalar ve uluslararası sözleşmelerde devletin ekonomik kalkınması ve mali gücü ile sınırlandırılmaktadır.

Korumacı haklar, çocukları yetersiz ilgiden, ev içindeki ihmal; fiziksel, duygusal kötü muameleden ya da başka herhangi bir tehlikeden koruyan

haklardır. Çocuk haklarını felsefi yaklaşımla ele alanlar, korumacı hakların çocukları yetişkinlere bağımlı kıldığını ve özerkliklerini yok ettiğini ileri sürerler. Bu nedenle de, bu hakların tanınması ve uygulanmasında hassas olmak gerektiğini belirtirler.

Yetişkin hakları ise, yetişkinlerin sahip olduğu hakların çocuklara da tanınması anlamına gelmektedir. Bu görüşü savunanlara göre, "yaş" ayrıcalık vermek ya da vermemek bakımından keyfi bir ölçüttür. Yetişkin haklarını çocuklara da tanımak, onların bu alanlardaki özerkliklerini ve bağımsızlıklarını artırır. Şu anda çocuklar, yetişkinlerin tam ve özgür yaşam için vazgeçilmez gördükleri haklardan yoksundurlar. Örneğin; oy kullanma, çalışma, evlenme, araba kullanma gibi.

Ana-babalara karşı haklar, çocukların ergenlikten (rüşetten) önce ana-babaları karşısında bağımsızlıklarını sağlayan haklar olarak nitelendirilmektedir. Ana-babalara karşı bu haklar, "ne yenileceği, çocuğun saçlarının ne kadar uzun olacağı, hangi televizyon programını izleyebileceği gibi konulardan, evi terk etmek ya da kürtaj yaptırmak gibi önemli sorunlara kadar birçok konuda çocuklara karar özgürlüğü tanır" (Franklin 1993:32).

Çocuğun ve çocuk haklarının korunması birbirinden farklı kavramlar değildir. Çünkü çocuk hakları, çocukları korumak, onları bağımsız ve sorumlu bir yetişkin yaşamına hazırlamak amacıyla çocuklara hukuk kuralları tarafından tanınan yetkililerdir. Esasen çocuk haklarını konu alan çocuk hukukunun temel işlevi, güçsüzlüğünden ve deneyimsizliğinden dolayı çocuğa özel bir koruma ve özen sağlamak; yetişkin olduğunda onu kendi başına bağımsız kararlar alabilecek olgunluğa ulaştırmaktır.

Hukuksal anlamda çocuk hakları ise, en geniş biçimde 20 Kasım 1989 tarihli *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* 'de (Ek.1) yer almaktadır.

Sözleşme, pek çok ülke yönetiminin. Birleşmiş Milletler'e bağlı örgütlerin ve hükümet dışı kuruluşların, on yıla varan yoğun temas ve görüş

alışverişlerinin ürünüdür. Gözetilen amaç, çocukların ihmal, kötü muamele ve istismara karşı korunmaları için evrensel standartların yerleştirilmesidir. Bu belge, kapsamı açısından çok geniştir. Çocuklara ilişkin olup da daha önce değişik konu ve statüdeki sözleşmelere yayılan haklar, bu Sözleşme ile tek bir hukuksal metin içinde toplanmıştır.

2.4 Hukukta Çocuk Kavramı

Hukukta çocuk kavramı iki anlamda kullanılmaktadır. Birinci anlamda, küçüğü yetişkinden ayırmak ikinci anlamda ise, ana-babaya olan soybağını belirtmek amacıyla kullanılmaktadır.

Hukukta belli bir yaşın altındakiler çocuk yani küçük olarak kabul edilir. Ancak çeşitli hukuk dallarında çocukların fizik, ruh ve ahlak bütünlüğünü korumak amacıyla söz konusu yaşın (18 yaş) altında da yaş sınırlamaları yapılmıştır. Örneğin; çocuğun cezai ehliyeti bakımından, 11 yaşın altındaki küçüklerin cezai ehliyeti yoktur. 11–18 yaş arasındaki çocuklar için de cezai sorumluluk açısından farklı kurallar getirilmiştir. Çocuğa karşı suç işlenmesi durumunda ise farklı yaş gruplarına göre çocuk korunmaktadır. İş hukukunda belirli bir yaştan küçük çocuklar çalıştırılmazlar. Eğitim hukukunda, çocuğun okula başlama ve zorunlu eğitim döneminin sona ermesi bakımından yaş sınırlamaları yapılmaktadır. Çocuğun rüşt yaşına ulaşmadan önce ana-babasının ya da vasisinin rızası ile evlenebileceği daha küçük yaşlar ise Medeni Kanun'da belirlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nda küçüklüğün başlangıcı, kişiliğin kazanılmasına bağlanmıştır. Kişiliğin hangi andan başlayarak kazanılacağı, kişinin haklara ve yükümlülöklere sahip olması ve hukuk düzeni tarafından korunması bakımından önemlidir. Medeni Kanun'a göre, kişiliğin kazanılabilmesi, dolayısıyla çocukluğun başlayabilmesi için çocuğun sağ olarak tamamıyla doğmuş olması gerekir.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, çocukluğun başlangıcını belirlememiştir. Ancak Sözleşme'nin İnsan Hakları Komisyonu'nda kabulü sırasında en tartışmalı konulardan biri, çocuğa sağlanan hukuksal korunmanın doğum öncesini de içerip içermediğidir. Sözleşme, çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, 18 yaşından küçükleri çocuk saymıştır. Ceninin durumu ise Sözleşme'nin başlangıcına alınmıştır. Buna göre, çocuğun "doğumdan sonra olduğu gibi önce de" uygun hukuksal korumadan yararlanması öngörülmüştür. Böylece çocukluk için bir başlangıç anı belirlenmesinden kaçınılmıştır. Bunun nedeni, kürtaj konusunda ve doğum öncesini ilgilendiren diğer konularda taraf tutmaktan kaçınmak ve Birleşmiş Milletler üyesi ülkelerin tümünün benimseyeceği bir çözüm bulmaktır (Hodgkin,Newell 1998:3).

2.5 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

1922 yılında, Çocukları Koruma Fonu (Save The Child Fund) üyesi olan Eglantyre Jebb, çocuk hakları üzerine bir taslak (Charter of the Right of the Child) hazırlamıştı. 1. Dünya Savaşı sırasında, Balkan çocukları için yürüttüğü yardım çalışmalarından edindiği tecrübeler onu, çocukların refahı için sürekli bir eylemin gerekliliğine inandırmıştı. Hazırlanan bu 7 maddelik taslakta, her ulustan, ırktan ve inançtan çocukların sömürüye karşı korunması, fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerinin tam olarak sağlanması, yetişkin hayatına hazırlanmaları konusunda çocuklara karşı sorumluluklar dile getirilmekteydi. Bu taslak daha sonra, Milletler Birliği tarafından 1924'de Çocuk Hakları Cenevre Sözleşmesi (Geneva Declaration of the Rights of the Child) olarak kabul edilmiştir. Deklerasyon, her ulusun kadın ve erkeklerinin, çocukların fiziki ve ruhsal yönden normal gelişimlerinin sağlanabilmesi için görevleri olduğunu kabul eden ilk uluslararası belgeydi.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, her insanın sahip olduğu hak ve özgürlükleri ilan ederken, çocukların da özel birtakım ihtiyaçlarının olduğunu anlaşılmıştır, sonraki bir uluslararası belgenin, 1959'daki Çocuk Hakları Deklerasyonu'nun (Declaration of the Right of the Child) kabulüne olanak

sağlamıştır. Bu belgeler, görevlerin aksine, daha çok haklar yönünden formüle edilmişti fakat hiç değilse, insanlığın, çocuklara verebileceği en iyi şeyi vermeye borçlu olduğu ilkesinden hareket etmişlerdir. Bu belgelerde ortaya konan haklar ve görevler kaçınılmaz bir sonucun altını çizmektedir; çocukların haklarının gerçekleşmesini sağlamak yetişkinlerin sorumluluğudur (Levin 1991:40–41).

Çocuklar kendilerini etkin bir şekilde savunamazlar. Bu çocuklar bir de, güçsüz ve yoksul olduklarında, kendilerini korumak konusunda daha da aciz duruma düşmektedirler. Bunun yanında, ailelerin de yoksul ve yoksun oldukları, çocuklarını korumaya yönelik asgari koşulları bile sağlayamadıkları durumlarda, çocukları savunacak kurumlara olan ihtiyaç daha da büyümektedir. Diğer taraftan çocukların savunuculuğu rolünü üstlenmek, çocukların gerçek gereksinimlerinin karşılanması amacını gütmeyi gerektirmektedir (Levin 1991:47).

1970'li yıllarda çocuk hakları denildiğinde, içi doldurulması gereken bir slogan anlaşılmaktaydı. Oysa son yıllarda bu konu, giderek daha derin olarak ele alınmıştır. Bu konuda yapılan teorik tartışmalar ve anlaşmalar ile temel insan haklarının, çocukları da kapsayacak şekilde genişletilmesi sağlanmıştır (Franklin 1995:9).

Ancak çocuklar için özel bir sözleşme projesine girilmesi fikri açık değildir. Bir görüş, çocukların zaten mevcut pek çok insan hakları normlarınınca kapsandığını savunmaktaydı. Özellikle çocukları koruyan özel normlar üzerinde de anlaşılmış ve bu haklar, anlaşmaların bir kaçının içine dahil edilmişlerdi. Çocuk haklarının özel bir konvansiyonda, diğer haklardan ayrılmış olmasının çocukların zararına olacağı ifade edilmekteydi.

Gerçekte ise, mevcut insan hakları normlarının çocukların özel gereksinimlerini karşılamakta yetersiz kaldığı açıkça ortadadır. Gerçeğin kendisi, çocuk hakları konvansiyonu lehinde en güçlü argümandır. Çocukların karşılaştıkları en büyük haksızlıklar, çocuk ölümleri gibi, çocuklar için sağlık

hizmetlerinin yetersizliği ve temel eğitimdeki sınırlı olanaklar vb. hakkında raporlar bulunmaktadır. Ayrıca, çocukların fuhuşa yöneltildiği ya da zararlı işlerde çalıştırıldığı konusunda, hapsedilen veya daha güç ortamlarda yaşamak zorunda kalan çocuklar hakkında pek çok bilgi de bulunmaktadır (Hammarberg 1996:3).

Böylece, 1979 yılında, Uluslararası Çocuk Yılı'nın arifesinde, Polonya Hükümeti, Birleşmiş Milletler'in, çocukların haklarına dair bir metin hazırlamasına ihtiyaç olduğunu iddia ederek, bu konuda bir konvansiyon hazırlanmasını teklif etmiştir. Bu fikir, Birleşmiş Milletler'e üye devletler tarafından geniş bir kabul görmüştür. Sadece İngiltere Hükümeti, bu tür bir belgenin gereksiz ve elverişsiz olacağını savunmuştur. Buna karşın, diğer ülkelerin kabul etmesi halinde, bunun geliştirilmesi için katkıda bulunacaklarını da beyan etmiştir (Lansdovm 1995:107).

Bundan sonra Birleşmiş Milletler'in İnsan Hakları Komisyonu'nda, çocukların haklarına dair bir sözleşme taslağının projesi başlatılmıştır. Bu komisyonun altında kurulan özel çalışma grubunun, 10 yıllık tasarı çalışmalarında özellikle bir konunun önemine dikkat edilmiş ve Hükümet Dışı Kuruluşların, bu çalışma içinde yer almasına ve kendi politik deneyimlerine dayanan öneriler getirmelerine izin verilmiştir. Böylece, doğrudan doğruya olmasa da, tartışmalarda çocukların da söyleyecek bir şeyleri olmuştur (Hammarberger 1996:4).

Çocukların da yetişkinler gibi, medeni, siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik tüm haklardan yararlanmaları gerektiği inancıyla kaleme alınarak, son hali verilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Birleşmiş Milletler'in 20 Kasım 1989 tarihinde yapılan 44. Genel Kurul Toplantısında kabul edilmiştir. Bundan sonra, çocukların "Magna Carta"sı olarak nitelenen ve üye devletlerin onayına sunulan belge, kısa süre içinde pek çok hükümet tarafından onaylanmak suretiyle tarihte en yaygın şekilde kabul gören insan hakları belgesi niteliğini kazanmıştır. Günümüzde dünyadaki çocukların yaklaşık %96'sı, çocuk

haklarını korumak ve geliştirmek için yasal yükümlölükler altına giren ölkelerde yaşamaktadırlar (UNICEF 1997:9).

Bugün Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, Amerika Birleşik Devletleri ve Somali dışında 191 ölkeden tarafından onaylanmıştır. Türkiye, Sözleşme'yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır.

Bu sözleşme, dünya çocuklarının “*İnsan Hakları Yasası*” olarak nitelendirilmektedir. Sözleşmenin dayandığı temel fikir şudur: tek tek her çocuk, içinde bulunduğu durumun geliştirilmesi, toplumun aktif ve sorumlu bir üyesi durumuna gelebilmesi için ayrılan kaynaklardan yararlanma hakkına sahiptir (Akyüz 2000:19).

2.5.1 Sözleşme'nin Yapısı Ve amacı

Sözleşme, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Önsözde Birleşmiş Milletler'in temel ilkeleri ile insan hakları sözleşmeleri ve bildirgelerinin bazı özel hükümlerine gönderme yapılmış; savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir özene ve korunmaya gereksinim duydukları belirtilmiştir. Çocukları koruma sorumluluğunun ilk önce aileye ait olduğu, devletin de aileye bu konuda yardım edeceği vurgulanmıştır.

Sözleşme'nin birinci kısmında, 18 yaşından küçük çocukların sahip olduğu haklar ve bunların gerçekleştirilmesi için devlete düşen görevler düzenlenmiştir.

İkinci ve üçüncü kısımlarda, Sözleşme'de yer alan hakların taraf devletlerce uygun araçlarla yetişkinlere ve çocuklara yaygın biçimde öğretilmesi yükümlülüğü 42. madde ile belirtildikten sonra, 43. ve devamındaki maddelerde, Sözleşme'nin yürürlüğe girmesini ve Sözleşme'ye uyulmasını düzenleyen kurallara yer verilmiştir.

Sözleşme'nin amacı, çocukların korunması için evrensel ilkeler belirlemek, onları her türlü ihmal, istismar ve kötü muamelelere karşı korumaktır. Bunun yanında Sözleşme, çocukların potansiyellerinin ve yeteneklerinin gelişmesini sağlayacak programlar için bir çerçeve oluşturmak amacını da gütmektedir (Akyüz 2000:19).

2.5.2 Sözleşme'nin Hukuksal Niteliği

Sözleşme, uluslar arası hukuk açısından çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin evrensel standartları düzenleyen ve bağlayıcı güce sahip hukuksal bir metindir.

İç hukuk açısından ise Sözleşme, 1982 Anayasası'na göre kanun hükmündedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'nin, Anayasa dışındaki kanunlar açısından değerlendirilmesi ise şöyle yapılabilir:

- Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin getirdiği bir hükmü düzenleyen (örneğin çocukların dernek kurma hakkında olduğu gibi) bir kural yoksa Çocuk Hakları Sözleşmesi 'nin ilgili kuralı iç hukukta uygulanır.

- Sözleşme'nin imza ve onayından önce, iç hukuktaki kanunlarda, Sözleşme'nin düzenlediği kurala aykırı bir kural varsa, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin söz konusu kuralı, kendisine aykırı iç hukuk kuralını örtülü biçimde yürürlükten kaldırmış olur; yeni tarihli bir kanun olarak iç hukuktaki kuralın yerine, Sözleşme'nin ilgili hükmü uygulanır.

- Sözleşme'nin onayından sonra, iç hukukta Sözleşme'ye aykırı yeni bir kural getirilirse, bu yeni kuralın, Sözleşme'nin kendisine aykırı hükmünü

yürürlükten kaldırmış olacağı belirtilmektedir. Devletin. Sözleşme'ye aykırı bir iç hukuk kuralını sonradan düzenlemesi, Uluslararası Sözleşmeyi fesih etmek niyetinde olduğunu göstermiş sayılmaktadır (Akyüz 2000:20).

2.5.3 Sözleşme'nin Temel İlkeleri

Sözleşme'de yer alan bazı haklar, çocuklara tanınan diğer bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen görevlerin yerine getirilmesinde göz önünde bulundurulacak temel ilkeler niteliğindedir.

2.5.3.1 Ayrımcılığın Önlenmesi

Sözleşme'nin 2. maddesine göre, taraf devletler Sözleşme'de yazılı olan hakları, kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana-babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil; siyasal ya da başka düşünceler; ulusal, etnik ve sosyal köken; mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar.

UNICEF Raporlarına göre, günümüzde özellikle kadına yönelik ayrımcılık yadsınamayacak boyutlardadır. Kadına yönelik ayrımcılık, daha çocukluk döneminde, toplumsal ve kültürel gelenekler nedeniyle, aile ve toplumun, kız çocuğa erkek çocuktan daha az olanaklar tanınmasıyla başlamaktadır. Gerek, anne-babanın çocuğa gösterdikleri özen, gerekse sağlık ve eğitim bakımından erkek çocuk daha avantajlı bir konuma sahip olmaktadır. Birçok toplumda görülen erkek çocuk lehindeki bu yerleşik tercih, kız çocuğun ihmal ve sömürüye uğramasına yol açmakta ve sonuçta kadının statüsünü düşürmektedir.

2.5.3.2 Çocuğun Yüksek Yararı

Sözleşme'ye göre, yasama, yürütme, yargı organları, tüm kamu ya da özel kuruluşlar, ana-babalar çocukla ilgili konularda çocuğun yüksek

yararının, yani güvenliğinin korunmasına birinci önceliği tanıyacaklardır. Ana-babalar ya da sorumluluk taşıyan diğer kişiler, bu sorumluluğu yerine getirmediği takdirde devlet, çocuğa yeterli özeni gösterecektir.

Çocuklara birinci öncelik ilkesinin temeli, insanın zihinsel ve bedensel gelişiminin önemli bir bölümünün yaşamın ilk yıllarında gerçekleşmiş olmasıdır. Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişiminin normal bir seyir izleyebilmesi ve genetik potansiyelinin tam olarak gerçekleşebilmesi açısından bu yıllar çok önemlidir. Eğer bu gelişme sürecindeki çeşitli aşamalar uygun zamanda tamamlanmazsa, büyüme ve gelişme süreci üzerinde kalıcı zararlar ortaya çıkabilir. Birinci öncelik ilkesi, bu fizyolojik gerçeğe dayanmaktadır.

2.5.3.3 Yaşama Ve Gelişme Hakkı

Sözleşme'nin 6. maddesine göre, her çocuk yaşama hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür. Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Çocuk, bulunduğu ortam içinde insan olarak varlığını, her türlü ihmal ve istismardan korumak, sağlıklı bir çevrede yaşamak, eğitim görmek, bilim ve sanat konularında kendi isteği doğrultusunda çalışmak, ruhsal gereksinimlerini gidermek gibi çeşitli biçimlerde geliştirebilir.

2.5.3.4 Çocuğun Görüşlerinin Dikkate Alınması

Sözleşme'nin temel ilkelerinden bir diğeri de, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocukların, kendilerini ilgilendiren bir konu ya da işlem sırasında serbestçe görüşlerini ifade edebilme hakkına sahip olmaları ve bu görüşün yaşı ve olgunluk derecesi dikkate alınarak değerlendirilme zorunluluğudur.

"Çocukların Haklarının Uygulanmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi" de, Çocukla ilgili karar vermek durumunda olan adli ya da yönetsel makamların, çocuğun görüşünün alınmasını, çocuğa görüşünü ifade etme olanağı sağlanmasını ve bu görüşlere gerekli ağırlığın verilmesini öngörmektedir.

Çocukların görüşlerinin alınması ve kararlara katılması, gerek aile gerek toplum bakımından çok önemlidir. Karar alma durumunda olanlar, çocuğun katılım hakkını reddettikleri takdirde, yaşamsal önemdeki bilgi ve görüşlerden yoksun kalabilirler. Çocuğun belirttiği düşünce ve görüş bazılarını rahatsız etse de, kuşkusuz dikkate alınması gereken yeni bir boyut oluşturmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, gerek bu ilkesi gerekse diğer ilke ve hükümleriyle ülkelerden, çocuğun toplumda bir birey olarak yaşantısını sürdürmeye eksiksiz biçimde hazırlanmasını, Birleşmiş Milletler'in kuruluş bildirgesinde yer alan "barış, onur, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma" idealleriyle yetiştirilmesini istemektedir.

2.5.4 Sözleşme'nin Çocuklara Tanıdığı Haklar

Sözleşme, çocukların özel olarak duyarlı konumlarını tanımakta; onların kişisel (medeni), ekonomik, sosyal ve kültürel tüm haklarını birbiri ile bağlantılı ya da birbirini pekiştiren öğelerin bütünlüğü içinde ele almaktadır. Bu özelliği dolayısıyla Sözleşme, çocuk haklarını bütüncül yaklaşımla düzenleyen hukuksal bir metindir. Bu Sözleşme'de genel olarak insan haklarıyla bağlantılı bütün haklar çocuklara da tanınmıştır. Ancak, genel anlamda bütün insanlara uygulanabilecek standartların çocuklar söz konusu olduğunda yükseltilmesine özen gösterilmiştir. Bunun nedeni, çaresiz, bağımlı ve gelişmekte olan insan varlığı olan çocuğun özel gereksinimlerinin dikkate alınmasını sağlamaktır.

2.5.4.1 Kişisel Haklar (Medeni Haklar)

Bu gruptaki hakların bir kısmı çocuğun kişi varlığı ile malvarlığına ilişkin olup özel hukuk alanına girer; bir kısmı ise, kamu hukuku alanına giren ve kişisel haklar ya da negatif haklar olarak nitelendirilen haklardan oluşur.

Kişisel haklar, genellikle "*dokunulmaz alan*" sayılan bireysel özgürlük güvencelerinden oluşurlar. Bu haklar tarihsel gelişme içinde diğer haklardan önce ortaya çıkmışlardır. Bu haklarda doğal hukuk niteliği daha ağır basar. Bu hakların eksenini "*toplum/topluluk*" değil, bireydir. Birey yalnızca maddi, fizik varlık olarak değil, aynı zamanda manevi bir varlık, yani kişi olarak ele alınmıştır.

Kişisel haklar yalnızca öteki kişilere karşı değil, öncelikle devlete karşı olarak düşünülmüştür. Kişisel hakların korunması günümüzde demokratik toplum yapısının önkoşulu sayılmaktadır. Kişisel hakların ihlallerinin önlenmesi, uluslararası toplumun (Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi) en duyarlı olduğu konudur.

Kişisel hakların, temel haklar sıralaması içerisinde özel bir konumu vardır. Temel haklar arasında bir üstünlük sıralaması olmamakla birlikte, hakların çeliştiği durumlarda kişisel haklara öncelik verilmesi gerekir (Akıllıoğlu 1995:142).

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan başlıca kişisel haklar şunlardır:

Çocuğun Tanımı:

Sözleşme 1. maddesinde çocuğu tanımlamaktadır. Bu maddeye göre, çocuğa uygulanacak hukuk daha erken yaşta reşit olmayı öngörmüyorsa, 18 yaşından küçük herkes çocuktur.

Ayrımcılık Yasağı:

Devletler çocuk haklarını, ayırım gözetmeksizin uygularlar; ayrıca çocuğun her türlü ayrımcılık ve yaptırıma uğratılmasına karşı etkin bir koruma sağlamak için her türlü önlemleri alırlar.

Çocuğun Yüksek Yararı (Güvenliği):

Sözleşme'nin genel ilkesi olan ve bütününe hakim durumda bulunan çocuğun yüksek yararı; yasama organları, yönetsel makamlar, mahkemeler, kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde göz önüne alınacak temel düşüncedir. Sözleşme, çocuğun yüksek yararını tanımlamamış, uygulamalarda bunu yargıç hukukuna bırakmıştır. "Çocuğun güvenliği" ile ilgili bölümde, çocuğun yüksek yararı üzerinde ayrıntılı biçimde durulacaktır.

Çocuğun Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme Hakkı:

Taraf devletler, Sözleşme'nin çocuklara tanıdığı hakların kullanılmasında ana-babanın ve çocuktan sorumlu diğer kişilerin çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ödev ve sorumluluklarına saygı göstereceklerdir. Çocuğun yetiştirilmesinde ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdığı ilkesinin tanınması için taraf devletler, her türlü çabayı göstereceklerdir. Çocuğun yetiştirilmesi sorumluluğunu üstlenen ana-baba ya da durum gerektiriyorsa vasiler, çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak bu sorumluluğu yerine getireceklerdir. Sözleşme'de tanınan hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için taraf devletler, ana-baba ya da vasilere durumlarına uygun yardımı yapacaklar ve çocukların bakımı ile ilgili kuruluşların, hizmetlerin gelişmesini sağlayacaklardır.

Yaşama Ve Gelişme Hakkı:

Her çocuk temel yaşama ve gelişme hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür. Bu amaçla devletler çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi, temel sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, açlık ve beslenme yetersizlikleri nedeniyle

meydana gelen çocuk ölümlerinin ortadan kaldırılması, ana-çocuk sağlığı ve eğitiminin geliştirilmesi gibi konularda gerekli önlemleri almalıdırlar.

Çocuğun İsim, Vatandaşlık Ve Kimlik Hakkı:

Sözleşme'nin 8. maddesine göre, her çocuk doğumla birlikte isim ve vatandaşlık hakkına, mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından korunma hakkına sahiptir.

Sözleşme, çocuğun kimliğinin yok edilmesini yasaklamaktadır. Bu kimlik, vatandaşlık, isim ve aile bağlarını (soy bağı) içermektedir. Bu alana yasa dışı müdahale yasaktır. Çocuk, kimliğini oluşturan unsurlardan veya bir kısmından yasa dışı biçimde yoksun kılınmışsa, taraf devletler özel yardım ve koruma önlemleri alarak kimliğin yeniden oluşturulmasını sağlarlar.

Görüş Ve Düşüncelerini Açıklama, Bilgi Alma Hakkı:

Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir.

Sözleşme'nin temel ilkelerinden bir diğeri olan bu maddeye göre, taraf devletler görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere, çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak gereken özeni göstererek tanırlar.

Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli ya da yönetsel kovuşturmada çocuğa ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla konuşma fırsatı sağlanır.

Bu kural ile Sözleşme, çocuğun kendi düşüncelerine gerekli önemin verilmesi gereğini açıkça ifade etmektedir.

Düşünce, Düşünceyi Açıklama, Vicdan Ve Din Özgürlüğü:

Çocuğun bu özgürlükleri Sözleşme'nin 13 ve 14. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddelere göre, taraf devletler çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterirler. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla, her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.

Bu hakkın kullanılması yalnızca; başkalarının haklarına ve itibarına saygı gösterilmesi, milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığının ve ahlakının korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülme ve gerekli olmak kaydıyla sınırlandırılabilir.

Dernek Kurma, Barışçı Toplanma Özgürlüğü:

Taraf devletler, çocuğun dernek kurma ve barışçı içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.

Çocukların dernek kurma ve barışçı toplanma özgürlükleri; kanunla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplum için gerekli olan milli güvenlik veya kamu güvenliği, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla getirilen sınırlamalara bağlı olarak güvence altına alınmıştır.

Özel Yaşam, Aile, Konut, Haberleşme Özgürlüğü:

Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, konut ve iletişimine keyfi ve haksız biçimde müdahale edilemez, onur ve saygınlığı zedelenemez. Çocuğun bu şekildeki müdahalelere veya saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Kötü Muamele Ve İşkenceye Tabi Tutulmama (İstismardan Korunma) Hakkı:

Hiçbir çocuk işkenceye, zalimce davranışlara ya da cezaya, yasa dışı tutuklamaya tabi tutulamaz, özgürlüğünden yoksun bırakılamaz. Eğer çocuk herhangi bir ihmal, sömürü ya da eziyet ve işkence sonucunda mağdur duruma düşmüşse devlet, bu çocuğun bedensel ve ruhsal durumunu yeniden kazanması ve toplum içinde yer edinmesini sağlamak için gerekli her önlemi alır.

2.5.4.2 Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklar

Pozitif haklar ya da isteme hakları da denilen ekonomik, sosyal, kültürel haklar, üretilen ürün ve hizmetlere ulaşabilmeye ve bunlardan yararlanmaya ilişkin haklardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne bu açıdan bakarsak, yeterli beslenme, temel sağlık bakımı ve temel eğitim bu tür ekonomik, sosyal ve kültürel haklar arasındadır.

Uluslararası düzenlemeler ekonomik, sosyal ve kültürel hakları ayırmakla birlikte, bu hakların kişisel ve siyasal haklarla bir bütün oluşturdukları kabul edilmektedir.

Şu halde "Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer verilen ekonomik, sosyal ve kültürel hakların yaşama geçirilmesi hem uzun dönemli kalkınma politikasının temel hedeflerine hem de aşırı yoksulluk, hızlı nüfus artışı ve çevresel bozulmanın yarattığı geriletici kısır döngüyü acilen tersine çevirme görevine önemli bir katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla ekonomik ve sosyal hakların yaşama geçirilmesi, bunun için olanak sağlanıncaya kadar bekleyebilecek bir lüks değil, ekonomik ilerleme, toplumsal bütünlük ve siyasal istikrar açısından da önem taşıyan bir görevdir".

Sağlık Hakkı:

Çocukların sağlıklı bir biçimde yaşama hakları, Sözleşme'nin 24. maddesinde güvence altına alınmıştır. Bu maddede taraf devletler, çocukların mali nedenlerle sağlık hizmetlerinden yoksun bırakılmaması için gereken her türlü çabayı sarf etmekle yükümlü kılınmışlardır.

Sosyal Güvenlik Hakkı:

Sözleşme'ye göre, her çocuk, bedensel, zihinsel, ruhsal, toplumsal ve ahlaki gelişmesini sağlayacak yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahiptir. Bunun sağlanması sorumluluğu önce ana-babasına ve onun bakımını üstlenen kişilere düşer. Devlet, bu kişilere yardımcı olmak amacıyla gerekli her türlü önlemi almak ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, barınma ve giyim konularında mali yardım ve destek programı uygulamak zorundadır.

Eğitim Hakkı:

Sözleşme'nin 28. maddesine göre çocuk, eğitim hakkına sahiptir. Devletin görevi, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamak, her çocuğun yararlanabileceği değişik ortaöğrenim kanallarını teşvik etmek ve yeteneklerine göre herkesi yükseköğrenim olanaklarına kavuşturmaktır. Okul disiplini, çocuğun haklarına ve saygınlığına uygun olmalıdır.

2.5.4.3 Korunma Hakları

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de aile içinde, ailesiz ve özel durumdaki çocukların korunması ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir. Burada kısaca ele alacağımız hakların bir kısmı medeni haklar grubuna girerler. Örneğin, çocukların, ana-babaları tarafından yetiştirilme, ana-babasından ayrılmama, ailesi dışında bakım ve koruma altına alınma, istismara karşı korunma bunların arasında sayılabilir. Bir kısmı ise, ekonomik ve sosyal haklar grubuna girerler. Çocuğun ekonomik sömürüye, her türlü tehlikeli işe

ve eğitimine, sağlığına ve toplumsal gelişmesine zarar verecek çalışmalara karşı korunması gibi haklar da bu gruba örnek verilebilir.

Ana-Babası Tarafından Yetiştirilme Ve Ana-Babasına Karşı Korunma Hakkı:

Çocuğun yetiştirilmesi ve gelişmesinin sağlanması sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerekiyorsa yasal vasilere aittir. Bu kişiler, her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak bu görevlerini yerine getirirler. Devlet, çocuğa tanınan haklar doğrultusunda, ana-babalarının ve geniş ailenin, çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi açısından uygun biçimde yönlendiricilik yapma hak ve sorumluluklarına saygı göstermelidir. Bunun yanı sıra, çocuk yetiştirme alanında gerekli desteği ve yardımı ana-babaya sağlamalıdır.

Çocukları Ana-Babadan Ayırma Yasağı:

Sözleşme'nin 9, 10 ve 11. maddelerinde çocuğun ana-babası ile olan ilişkilerini düzenleyen hükümler yer almıştır. Bu maddelere göre, çocuk ana-babasından onların rızası dışında kural olarak ayrılamaz. Ancak, çocuğun yüksek yararı gözetilmek suretiyle yetkili makamlar aksine karar verebilir. Ayrılığa karar verildiği takdirde, çocuğun yüksek yararına aykırı olmamak koşuluyla ana-babasından biri ya da her ikisiyle de kişisel ilişki kurma hakkına saygı gösterilir.

Çocuğun Ailesi Dışında Korunması:

Bu maddelerde, ana-baba korunmasının yerine geçebilecek bir sistem öngörülmektedir. Taraf devletler, aile ortamından yoksun çocuğu özel olarak korumak, bu tür durumlarda uygun alternatif aile bulmak ya da kurumlar aracılığı ile çocuğun bakımını sağlamakla yükümlüdürler.

Özel Durumdaki Çocukların Korunması:

Bu maddelerde sığınmacılar çocuklar, özürlü çocuklar, azınlık çocukları, silahlı çatışmalarda çocuklar ve çocuk askerlerin korunmasına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

İstismara Karşı Korunma:

Her türlü şiddete, zihinsel ya da bedensel saldırı ve kötü davranışlara, terk ya da ihmale, kötü muameleler ve cinsel istismar dahil her türlü sömürüye karşı yasal, yönetsel, toplumsal, eğitsel her türlü önlemin alınması zorunluluğuna ilişkin olarak bu maddelerde ayrıntılı kurallar öngörülmüştür.

Suçta İtilmiş Çocukların Korunması:

Sözleşme'nin 40. maddesine göre, yasalara aykırı davranışta bulunan çocuk, saygınlık ve değer anlayışını geliştiren, yaş durumunu gözeten ve toplumla yeniden bütünleşmesini hedefleyen tarzda muamele görme hakkına sahiptir.

Savaş Ortamındaki Çocukların Korunması:

Çocuk Hakları Sözleşmesi, taraf devletleri, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslar arası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak, uyulmasını sağlamak ve silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla her türlü önlemi almakla yükümlü tutmaktadır.

2.6 Çocuğun Güvenliği

Çocuğun güvenliği hukukun temel ilkelerinden biridir. Fakat çocuğun güvenliğinden nelerin anlaşılması gerektiği kanunlarda açıkça belirtilmemiştir. Hatta hukuk literatüründe bile kavramın içeriğini her yönüyle belirleyen bir

tanıma rastlanılmamaktadır. Bunda, çocuğun güvenliği kavramının öncelikle batı hukuk öğretisinde ve mahkeme kararlarında son yıllarda önem kazanmış olmasının rolü vardır. Fakat asıl neden, bu kavramı tanımlamanın çok güç olmasıdır. Çünkü çocuğun güvenliği çok çeşitli durumlarda ve çeşitli bakımlardan söz konusu olmaktadır. Bütün uygulama durumlarını kapsayan bir tanımın yapılması mümkün değildir. Ayrıca, kavramın kanun koyucu tarafından tanımlanmaması, sosyal bilimlerin gelişen ve değişen verilerine uygun biçimde yorumlanmasına ve içeriğinin doldurulmasına olanak sağlar.

Bu nedenlerle kanun koyucu, çocuğun güvenliğinden ne anlaşılması gerektiği konusunu uygulamadaki somut koşullara göre hakimine takdirine bırakmıştır.

20 Kasım 1959 tarihli Çocuk Hakları Bildirisi'nde çocuğun güvenliği kavramını belirlemeye katkı sağlayacak şu ilke öngörülmüştür:

"Çocuğun, özgürlük ve saygınlık içinde sağlıklı ve normal biçimde beden, fikir ve ruh gelişiminin sağlanabilmesi için güvenliğinin korunması gereklidir...".

O halde çocuk, beden, düşünce, sosyal ve ahlak bakımından özgürlük ve haysiyet içinde gelişebilme olanaklarına sahip ise, hakları ve güvenliği korunmuş olacaktır. Bu esaslardan hareket ederek çocuğun güvenliğini aşağıdaki gibi tanımlayabiliriz:

Çocuğun güvenliği; somut bir durumda çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaksal, sosyal, ekonomik ve hukuksal bakımlardan sağlıklı ve özgür biçimde korunması ve geliştirilmesidir.

Şu halde, sağlıklı gelişim, çocuğun güvenliğinin en önemli unsurudur. Çocuk psikiyatru Lutz sağlıklı çocuğu şöyle tanımlamıştır:

“Sağlık, belirli bir zaman kesiti düşünülürse bu kesit içerisinde herhangi bir hastalık belirtisinin bulunmamasıdır. Fakat tüm çocukluk ve gençlik çağı ele alınır, doğuştan getirdiği fakat henüz örtülü bulunan yeteneklerini gelişimin hedeflerine uygun biçimde açabilen ve geliştirebilen çocuğa sağlıklı çocuk denir” (Akyüz 2000:80).

Çocuğun güvenliği, Türk Medeni Kanununun kaynağı olan İsviçre Medeni Kanunu'nun çocuk ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin hükümleri düzenlenirken, o zamanın koşullarına göre, yol gösterici bir ilke olmuştur. İsviçre kanun koyucusu velayeti düzenlerken, hemen her zaman çocuğun yararlarını ana-babanın yararlarından üstün tutmuş; velayet hakkı dışında kalan konularda ise, çocuğun güvenliğini etkili biçimde koruyacak bir düzenleme yapmıştır. Söz konusu kanunda çocuğun güvenliği kavramı, psiko-sosyal araştırmaların en son verilerine göre gözden geçirilip genişletilerek ve açıkça vurgulanarak ele alınmıştır. Böylece günümüzde "çocuğun güvenliği", çocuk hukukunda temel bir hukuk ilkesi haline gelmiş, bütün diğer normlar bu temel ilkeye uygun biçimde düzenlenmiştir.

Türk Medeni Kanunu'nda da ulusal ve uluslararası düzeydeki modern hukuksal gelişmeler karşısında değişiklik yapma gereksinimi ile hazırlanan 1998 tarihli Tasarı'da, çocuğun güvenliği ilkesi yürürlükteki kanundan daha açık biçimde vurgulanmıştır.

Kanun koyucu, yalnızca kanunun düzenlenmesinde değil, kanun hükümlerinin uygulanmasında da çocuğun güvenliği ilkesinin mahkemelere, diğer resmi makamlara ve ana-babalara yol göstermesini istemiştir. Şöyle ki. hakim ve diğer resmî makamlar, kararlarını çocuğun güvenliğine en uygun biçimde vereceklerdir. Ana-baba ise, velayeti kullanırken çocuğun güvenliğini göz önünde tutacaktır. Çünkü velayet çocuk üzerinde bir hakka sahip olmayı değil, onu gelecekte yeterli bir olgunluğa ulaştırmayı amaçlar.

Bu kavramın hukuk literatüründe ve kanunlarda gittikçe artan ölçüde kullanılması, hukukun psiko-sosyal bilimlerden daha çok yararlanma gereğini duyduğunun işareti olarak değerlendirilebilir. Literatürde, özellikle çocuğun güvenliği kavramının somutlaştırılması bakımından psiko-sosyal bilimlerin verilerine başvurulmaktadır.

2.7 Çocuk İhmal ve İstismarı

Çocuk ihmal ve istismarı kapsamlı bir olgu olmasına karşın çocuğa yönelik istismar kapsamında fiziksel istismar, ön plana çıkmaktadır. Aral (1997) yaptığı çalışmada çocukların %65,72'sinin anne ya da babası tarafından fiziksel istismar edildiklerini belirlemiştir.

Çocuk ihmali genelde ailenin, ilgili kurumların ya da devletin çocuğa karşı en temel sorumluluklarını yerine getirmemesi şeklinde tanımlanabilir. Bir bütün olarak toplum, kurumlar ve bireyler tarafından geliştirilen ihmal davranışı, çocukların eşit hak ve özgürlüklerinden yoksun bırakılması sonucunda onların en üst düzeyde gelişimlerini engelleyici davranışlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çocuğun bakım ve beslenme gereksinimlerinin yeterince karşılanmaması gerekli tıbbi müdahalelerin yapılmaması, anne baba olarak çocuğa karşı danışmanlık görevinin gerektiği kadar yerine getirilmemesi ve çocuğun tek başına bırakılması gibi davranışlar, ihmal davranışlarına örnek olarak gösterilebilir.

Aktif bir olgu olarak nitelendirilen istismar ise anne, baba ya da bakıcının çocuğa zarar vermesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çocuk istismarı istem dahilinde fiziksel zarar verme, çocuğun kötü beslenmesine yol açma, cinsel istismar, çıkar için kullanma, bundan da öte çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı her türlü faaliyette bulunmayı içermektedir.

İhmal ve istismarı birbirinden ayıran en temel nokta istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir olgu olmasıdır. Çocuk ihmal ve istismarı, çocuğun normal fiziksel ve zihinsel gelişimini kısıtlayıcı olan fiziksel, duygusal ve cinsel ihmal ve istismarı içermektedir. Ancak bunları birbirinden ayırmak oldukça zordur (Aral ve Gürsoy 2001:37).

3. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ

Avrupa Birliği ülkelerinde ya da en azından Avrupa Birliği'nin temel ilke ve prensiplerini belirleyen İngiltere, Fransa gibi köklü bir demokrasi kültürüne sahip ülkelerde çocuk hakları konusunda genel bir toplumsal bilinç oluşmuş ve çocuklarla ilgili hukuk bu bilinç etrafında şekillenmiştir.

3.1 30 Eylül 1990 Tarihli Dünya Çocuk Zirvesi

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmenin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabulünden yaklaşık bir yıl sonra 29–30 Eylül 1990 Tarihinde New York'ta Birleşmiş Milletler Genel Merkezinde "Çocuklar İçin Dünya Zirvesi" gerçekleştirilmiştir. Zirveye 71 ülkenin Devlet ve Hükümet Başkanları katılmıştır. Zirve sonucunda "Çocukların Yaşatılmaları, Korunmaları ve Geliştirilmelerine İlişkin Dünya Bildirgesi ile "Dünya Bildirgesinin Uygulanması İçin Faaliyet Planı" benimsenmiştir.

Faaliyet planı, Çocuklar İçin Dünya Zirvesi Bildirgesi'nin uygulamaya geçirilmesini sağlamaya yönelik olarak, kendi faaliyet planlarını hazırlamada ülke yönetimlerine, uluslararası kuruluşlara ve toplumun diğer bütün kesimlerine yol göstermesi amacıyla hazırlanmıştır. Plan, çocukların yaşatılmaları, korunmaları ve geliştirilmelerine yönelik 2000 yılına kadar bütün ülkelerde gerçekleşmesi için ana hedefler belirlemiştir. Bu hedefler şunlardır:

- Bebek ve çocuk ölüm oranlarının yarı yarıya azaltılması,
- Anne ölüm oranlarının yarı yarıya azaltılması,
- 5 yaş altı çocuklarda görülen beslenme yetersizliklerinin yarı yarıya azaltılması,

- Temiz suya ulaşma ve atıkların sağlıklı yok edilmesine en geniş çapta olanak sağlanması,
- Herkese temel eğitim verilmesi ve ilkokul çağındaki çocukların en az %80'inin ilköğrenimini tamamlamalarının sağlanması,
- Okuma-yazma bilmeyen yetişkin oranını, kadın okur-yazarlığına ağırlık tanınarak, %50 oranında azaltılması,
- Silahlı çatışma durumları başta olmak üzere, özellikle güç koşullardaki çocukların daha iyi korunmasının sağlanması.

Bütün ülke yönetimleri, Dünya Zirvesi Bildirgesi ile faaliyet planında girişilen taahhütleri uygulama alanına sokmak üzere, en geç 1991 yılı sonuna kadar kendi ulusal programını hazırlamak durumundadırlar (Ayanoğlu 2002:90).

Türkiye, 1993 yılında "Çocuklara Yönelik Ulusal Faaliyet Programı"nı hazırlamış ve program ulusal düzeyde uygulamaya konulmuştur. 1995 yılında tekrar gözden geçirilerek ülke koşul ve gereksinimlerine göre güncelleştirilmiştir (Akyüz 2000:39).

3.2 Avrupa Konseyi Tavsiye Kararları ve Sözleşmeleri

Çocukların korunması ve istismarının önlenmesine yönelik çalışmalara, Avrupa Konseyi de bünyesinde yoğun çalışmalar yapıp almış olduğu tavsiye kararları ve sözleşmeler ile katılmıştır.

Konseyin bu alanda kabul ettiği ilk tavsiye kararı, 13 Eylül 1979 tarihli "Çocukların Fena Muameleye Karşı Korunması" konusundaki R(79) 17 sayılı karardır. Çocukların bakımı ve gözetimi konusunda anne-babanın yetkileri teyit edilmiş ve üye ülkelerde kötüye kullanıldığına işaretlerle, çocukların fena muameleye karşı korunması açısından bir kısım tavsiyede bulunmuş ve iş birliğine çağırmıştır.

1990 yılında kabul edilen tavsiye kararı, "Çocuk Hakları" başlığını taşımaktadır. Bu kararda da ağırlıklı olarak çocukların hakları üzerinde durulmuştur. Çocukların tek başlarına kullanabildikleri bazı haklara sahip oldukları gibi bunları büyüklere karşı da ileri sürebilmektedirler. Anne-babanın çocuklar üzerindeki yetkileri, çocukların bakım ve gözetim görevlerinden kaynaklanır. Dolayısıyla bu yetkiler ancak çocuğun şahsı ve mallarının korunması için gerekli olduğu sürece tanınmalıdır.

Avrupa Konseyi üye devletleri bağlayıcı birtakım sözleşmeler de hazırlamıştır. Bunlardan bir kısmı sadece çocukların korunması ile hazırlanmış ve sadece bu konuya değinmiştir. Bir kısmı ise genel insan hakları bağlamında çocuk haklarına da yer vermiştir. Burada sadece sözleşmelerin isimlerini verip ilgili yerlerde ise çalışmamızın kapsamını aşmayacak şekilde kısa açıklamalar getirmek istiyoruz.

- Çocukların Evlat Edinilmesine İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Evlilik Dışı Doğan Çocukların Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi
- Çocukların Velayeti Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizi Sözleşmesi
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- Çocuk Haklarının Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Bu sözleşmeleri saydıktan sonra konumuzla doğrudan ilişkili olan 25 Ocak 1996 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesine değinmek istiyoruz. Avrupa Konseyi'nin hazırlamış olduğu sözleşmenin Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nden farkı, uygulamaya yönelik kurallar içermesidir. Sözleşme, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde tanınan haklardan çocukların yararlanmalarını sağlamak; çocukları etkileyen aile hukuku sorunlarına ilişkin adli ve idari konularda söz sahibi olabilmelerine olanak tanıyıp, sahip oldukları hakların üye devletlerce etkin bir şekilde yaşama geçirilmesini amaçlamaktadır (Akyüz 2000:41).

4. TÜRKİYE'DE ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK GÜVENLİĞİ

İnsan hakları ve demokrasi kültürü, çocuk hakları konularında sağlanan ilerlemeler, günümüzde çağdaş toplum olmanın temel göstergeleridir. Türkiye'de bu alanda kısa dönemde ilerlemelerin sağlanması için zihniyet değişikliğine, yapısal değişikliğe ve uygulama değişikliğine gereksinim vardır. Her alanda gerçekleştirilecek çalışmaların kalitesi, bu dönüşümlerin sağlanmasına bağlıdır. İnsan hakları ve çocuk hakları ile ilgili tüm tarafların bilgilendirilme ve eğitim görme hakları vardır, öğrenmeye açık bir toplum olarak, öğrenen kurumların ve öğrenen bireylerin aktiviteleri, demokrasi ve insan hakları kültürünün geliştirilmesine önderlik edecektir. Toplumun geleceği olan çocuklarımızın yetiştirilmesinde sorumluluk alanlarının rolleri, günümüzde büyük bir anlam taşımaktadır. Onların liderliğinde ve çocukların katılımıyla gerçekleşecek demokrasi ve insan haklarını öğrenme ve uygulama ortamları, gelişimin filizlendiği çağdaş ortamlar olacaktır.

"Çocuk hakları ilke ve standartları"; Türkiye'de insan kaynaklarının geliştirilerek, nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde özgürlük adalet ve barış düşüncesini temel almıştır. Tüm insanlar ve çocuklar için; "daha geniş bir özgürlük ortamı" toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama", "Hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm haklardan yararlanma hakkı", "çocukların özel ilgi ve hakları", çocukların gelişmeleri için mutluluk, sevgi ve anlayış havası içindeki bir ailede yetişmesinin gerekliliği, "çocuğun topluma her yönüyle hazırlanması için barış, değerlilik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliği", çocuğun esenliği için özel ilgi gösterecek ilgili uzman kuruluşların gerekliliği, "çocukların doğum öncesinde ve sonrasında uygun yasal kurumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksinimi", "çocukları aile yanına, kurumlara yerleştirme ve evlat edinme için ve çocuk mahkemeleri yönetimi için asgari standartların gerekliliği, "Acil durumlarda ve silahlı çatışma halinde kadınların ve çocukların korunması", ve "çok güç koşullarda yaşayan çocuklara özel ilgi gösterilmesi" çocukların

ve gençlerin yetiştirilmesindeki standartların geliştirilmesini gerektirmektedir. Gelişmekte olan Türkiye'de çocukların ve gençlerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi ve "yaşam niteliklerinin yükseltilmesi için toplumsal birikimin önemini kavrayan ulusal ve uluslararası işbirliğine girilmesi bilinçli çabalara yol gösterecektir.

Türkiye de çocuğun hak ve çıkarlarını gözeten, yaşama, bakılma, korunma, yetiştirme, gelişme ve katılma haklarını eşitlikçi bir anlayışla geliştiren, çocuğun varlık olarak değerini yücelten, düşünce, istek ve eğilimlerine saygı gösteren bir çocuk hukuku düzeninin oluşturulması ve uygulanması temel gereksinimdir.

4.1 Ulusal Eylem Planı

Türkiye'de çocuk hakları uygulamaları için; çocukla ilgili tüm güçlerin koordinatörlük düzeyinde harekete geçirilmesi, yasal yönetsel ve örgütsel düzeyde yeni yapılanmanın gerçekleştirilmesi, bu doğrultuda gereken kaynakların sağlanması, geniş anlamda yaygın ve etkili olarak kamuoyunun oluşturulması, çocukla ilgili kurumlara ve çalışan nitelikli insan gücüne yeni hedefler doğrultusunda işlerlik kazandırılması "temel sorun olarak değerlendirilebilir.

1. Türkiye'de çocuk tanımının nitel ve nicel yönlerden geliştirilmesi,

2. Çocuğun medenî haklarının genişletilmesi,

3. Çocuğun aile çevresinde ve alternatif bakım sistemi içinde eğitim yoluyla yaşama hazırlanmasının sağlanması, sosyal, ekonomik, hukukî ve kültürel haklardan yararlanmasının sağlanması,

4. Tüm çocukların ve özürli çocukların temel sağlık hizmetlerinden yararlanma olanaklarının ve koşullarının geliştirilerek yaşam standartlarının yükseltilmesi,

5. Çocukların nitelikli insanlar olarak eğitim yoluyla yetişmelerinin sağlanması için öngörülen amaçlar çerçevesinde nitelikli bir eğitim sistemine kavuşturulmaları, serbest zamanlarının kişisel ve sosyal gelişmelerine yardımcı olacak düzeyde değerlendirilmesi, bilimsel düşünce ve estetik duygusunun çok yönlü geliştirilmesi,

6. Acil durumlardaki çocuklar, kanunla çatışma içinde olan çocuklar ve istismar edilen çocuklara yönelik özel koruma ve sağaltım önlemlerinin alınması çocuğa yönelik hizmet sektörünün uygulamaya dönük hedeflerdir. Bu doğrultuda çocuk hakları ilke ve standartlarına göre, yeni yaklaşımların geliştirilmesi, yeni yasal, idarî ve yönetsel düzenin oluşturularak sektörde yeni uygulamaların gerçekleştirilmesi ulusal eylem plânının hedeflerini oluşturmaktadır.

Temel sorunun çözümü için geliştirilecek ulusal eylem planına; taraf devlet olarak hükümet desteğinin verilmesi ve bakanlıklar düzeyinde programların gerçekleştirilmesi gereklidir. Eylem plânı; ulusal raporun yazılmasını da içeren iç hukuk kuralları ile sözleşmenin uyumlaştırılmasını kapsayan çabaların bütünlüğünden oluşur.

Ulusal eylem planının amacı, hedefleri, uygulama kapsamı, yöntem ve teknikleri, yönetimi, kaynak kullanımı, program, alt program ve projeleri "ulusal eylem planı yaklaşımına" göre nitelik kazanır. Sözleşmenin yürürlüğe girmesinde yol gösterecek yaklaşım, bütüncü sistemci ve disiplinlerarası yaklaşımdır. Sistemsel işleyiş, çok yönlü katılım, varolan yapıyla bütünleştirme, yeni yapıların oluşması, kesintisiz uygulamalar, destek sağlama ana çizgilerdir. Uygulama sürecinde etkili olacak güçler; hükümet, bakanlıklar, koordinatörlük, sivil toplum örgütleri, üniversiteler, aileler, okullar, veliler, gelişecek yeni oluşumlardır.

Ulusal eylem planı; ulusal raporu hazırlanması sürecidir. Ulusal rapor, Türkiye'de sözleşmenin yürürlükte olmasının ideal düzeyini hedef

olarak, raporun geniş katılımı hazırlanması, kamuoyunda tartışılması, raporun çocuk hakları komitesi ile tartışılması ve sonucunda ülke düzeyinde yapılacakların belirlenmesi, gelişme raporlarının sunumu, teknik işbirliği programlarından yararlanarak ülke uygulamalarının her yönden geliştirilmesini içermektedir.

Ulusal eylem planı yönetimi; çocuk hakları standartları çerçevesinde Türkiye'de ilgili yapıların geliştirilmesi için, değişme sürecini yönlendirme yöntemidir. Sistemin gelişmesi için bütün güç odaklarının harekete geçirilmesi, ulaşılabilecek hedefler doğrultusunda, üç yıllık süre içinde, eylem planı uygulamalarının programlanması ve sözleşmenin yürürlüğe girmesinin sağlanması yönetimin genel amaçlarıdır (Cılga 2000:69-73).

4.2 Çocuk Hakları ve Eğitim

Çocuk Hakları Sözleşmesi, İnsan Hakları Hukukunun ayrılmaz bir parçasıdır. Sözleşme, çocuklar için ortak kabullerdir. Çocuklar için "ortak iyi" 'nin elde edilmesi bu belgede öneri biçiminde yer alır. Ancak çocuk hakları, çocuk merkezli hakların bilgisini davranışa dönüştürmedikçe varolamaz.

Türkiye'de yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önsözünde, toplumun temel birimi olan ailenin koruma ve yardım görmesi gerekliliği belirtilerek, çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış ortamını üreten aile ortamında: barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesi gerekliliğine değinilerek, özel güvence ve koruma gereksinimi vurgulanmıştır.

Çocukların istikrarlı, sevgi ve hoşgörü dolu bir ortamda yaşayan, yetişkinlerin yol göstericiliği ve korunması altında bireysel güç ve yeteneklerini geliştirebilen bireyler olarak topluma kazandırılmaları için bu ilkelerin yaşama ivedilikle geçirilmesi gerekmektedir.

Bilgili, sorumlu, haklarından yararlanma yeteneği gelişmiş çocukların topluma kazandırılıla-bilmesi ancak iyi bir temel eğitim olanağının sağlanmasına bağlıdır. Sözleşmenin 28. maddesi ile hiçbir ayırım gözetilmeksizin bütün çocukların eğitim hakkına sahip olduğu belirtilmekte; eğitimin kalitesini belirleyen bir çerçeve sunulmaktadır. 29. madde çocuk merkezli bir öğretme ve öğrenme modelini öngörerek; öğrencilerin eğitim sürecine aktif biçimde katılacakları, kendi başlarına sorunlarını çözebilecekleri, yaşam boyu öğrenerek doğru kararlar verebilecek özgüveni kazanacakları bir yapıyı gündeme getirmektedir.

Aktif ve çocuk merkezli bu yapının sağlıklı bir biçimde işleyebilmesi için bu süreçte ulusal vizyon, strateji ve hedeflerin belirlenmesi, ilke, politika prosedürlerinin açıkça tanımlanması, eğitim düzeyi ve başarı için standartların koyulması, nitelikli insan gücünün bu projede yer alması, kaynakların harekete geçirilmesi, kamuoyunun duyarlılığının artırılması ve etkili bir denetim mekanizması kurulması gerekmektedir. Toplumsal değişim ve kişisel dönüşümde yaşamsal bir önemi olan eğitimde, erişilebilirlik, kalite, esneklik ve kız çocuklarına yönelik ayırımcılığın önlenmesi gerçek demokrasinin işlerlik kazanması için de bir zorunluluktur.

7. Beş Yıllık Kalkınma Planında öngörülen "2000'li yıllar için sağlıklı doğup büyüyen, gelişen, istismar edilmeyen, demokratik, lâik dünya görüşünü benimseyen, çağdaş, inançlara ve insan haklarına saygılı, hak ve sorumluluklarının bilincine varmış, katılımcı ve paylaşımcı, kendisini ifade edebilen ve gerçekleştirebilen, hoşgörölü ve sevecen, moral değerlere sahip, yararlı olmayı ilke edinmiş, çağdaş bilgi ve becerilerle donatılmış, üretken bireylerin yetiştirilmesi" hedefi her zaman için vazgeçilmezliğini korumaktadır. Bu hedef doğrultusunda 21 inci yüzyılın insanının yetiştirilmesinde önemli açılımlar sağlayacak olan 8 yıllık zorunlu temel eğitimin 12 yıla çıkarılması çabalan da eğitim hakkının yaşama geçirilmesine ve eğitim kalitesinin yükseltilmesine ivme kazandıracaktır.

Herkese yüksek kalitede eğitim görme hakkının sağlanması, kişisel, sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif yönlerden gelişme olanaklarının sunulması, eğitim ve öğretimle kazanılanların toplumsal yaşama, kentsel yaşama ve aile yaşamına katkı sağlayacak uygulamalara dönüştürülmesi gerekmektedir. Toplumsal refahı geliştirmede, yaşam kalitesini yükseltmede, bilimsel ve teknolojik alanda ilerlemede, ekonomik ve sosyal gelişmenin sağlanmasında çocuk ve gençlerin eğitimine yapılacak yatırım en önemli yatırımdır.

Bu nedenle yakın gelecekte toplumun çocuklarla ve eğitimle ilgili programlarının planlanması ve izlenmesi, merkezi olmayan bütünleştirilmiş plânlama ve seferberlik düşüncesinin özendirilmesi, özellikle eğitim ve istihdam alanlarında cinsiyete dayalı eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, varlığını sürdürme ve gelişmeye yönelik, yaşama, büyüme ile psikolojik ve sosyal yönleri olan gelişme için erken çocukluk döneminde bakım çerçevesinde bütünleştirilmiş bir yaklaşım, çocuğun suiistimal ve istismardan korunması, ergen sağlığı ve gelişimi konularında devletin, sivil toplum örgütlerinin, halkın ve ailenin Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin uygulanmasında iş birliği yapması ve uygulamaların izlenmesi için yöntemler geliştirilmesi gerekmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocuğun yüksek kalitede eğitim hakkı üzerindeki ısrarı, tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim alanındaki yeniliklerin itici gücünü oluşturmaktadır. Eğitim kalitesi vizyonu, eğitim sisteminin yönetimine de uzanmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı bu amaçla, 19.10.1999 tarihinde Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Yönergesi ve Projesini yürürlüğe koyarak merkez ve taşra teşkilâtından çağdaş yönetim anlayışı ve felsefesini gündeme getirerek; 1999 yılında Ulusal Kalite Hareketine katılan kurumlar arasında yer almıştır.

Ekonomik ve toplumsal kalkınmada itici güç olan nitelikli insan gücünü yetiştirmek gibi önemli bir görevi üstlenen Millî Eğitim Bakanlığı

Merkez Örgütünün, makro düzeyde politika oluşturma, araştırma, geliştirme ve eşgüdüm sağlama görevlerine yaklaşımını ve örgüt kültürünü değiştiren yönetim paradigmasının ürünü olan Toplam Kalite Yönetimi ilke ve felsefesi doğrultusunda bir yapıya kavuşturması gerekmektedir. Toplam Kalite Yönetimi Uygulama Projesi sadece sınırlı sayıda kişinin görevlendirildiği kalite geliştirme ekiplerinin bürokratik bir işi olarak algılanmamalı, üst yönetimden başlayarak, öncelikle eleştiriye ve bilimsel çalışmaya kapalı örgüt kültürünün değişmesi için çaba gösterilmelidir. Yapıcı bir eleştiri niteliği taşıyan "Özdeğerlendirme Araştırması" süreçlerine tüm kurum personelinin katılımını sağlayacak önlemler alınmalı, kalite ekiplerine üst yönetimce verilen desteği izleyen denetim mekanizmaları geliştirilmelidir. Mükemmellik Modeli çerçevesinde gerçekleştirilen Özdeğerlendirme Araştırması ve daha sonraki süreçlerde Bakanlık Personelinin eğitim ihtiyacı gerçekçi bir biçimde belirlenmeli; "Toplam Kalite Yönetimi İlke ve Felsefesi ile Mükemmellik Modeli"nin istenilen düzeyde uygulamaya geçirilebilmesi için, daha kapsamlı bir eğitim plân ve programı yapılarak hizmet içi eğitimler yoğunlaştırılmalıdır. Bilgi alt yapısı ve birikimi olmayan çalışanların kalite uygulamalarına destek ve katkı vermesi olanaksızdır. Bakanlıkta önemli bir düzeye gelen Toplam Kalite Yönetimi Uygulamalarında etkililiğin sağlanması ve Mükemmellik Modeline işlerlik kazandırılması Çocuk Hakları Sözleşmesi uygulamalarına ve kaliteli eğitime gerekli alt yapıyı oluşturacaktır.

Sonuç olarak, değişim, dönüşüm, yaratıcı düşünce, motivasyon, ekip çalışması, etkili iletişim, önleyici yaklaşım, sorun belirleme ve çözme temeline dayalı, toplam kalite yönetiminin eğitim hizmetlerindeki yaşamsal önemi; katılımcı, paylaşımcı, astlarına güven duyan, yetki devri ile kaynak kullanımında esneklik sağlayan, performans yönlü kültürü geliştirmeyi benimseyen lider yöneticilere uygulanmalıdır. Zira küresel değişim ve gelişmenin itici gücü verimlilik ve kaliteli eğitimidir. Genelde çocuk hakları, özelde kaliteli eğitim hakkının Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan vizyon doğrultusunda;

- Yaşam için öğrenme
- Erişilebilirlik
- Kalite ve esneklik
- Toplumsal cinsiyete duyarlılık ve kız çocukların eğitimi
- Küçük çocuğun bakımı
- Anahtar olarak Devlet

öğelerinin ışığında, geleneksel yaklaşımları aşarak, nitelikli insan gücü potansiyeli ile 21 inci yüzyılda gelirini adaletle paylaşan, insan haklarını ve demokratik özgürlükleri tam olarak kullanan, barış içinde, gelişmiş dünya ülkeleri arasında seçkin yerini almış çağdaş bir Türkiye hedefinin gerçekleştirilmesini kolaylaştıracaktır (Cılga 2001:109-112).

4.3 Türkiye’de Çalışan Çocuklar

Binlerce yıldır çalışma yaşamının içinde olan çocuklar tarımsal alanlarda başlayan iş yaşamlarına bugün fabrikalarda, küçük ticari işletmelerde ve sokaklarda devam etmektedirler. Günümüzün gelişen insan hakları ve sosyal haklar söylemlerine karşın dünya üzerinde milyonlarca çocuk güç koşullar altında çalışmak zorunda kalmaktadır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde giderek artan gelir dağılımı dengesizlikleri, istihdam sorunları ve sosyal hizmetlerin insanlara ulaşmaması aileleri sosyal ve ekonomik darboğazlara itmekte, çocuklar da bu süreçte ailelerine destek olmak için çalışmaya başlamaktadır. Her ne kadar çocuğu bir üretim aracı olarak gören geleneksel anlayış temel nedenlerden olsa da sosyal ve ekonomik sistemlerin ve koşulların çocuk işçiliğinin asıl sorumlusu olduğu bilinmektedir.

20 Kasım 1989 tarihli Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocukların yaşam koşulları ortak normlara kavuşmuş ve devletler bu ortak normlara uymayı ve veya bu normları oluşturmayı yasa ile taahhüt etmiş olmaktadır. Sözleşme çocukların ekonomik sömürüden korunmasını da içeren maddelere sahiptir.

Sözleşmeye taraf devletler çocukların ekonomik açıdan sömürülmesine engel olmayı taahhüt etmektedirler.

Bugün dünya üzerindeki ülkelerin tamamına yakını Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne imza atmış ülkelerdir. Buna karşın çoğunluğu gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere bütün ülkelerde çocuk emeğinin kullanımına rastlamak olasıdır.

Henüz gelişimini tamamlamadan iş yaşamına girmek zorunda kalan 300 milyon dolayında çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Bu sayıya ev işlerinde düzenli olarak çalıştırılan çocukların sayısı da eklendiğinde sorunun ciddiyeti anlaşılacaktır. Çalışan çocukların büyük çoğunluğu uzun saatler boyunca genellikle zor çalışma şartları altında çalışmaktadır. Sanayi devrimi ile çocuklar kırsal alanların yerine fabrikalarda çalışmaya başlamışlardır. Kentleşme ve sanayileşmenin geniş alanlara yayılması ile çocuklar bugün yoğunlukla hizmet sektöründe ve üretim sektöründe çalışmaktadır.

Ülkemizde de öncelikle kırsal alanda olmak üzere kentsel alanlarda yüz binlerce çocuk çalışmaktadır. Çocuğu bir üretim aracı olarak gören geleneksel anlayışın hala yaygın olması ve yıllardır süregelen gelir dağılımı sorunları ülkemizdeki çocukların da zor koşullara sürüklenmesine neden olmaktadır. Özellikle 1950'lerden bu yana devam eden göç dalgası ile büyük nüfus gruplarının kentlere yığılması konut, istihdam, kente uyum gibi birçok sorunu da beraberinde getirmiştir. Ailelerin bu sürece uyum sağlamada güçlük çekmesi ve yaşanan ekonomik sıkıntıların sonucunda çocuklar aile ekonomisine katkıda bulunmak amacıyla çalışmaya başlamaktadır.

Çocuk emeğinin kullanımı sorununun çözümü kapsamlı ve uzun vadeli politikaların hazırlanmasını ve uygulanmasını gerektirir. Sorun ülkemizde ve dünyada daha büyük boyutlara ulaşmadan müdahale edilmesi sağlıklı kuşakların yetiştirilmesi açısından son derece önemlidir.

Bir ülkede çocuk işçiliğinin sayısı ne kadar fazla olursa o ülkedeki yoksulluk oranı da o derece fazladır. Ekonomik sebeplerden dolayı pek çok aile ek gelir sağlamak için çocuklarının eğitimini yarıda kesip onları çalıştırmaktadırlar. İşverenlerin ucuz işgücünü çekici bulmaları da çocukların küçük yaşlarda iş hayatına atılmalarında önemli bir nedendir. Çocuk sorunlarının yaşanmasında önemli bir etkende eğitimsizliktir. Eğitimin katkısı çok büyüktür. Çünkü gelişimi hızlandırma, yetenekleri ortaya çıkarma, insanları güçlendirme ve haklarını koruma bakımından diğer girişimlere oranla tek başına bile oldukça büyük bir etki yaratmaktadır. Eğitim her zaman aynı sonucu doğurmayabilir. Hatta milyonlarca çocuk da okula gitme şansına sahip değildir (Koman, 2001).

Türkiye'de endüstrileşme hareketi, Batı Avrupa modelini izlememiştir. Endüstrileşme sürecine geç giren Türkiye'de zanaat ölçeğinden fabrika üretimine geçiş 19. yüzyılda oluşmaya başlamış ise de, bu yöndeki gelişme çok sınırlıdır. Ancak çocuk işçiliği Türkiye için de yeni bir olgu değildir. Çünkü lonca sistemi içinde çocuklar yüzyıllar boyunca çalıştırılmıştır.

Birer meslek örgütü olan loncalara çocuklar, 10 yaşlarından itibaren çırak olarak alınarak çalıştırılmaktaydılar. Lonca sistemi içinde çalışan çocuklar ile, bugün küçük ölçekli sanayide istihdam edilenler arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Loncalarda çalışan çocuklar, burada gerek mesleki ve gerekse ahlaki eğitim almaktaydılar. Loncalar içinde temel ilişki usta-çırak ilişkisiydi. Erken yaşlarda işe başlayan çıraklar, ustalarının denetimi ve sıkı disiplini altında zanaatın inceliklerini öğrenmekteydiler (Pamuk 1990:57). Bu çocuklar, çıraklık eğitimlerini başarıyla tamamladıklarında meslek erbabı olmaktaydılar. Oysa daha önce vurgulandığı gibi, bugün küçük ölçekli sanayi kuruluşlarında çalışan çocukların, meslek öğrenme olanakları kısıtlıdır. Bunun yarasına, bu tür işyerlerinde süre giden ilişkiler, çocukların iş disiplini hakkında da tecrübe kazanmalarını engellemektedir. Bu durum ise, gelecekte çocukların daha iyi şartlarla istihdam edilebilme şanslarını büyük ölçüde kaybetmelerine neden olmaktadır. Ancak çocuk emeğinin kullanımının niteliği son derece farklı olsa

da, loncalara çocukların çok erken yaşlardan itibaren kabul edilmesi, yüzyıllar öncesinde de, küçük işçilerin çalışma yaşamında yer aldıklarını vurgulamak açısından önemlidir.

Çocuklar genel olarak, aile bütçelerine katkıda bulunmak için çalışmaktadırlar. Küçük yaşta eğitim sisteminden çıkan çocuklar, bir meslek edinmek amacıyla çalışma yaşamına katılmaktadırlar. Ancak bu nedenler, konunun çocuk yönünden görülen kısmıdır. Diğer yanda çalışma yaşamının, çocukları içine çeken bir yapısı da vardır. İşverenlerin ucuz ve söz dinleyen bir emek olması sebebiyle çocukları tercih etmesi, bazı işkollarının küçük yaştakilerin çalıştırılmasını gerekli kılan özelliği, çocuk istihdamını arttırmaktadır. Bunların yanında ekonomik ve siyasi kriz dönemlerinin işgücü üzerindeki etkileri de önemlidir. Bu tür bunalım dönemlerinin, işsizlik ve ücretlerdeki düşüş gibi sonuçları daha fazla sayıda çocuğun sanayi ve hizmet sektörlerinde istihdam edilmesine zemin hazırlamaktadır. Aynı şekilde, sadece ailedeki yetişkin işgücünün işsiz kalması ve reel ücret kayıpları değil fakat ailenin toplam gelirinde meydana gelen gerileme de çocukları çalışmaya itmektir.

Çocuklar çok değişik alanlarda iktisadi etkinliklere katılmaktadırlar. Ancak, çalıştıkları sektör ve çalışma koşulları farklı da olsa, bu çocukların tümü pek çok risk ve tehlikeyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu da çocukların istismarı sorununu beraberinde getirmektedir. Çocuklar, çocukluklarını yaşayamamakta ve eğitim haklarından yararlanamamaktadırlar. Kötü koşullar altında çalışmaları, sağlık sorunlarının çıkmasına neden olmaktadır. Ekonomik olarak sömürülmekte ve hatta yaygın olmamakla birlikte cinsel sömürüye de maruz kalmaktadırlar (Karabulut 1996:22).

Çocuk işçiliği konusundaki en önemli hususlardan biri çocukların çok uzun sürelerle çalışmak zorunda olmalarıdır. Bu nedenle çocukların ailelerinden uzun sürelerle ayrı kalmaları, dolayısıyla ailenin psikolojik desteğinden mahrum olmaları ya da yaşlılarıyla bir arada bulunma şanslarının olmaması, kendilerini gerçekleştirme olanağından yoksun olmaları, çocukların

sağlıklı psikolojik gelişimlerini tehlikeye sokmaktadır. Diğer yandan, çocuklar çok uzun saatler boyunca çalıştıkları için, oyun oynayacak fırsat bile bulamamaktadırlar. Oysa gelişimleri üzerindeki katkıları nedeniyle oyun oynamak çocukların en temel hakları arasında anılması gereken bir olgudur. Başka bir deyişle, günün büyük bir bölümünde çalışmak ve sorumluluk almak zorunda kalan küçük işçiler çocukluklarını yaşayamamaktadırlar. Yapılan çalışmalar, yürürlükteki yasal düzenlemelere karşın çocukların istismar boyutlarına ulaşan sürelerle çalıştırıldıklarını ortaya koymaktadır.

4.4 Çocuk Suçluluğu

Suç olgusu, tarihin en eski çağlarından beri var olagelen ve kayıtsız şartsız tüm toplumlarda görülen sosyal bir olgudur. Kültürden kültüre değişebilme özelliğine rağmen, suç evrenseldir. Suçun yetişkin, kadın ve çocuk suçluluğu gibi türleri bulunmaktadır. Ancak gelişim özellikleri ve sosyalleşme açısından düşünüldüğünde çocuk suçluluğunun özel bir öneme sahip olduğu ortaya çıkacaktır. Çocuklar, gelişimleri açısından çok önemli olan bu dönemde ceza kurumlarına konulmakta ve sosyalleşmenin birincil olarak sağlandığı aile kurumundan ayrı kalmaktadırlar. Bu nedenle çocukların suça itilmesinin önlenmesi, gelişim gereklerine uygun bir şekilde özel olarak yargılanması büyük önem arz etmektedir. Bu özel yargılamayı çocuk mahkemeleri gerçekleştirir.

Suç; her toplumda görülen ancak şekli kültürden kültüre göre değişen çok boyutlu bir sosyal olgudur.

Suç; hukuki ve ahlaki kuralların ihlali anlamına gelir. Suç, toplumdaki hukuk düzenini bozduğu için yasalar tarafından yasaklanmış eylemlerdir (Kulaksızoğlu, 1998: 196).

Uluğtekin (1991:6)'e göre ise *suç*, insanoğlunun gruplar halinde yaşamasından bu yana var olagelen bir sorundur.

Suç olgusunun hukuki, kriminolojik, sosyolojik, psikolojik, dini ve ahlaki yönleri vardır. Suç;

- ◆ kanunun ihlal edilmesi bakımından *hukuki*;
- ◆ hangi davranışların suç olduğunun belirlenmesi açısından *kriminolojik*;
- ◆ topluma zararlı kabul edilmesi açısından *sosyolojik*;
- ◆ bireysel bir davranış olması açısından *psikolojik*;
- ◆ dini kurallara aykırı düşmesi açısından *dini*;
- ◆ ahlaki kurallarla çelişmesi açısından *ahlaki* bir kavramdır (Tufan, 2001).

Bazı bilim adamları suç olgusunu sosyolojik olarak görürken bazıları ekonomik olarak sorunu ele almış, bazıları ise sorunu insan psikolojisiyle ilişkilendirmiştir. Ayrıca sorunu kültür, kişisel özellikler ve kalıtım ile açıklayan teorisyenler de bulunmaktadır (İl, 2003).

Çocuk suçluluğu, gelişim dönemi özellikleri ve gelecek yaşama yapacağı büyük etki nedeniyle diğer suç grupları arasında daha özel bir öneme sahiptir.

Yavuzer (1994: 33)'e göre; çocuk suçluluğunu yetişkin suçluluğundan ayıran en önemli özellik, bu dönemin gelişim psikolojisinde problemlerle ya da geçiş evresi olarak adlandırılan bir döneme rastlamasıdır.

Çocuk, gelişiminin ilk evresinde, yaşamını çoğunlukla anti-sosyal nitelikte dürtülerle yönlendiren ve böylelikle doyum sağlayan bir varlıktır. Küçük yaşlarda tüm çocuklar ufak tefek suçlar işlerler.

Çocuklar, hangi kurallara uyulacağını yeterince algılayamazlar; çünkü henüz asosyaldirler ve toplumsallaşma süreci tamamlanmamıştır (Yavuzer 1994:31). Dolayısıyla, sorun hukuki olmaktan öte, psiko-pedagojik ve sosyal niteliktedir. Bu nedenle, yeterince sosyal özbenliğe kavuşmamış çocuk ve gencin işlediği suçu, çocuğun kritik gelişme dönemlerinden soyutlayarak, ona yalnızca “suçlu” gözüyle bakmak akılcı ve insancıl değildir. Suç işleyen çocuk yoktur, suça itilen çocuk vardır. Suça yönelen çocuk, ailedeki ve toplumdaki düzensizliklerin bedelini ödeyen, sonra da topluma ödeten çocuktur (Yörükoğlu 1997:214).

Çocuk suçluluğu, çocuklara işletilen ya da çocuklar tarafından işlenen suçların kategorizasyonu, yaptırıma bağlanması ve hukukun önemli bir bölümüdür. Birçok ülkede gençlik suçluluğu olarak kavramlaştırılır (Tomanbay, 1999: 51).

Diğer bir tanıma göre ise *çocuk suçluluğu*, kanuni sorumluluk yaşının altındaki insanların çeşitli suç türleri içinde kanunu ihlal etmesi durumudur (Barker, 1988: 85).

Türk Hukuk Sistemi'ne göre suçlu çocuk, bir ceza hukuku kuralını ihlal etmiş 18 yaşından küçük kimsedir.

Çocuğu suça iten nedenler çok çeşitlidir. Bu nedenler genel olarak aile, okul, toplum ve kişinin bireysel özellikleri olarak sınıflandırılabilir (Kepenekçi ve Özcan, 2002: 256).

Çoltu ve diğerlerine göre ise (1993; aktaran; Güleç ve diğerleri, 2002: 354) çocuğun suç eylemine yönelmesinde ailenin, çocuk sayısının, ekonomik sorunların, eğitim sisteminin, genetik faktörlerin, zekanın, köyden kente göçün, evsiz sokakta yaşamının, bedensel-ruhsal hastalıkların, uyuşturucu ve alkol bağımlılığının önemli rolü bulunmaktadır.

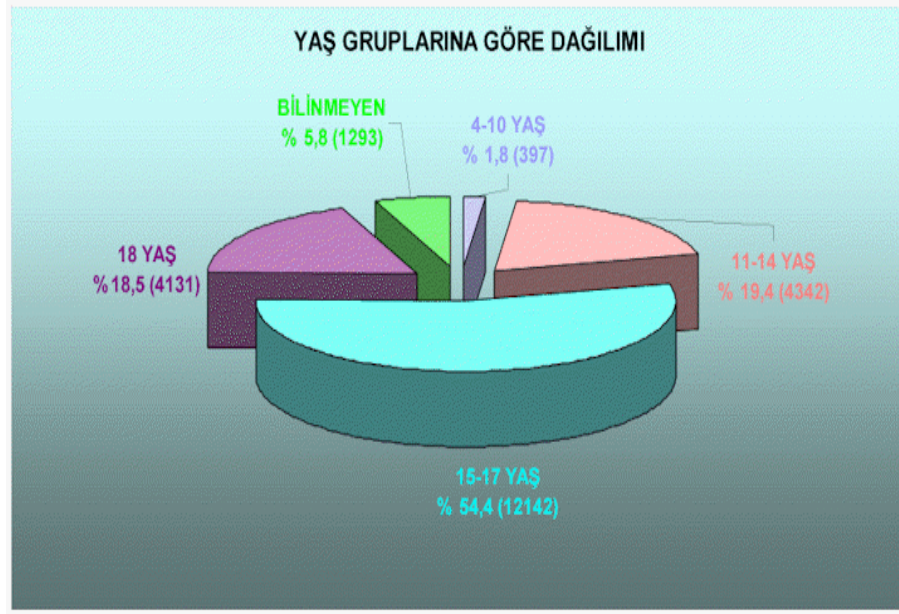
Türk Hukuk Sisteminde Ceza Kanunu'na bakıldığında; 18 yaşına kadar verilecek olan cezalar şu şekildedir:

1. 12 yaşının sonuna kadar suç işleyen kişinin cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak kişi en az bir yıl hapis cezası gerektiren bir suç işlemişse tedbir uygulanır.

2. Yaşları 12 ile 15 arasında olan çocuklar, kısmi olarak cezai ehliyete sahiptir. Suçlu yaptığı fiilin bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda ise ceza, belirli oranda indirim uygulanarak verilmektedir. Aksi halde cez verilmemektedir.

3. Yaşları 15 ile 18 arasındaki çocukların işledikleri suçun bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olduğu kabul edildiğinden ceza verilir ancak belirli bir oranda indirim uygulanır.

Çocukların en çok hangi yaşta suç işlediği birçok araştırmaya konu olmuştur. Çocuğun suç işleme yaşının tespiti, gerek suçluluğu önleme ve çocuk yargılanma politikasında, gerekse kurumda uygulanacak tedbirlerin belirlenmesinde önemli olacaktır.

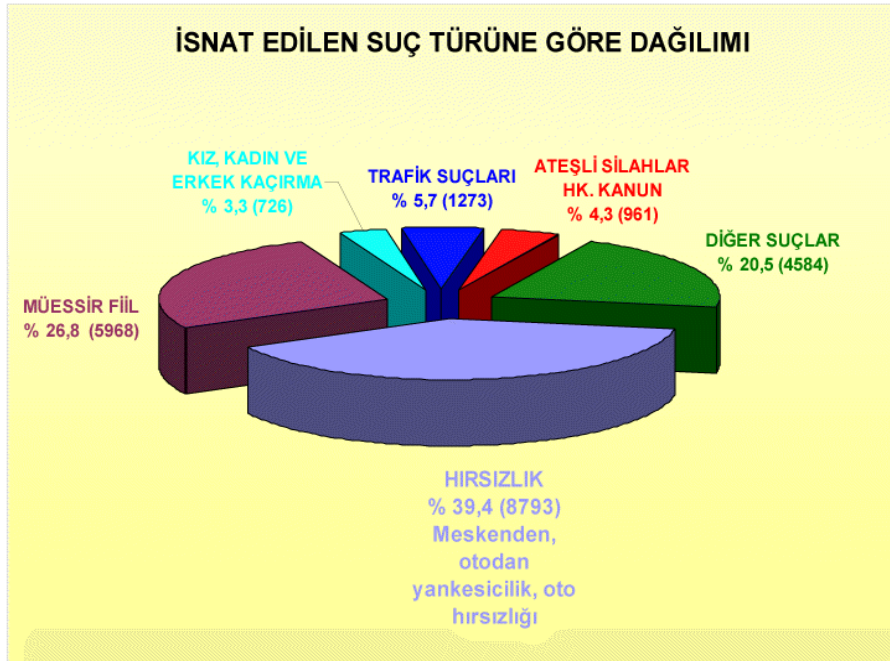

Şekil 1: Suçun Yaş Gruplarına Göre Dağılımı (1999), (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/cocuk.htm>)

Şekil 1’de, en çok suç işleme yaşının 15–17 yaş arasında olduğu görülmektedir. 15–17 yaşlarındaki suç artışını açıklayabilmek için, küçük yaşlardan itibaren maruz kalınan çeşitli muamele ve mahrumiyetlerin yıllarca bastırıldığını göz önüne alırsak; ergenlik çağında psikolojik ve biyolojik faktörlerin etkisiyle dışarıya vurulan birikmiş negatif enerjiyle karşılaşabiliriz. Kısaca, ergenlik sendromu, eski mahrumiyetlerden doğan hisleri körükleyip canlandırmaktadır.

Türkiye’de çocuklar tarafından işlenen suçların istatistiklerinden çıkan sonuçlara göre, mala karşı işlenen suçların çocuklar tarafından diğer suçlara oranla daha fazla işlendiği görülmektedir (Şekil 2). Bunun yanında, batı ülkelerindeki çocuklar tarafından işlenen suçlardan farklı olarak, Türkiye’de adam öldürme ve kişilere karşı müessir fiil suçlarının failleri olarak çocuklara daha fazla rastlanmaktadır. Mala karşı işlenen suçlar, hemen hemen her ülkede ilk sırayı almakta olup, toplumun ekonomik yapısına göre biçim

değiştirip, motorlu vasıta hırsızlığı, büyük mağazalarda yapılan hırsızlık şeklinde görülmektedir.

Şekil 2: Çocuklarda işlenen suçların türlere göre dağılımı (1999), (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/99isnatsucturdag.htm>)

Çocuk, fiziksel olarak henüz gelişmeden, kişiliğine daha kavuşmadan suç işlemeye adım atmışsa, hüküm giyip tekrar suç işlemeğe kararlı bir tutuma farkında olmadan yönelmişse, bu üzücü görüntünün altında, çözümlenmesi için acele tedbirler isteyen, boyutları büyük, karmaşık yapıda nedenlerin bulunduğu olaylar zincirinin varlığından şüphe etmemek gerekir. Çocuk suçluluğu nedenleri incelenirken, bizzat yaşın kendisi bir suçluluk nedenidir. En azından, suçun nedeni olan, kişinin yapısından ve çevreden kaynaklanan diğer nedenleri kolaylaştıran bir nedendir. Çocukta mukavemet azlığı ve taklide yönelme, dış unsurların suça etkisini kolaylaştıran, aslında yaşa bağlı etkenlerdir.

Günümüzde çocuk suçluluğunda kalıtsal ve biyolojik etkenlerden çok, sosyal çevre faktörlerinin etkili olduğu öne sürülmektedir.

Kalıtımsal, biyolojik etkenlerle, insanın gelişim evrelerine ilişkin özelliklerini bilmemekten doğan eğitim hataları, "çocuk suçluluğu"nun ön koşullarını oluşturmaktadır. Bu etkenler toplum ve yakın çevre koşullarıyla birleşerek çocuğu suça iten önemli bir uyarım olmaktadır.

Çocuk ne doğuştan kötü, ne de doğuştan iyi bir varlıktır. O her canlı gibi değişen, çevresiyle etkileşen ve gelişen bir bireydir. İyiyeye de kötüyeye de açıktır. Sonucu belirmeyen hiç kuşkusuz eğitim ve yaşantılarıdır.

Çocuk suçluluğu sorunu hukuksal boyutun ötesinde; psikolojik nitelikte bir olgudur. Çocuk suçluluğunu ölçümlemeye; suç-çevre, suçların çeşitliliği, suç-yaş, suç-cinsiyet ve suç-eğitim gibi bileşenlerin analizi ve ilişkileri, belirleyici faktörlerdir.

Günümüzde çocuk suçluluğunda kalıtsal ve biyolojik etkenlerden çok, sosyal çevre faktörlerinin etkili olduğu öne sürülmektedir.

Çevre denilince ilk akla gelen kişinin içinde yetiştiği aile, okul ve arkadaş çevresidir. Kişinin davranışlarını hiçbir faktör, aile içinde büyürken yaşadığı deneyimler kadar etkilememektedir. Aile, fizyolojik olduğu kadar ekonomik ve toplumsal yönleriyle de çocuğu ruhsal gelişimi ve davranışları açısından biçimlendirip yönlendirmektedir. Ailenin çocuk üzerindeki etkisi, çoğu kez daha doğumdan önce başlamaktadır. Ailenin o çocuğa karşı istekli ya da isteksiz oluşu, gerek ruhsal ve kültürel, gerekse toplumsal ve ekonomik yönden o çocuğun gelişimine hazır olup olmaması ve çocuktan beklentileri; çocuğun yaşantısını, ilk izlenimini ve çevresiyle duygusal iletişimini önemli ölçüde etkileyecektir.

Çocuğun sağlıklı iletişimini etkileyerek risk oluşturan ailesel faktörler 5 ayrı grupta değerlendirilmiştir:

1. Parçalanmış aileler: Anne babadan birinin ya da ikisinin ölümü, boşanma, ayrılık ya da terk.

2. Aile içi gerilim: Aile ortamında uyumsuzluk ve çelişkiler.

3. Aile içi ilişkiler ve disiplin: Aile içi şiddetin yoğun yaşandığı evlerde yetişenlerde özellikle ergenlik döneminde çeşitli davranış bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, ebeveyn tarafından uygulanacak disiplin anlayışının; sert, yumuşak ya da zayıf olmasından ziyade tutarlı olması gerekmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalar: okuldan kaçma, başkasının malını çalma gibi anti sosyal davranışların nedenini aile baskısı ya da dayak olarak göstermektedir.

4. Ailedeki suçluluk: Suç ve şiddet öğrenilmiş davranış modelleridir. Çocuğun kendi özdeşleştirdiği aile içinde bir yetişkinin bozuk kişilik yapısı, suç işlemiş olması dolayısıyla kötü davranışlarından etkilenme olasılığının yüksek olduğu belirlenmiştir.

5. Ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel seviyesi, çocuk sayısı: Gençlerin ilk eğitim aldıkları aile ortamında ebeveyn eğitimi ne olursa olsun iyi ve doğru örnek görmeleri ve doğru öğretileri almış olmaları gerekmektedir. Ailenin çocuğa fiziksel ve ruhsal yönden yetebilmesi ve ihmal ettiği fikrini vermemesi de çok önemlidir.

Zaman içinde büyüyen ve ergin olan çocuk, okul ve arkadaşlarından etkilenmekte ve sosyal çevre kavramını geliştirmektedir. Eğitim-öğretim seviyesi ile çocuğun suça itilmesi arasında ters orantılı bir ilişki mevcuttur. Yapılan araştırmalarda, suça itilmiş çocukların daha çok düşük eğitim düzeyine sahip buldukları, herhangi bir arkadaş grubuyla ilişki kuramadıkları ve toplum dışına itilmiş oldukları vurgulanmaktadır. Arkadaşlık, toplumsal yaşamın en önemli ilişkilerinden biri ve gencin ev dışındaki

özgürlüğünün ürünüdür. Okul ve ailede doğru ilişkiler sürdürebilen genç, toplumsal yaşamda da deneyerek zaman zaman yanılarak da olsa kendi eğilimlerine ve yapısına uygun arkadaşlar bulacaktır. Hem kendi, hem karşı cinsle sürdürülen arkadaşlık ilişkileri toplumsal ve cinsel kimliği pekiştirir. Ancak bu kimliğin oluşum sürecinde çocukluktan ergenliği geçiş yapan kişinin vücudunda biyolojik değişimlerin yanı sıra ruhsal gelişim ve psikososyal farklılaşmalar da ortaya çıkmaktadır. Genel olarak 11–20 yaş olarak kabul edilen ergenlik döneminde duygusal coşku, taşkınlık, çabuk kurulan ve bozulan ilişkiler, kolay etkilenme, toplum içinde sivrilme, ilgi çekme, rol sahibi olma çabası gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Çocuk bu dönemde tam bir arayış sergileyerek toplumsal ve bireysel sorumluluk ve özerklik arasında denge kurmaya çalışmaktadır. Söz konusu dengeyi sağlarken, içgüdüsel ve dürtüsel olarak pek çok saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri gibi suç sayılabilecek hatalar sergilemektedir. Bu hataların suç olarak kabulünde ise çocuk kendini bir anda benzer suçlan işleyenlerle aynı mekanda bulmakta, yeni suçları ya da yeni davranış bozuklukları da öğrenerek yeni bir kişilik geliştirmektedir (Tüzün 2000:319-321).

Çocuk suçluluğunun nedenlerinin bilinmesi, suçlu çocuklar için özel bir statü yaratmanın gerekliliğinin ortaya konulmasında ve suçlu çocukların yeniden topluma kazandırılması için uygulanacak bireysel ve toplumsal tedbirlerin saptanmasında son derece önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk suçluluğunun nedenlerini belirlemede bilimsel araştırmaların önemi büyüktür. Türkiye'de çocuk suçluluğunun nedenleri üzerindeki çalışmalar, 1931'den beri devam etmektedir. Çocuk suçluluğunu gerçekten önlemek istiyorsak, alacağımız önleme tedbirlerini bu gibi bilimsel araştırma sonuçlarına uydurmamız gerekir.

Çocuk suçluluğunun nedenlerini, bireysel ve çevresel nedenler olarak ikiye ayırarak, incelemek klasik yöntem haline gelmiştir. Ancak, bu nedenlerin kesin sınırlarla birbirinden ayrılamayacağını, bireysel nedenlerle çevresel

nedenlerin çoğu zaman bir arada bulunduğunu ve birbirlerini etkilediklerini unutmamak gerekir (Sevük 1998:43).

4.4.1 Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi

Suçluluk, toplumsal bir sorundur. Bu nedenle, suçluluğun önlenmesi ve kontrolü toplum yaşamı içinde biçimlendirilmelidir. Bu da ancak toplumun çocukların suç işlemesine neden olan hususları ortadan kaldırarak, sosyalleşmenin oluşturulması ve sürdürülmesi bakımından kendi üstüne düşen sorumluluğu kabul etmesi ile mümkündür.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi, genel olarak suçluluğun önlenmesinden ayrılamaz. Bir başka deyişle, çocuk suçluluğunun önlenmesi, suçun önlenmesinin özlü bir ögesidir. Çocuklar, toplumda yasaya uygun ve topluma yararlı etkinlikleri uğraş edinmesi sağlanarak, insancıl görümlü bir yaşam benimsetilerek, suç oluşturmeyen bir davranış geliştirebilirler.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi çabasının ürünlerini vermesi için, tüm toplumca, ergenlik çağındakilerin, kişilikleri göz önüne alınarak ve ilk çocukluklarından itibaren coşkularını, yaşama sevinçlerini dışa vurmaları hoş görülerek ve desteklenerek uyum içinde gelişmelerinin sağlanması gerekir.

Bugünkü çocukların yarın büyüyeceklerini düşünmek bile, yarınki toplum hayatımızın daha düzenli olması için bu davaya layık olduğu önemi vermenin gerekliliğini öğretmeye yeterlidir. Temel eğitim sonrasında örgün eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamayan; toplum ve aile içinde gelişmelerine hiçte uygun olmayan sağlıksız koşullarda yaşayan ve çalışan, yaşamlarını sokakta sürdüren, dilenciliğe, fuhuşa, uyuşturucu madde kullanmaya alıştıran çocuklar sorunu, gerek hükümetler, gerekse hükümet dışı kuruluşlar tarafından ihmal edilmiş bir konudur. Onları koruyan hiçbir ciddi yasa ya da hizmet kuruluşu bulunmamaktadır. Çocuk suçluluğunun

önlenmesi, özellikle suçluluk öncesi alanda çocuklarla ilgili alınacak önlemler bakımından dikkate alınmalıdır. Bu nedenle, çocuk suçluluğu konusunda önleyici hizmetlere ağırlık verilmesi, koruyucu ve tedavi edici hizmetlere ayrılacak fonların daha akılcı bir biçimde kullanılması suretiyle gerekli kurumsal yapının oluşturulması 7. Beş Yıllık Kalkınma Planının hedeflerindedir.

Suçluluk olgusu ile mücadelede, esası oluşturan nokta, suçun işlenmeden önce önlenmesidir. Bu ise, toplum içindeki suç kaynaklarının kurutulması ve kriminojen faktörlerin bertaraf edilmesiyle mümkün olacaktır⁹. Suçun önüne geçmek için tek çare, fenalığın köküne kadar inmek, yani çocuğun suç işlemeyecek durumda bulunduğu anda kendisi ile ilgilenmektir. Ancak çocukluk çağında, bir kimsenin ahlakı üzerinde başarılı bir eser yaratılabilir. Çocuğun ruhu daha henüz yumuşak bir hamur halindedir. Çocukları tanıyan kudretli bir el bu ruhu iyiliğe sevk edebilir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesinde amaç, belirli tip suçların önlenmesi veya azaltılması değil fakat çocuk olup da suç işleme eğilimi göstererek veya suç fiillerine katılarak, sapıcı davranışları ile dikkati çeken kişilerle ilgilenmektir. Zamanında fark edilebilen bu tip kişiler, çocuk olmaları nedeniyle iyileştirme ve yeniden toplumsallaşmaya daha uygun bireylerdir. İyileştirme ve yeniden toplumsallaşma, bu çocukların zaman kaybetmeden gerekli gözetim ve tretmanın yapılması ile mümkündür. Bu da ancak yasal bazı düzenlemeler ile sağlanabilir. Diğer bir deyişle, kanunun yetkilendirmesi ve bir çocuk mahkemesi karan ile polis gerekli uzmanlaşmış hizmetleri sağlayabilmelidir.

Suçluluğun önlenmesi, hem eğitim sistemi yoluyla tutum ve davranışları etkilemek gibi tasarlanmış genel önlemleri hem de suç işleme olasılığını azaltmak için planlanmış özel önlemleri içerir. Önleme üzerine araştırmalar, genel düzeyde (genel önleme) işleyen önlemlerle ilgili araştırmalar ve belli bireyler (bireysel veya özel önleme) üzerine yoğunlaşan

önlemler olarak ikiye ayrılabilir. Bu anlamda, çocuk suçluluğu konusunda da bu sorunu ikiye ayırıp, önce çocukların ne için suç işlediklerini araştırıp, nedenlerini yok etmek suretiyle suç işlemelerinin önüne geçmek, bir başka deyişle çocukları suç işlemekten alıkoymak için gerekli önlemlerin yani genel önleme politikası, sonra da her şeye rağmen suç işleyen çocukların tabi tutulacağı işlemlerin saptanması yani özel önleme politikası takip edilmelidir.

Suçluluğu önleme etkinlikleri, özellikle çocuklar için daha etkilidir. Çünkü onlar bu etkinliklerden yetişkinlerden daha fazla etkilenir ve suç işlemekten vazgeçmeleri daha kolaydır. Çocuklar, henüz işlenmemiş bir kaynaktır, kişilikleri tam olarak gelişmemiştir, onları iyiye güzele yönlendirmek, kişilikleri oturmuş yetişkinlere yeni baştan bir yön vermekten daha az uğraş gerektirir (Sevük 1998;61-63).

4.4.2 Çocuk Mahkemeleri

Çocukların özel gelişimsel dönemleri ve sosyalleşmelerinden ötürü, özel bir yargılama sürecine dahil edilmesi gerekliliği yukarıda ifade edilmiştir. bu özel yargılama sürecini gerçekleştiren mahkeme, çocuk mahkemesidir.

Çocuk mahkemeleri; suç işleyen çocukların yargılandığı, yargıç ve savcısının özel eğitimden geçirildiği, sosyal çalışmacının çocuğun durumu üzerine rapor vererek yargılamayı yönlendirebildiği özel bir mahkemedir (Tomanbay, 1999: 50).

Diğer bir tanıma göre ise çocuk mahkemesi; suçlu, bağımlı veya ihmal edilmiş çocukların yargılamasını gerçekleştiren bir kanun mahkemesidir (Barker, 1988: 85).

Çocuk mahkemelerinde yer alan kişiler ise hakim, uzmanlar (öncelik sırasına göre sosyal hizmet uzmanı, yardımcısı, pedagog, psikolog,

psikiyatrist), savcı ve avukattır. Çocuk mahkemelerinde hakimin görevi, özellikle çok naziktir. Hakimin görevini başarıyla yerine getirebilmesi için çocuk psikolojisini tanıması, eğitim konularına yabancı olmaması, çocuk suçlulara hitap etmeyi bilmesi, onlara şefkatli bir dost ve koruyucu gibi görünmesi gerekmektedir. Ayrıca hakim yalnızca delilleri toplamak, şahitlerin bilgilerini dinlemek ve suç olayının kanunun hangi maddesine girdiğini araştırmakla yetinemez. Onun tüm çabası, suçun gerçek nedenlerini bulmaya, çocuk suçlunun hayatını öğrenmeye ve psikolojini anlamaya yöneliktir. Öte yandan hakimler kararlarını verdikten sonra çocuk suçlularla ilişkilerini kesmezler. Çocuk mahkemelerinin uzmanları, bu çocukların evde, okulda, sokakta ve başka yerlerdeki yaşamlarını, hareketlerini izleyerek mahkemeye düzenli olarak rapor gönderirler. Bu raporlar, çocukların mahkemedeki fişlerine eklenir. Hakim onları inceleyerek daha önce verdiği kararları değiştirebilir (Akyüz, 2002: 39-40).

Çocuk mahkemelerine yardımcı servisler ise çocukları koruma şubeleri, gözlem ve kabul merkezleri ve tutukevleridir (Akyüz, 2000: 606-612).

Çocuk mahkemelerinin salonlarının düzenleme ve döşenmesinde sadeliğe özen gösterilmesi ve çocuklarda tehlikeli bir gururun ve gösteriş hissinin uyanmaması için yargılamaların olabildiğince gizli olarak yapılması önemlidir. Örneğin, İngiltere’de çocuğun yalnızca anne ve babası, çocukla ilgili memurlar, baro üyeleri ve çocukları koruma cemiyetinin temsilcileri duruşma salonunda bulunabilir. Amerika’da ise birkaç resmi görevli dışında başkasının salonda bulundurulmasına izin verilmez. Bu örneklerdeki uygulamalar, çocukların psikolojileri açısından daha uygundur (Akyüz, 2002: 39).

Türkiye’de çocuk mahkemelerinin kurulmasına ilişkin çalışmalar 1945 yılında başlamış olmakla birlikte (Akyüz, 2000: 602), bu düşünceden yıllar sonra yani 1979 yılında Türkiye’de Çocuk Mahkemeleri Yasası çıkarılmıştır.

İlk çocuk mahkemesi ise 1987 yılında Ankara'da kurulmuştur (Uluğtekin, 1994: 44). Şu anda İstanbul'da ve Ankara'da ikişer, İzmir ve Trabzon'da birer tane olmak üzere toplam altı tane çocuk mahkemesi bulunmaktadır (Akyüz, 2002: 45).

Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanun'a göre; her ilde ve Büyükşehir belediyeleri hudutları içinde kalan ilçeler hariç merkez nüfusu yüz binin üzerindeki her ilçede bir çocuk mahkemesi kurulur. Ancak görülmektedir ki; kanunun uygulanması henüz istendiği düzeyde gerçekleşmemiştir.

Çocuk mahkemeleri bulunmayan illerde suç işleyen çocukları yargılama ve korunmaya muhtaç çocuklara önlem uygulama görevini genel mahkemeler üstlenmektedir. Ancak genel mahkemelerde çocuklar tarafından işlenen suçlarla ilgili soruşturma ve kovuşturma Çocuk Mahkemeleri Kanunu'ndaki usullere göre Cumhuriyet Savcılığı'nca yapılır. Yani bu kanunda yer alan önlem ve cezalar çocuklar için uygulanır. Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nda hüküm bulunmayan bir durum söz konusu ise Ceza Mahkemesi Usulleri Kanunu hükümleri uygulanır. Genel mahkemeler, Çocuk Mahkemeleri Kanunu'nun öngördüğü yargılama usullerini genellikle uygulayamamaktadırlar. Çünkü çocuk mahkemeleri işlenen suç kadar, çocuğun kişilik özelliklerini ve içinde bulunduğu koşulları göz önünde bulundurarak karar verir (Akyüz, 2002: 46).

4.5 AB Sürecinde Mevzuattaki Değişiklikler ve Uygulamaya Yansımaları

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu bünyesinde, sosyal hizmetlerin ulusal düzeyde toplumun her kesimine daha etkin ve hızlı bir şekilde ulaştırılması amacıyla ilçelerde, merkeze uzaklıkları göz önünde bulundurularak, sosyal hizmete ihtiyaç duyan kesimlerin yoğun olduğu

yerlerde İlçe Sosyal Hizmet Müdürlükleri kurulmuştur. Halen 35 ilçede İlçe Sosyal Hizmetler Müdürlükleri aracılığı ile yerinden hizmetler yürütülmektedir.

A. Genel Uygulama Önlemleri

Türkiye’de Çocuk Hakları ile ilgili koordinatör kuruluş olan Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’nun bu görevini daha etkin yürütebilmesini sağlamak üzere, ilgili kamu kurumlarının en üst düzeyde temsil edildiği; “Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Üst ve Alt Kurulları” kurulmuştur.

T.C.Başbakanlık Genelgesi ile kurulan bu iki kurula gerektiğinde hükümet dışı kuruluşların temsilcileri ile bilim insanları da çağrılmaktadır.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Desteklenmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ülkemiz tarafından imzalanmasının 10.yılı nedeniyle, sektörlerarası işbirliği ile 20 Kasım 1999 tarihinden 20 Kasım 2000 tarihine kadar devam eden “Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyası”nın amacı, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile ilgili duyarlılığın artırılması, çocuklara ilişkin sorunların yerel ve genel düzeyde ele alınması ve olumlu gelişmelerin, örneklerin paylaşılıp yaygınlaştırılmasıdır. Özel olarak da güç koşullardaki çocukların sorunlarına dikkatlerin çekilmesidir.

Kampanyanın bu aşamasına farklı özellikteki çocukların aktif katılımı sağlanmıştır.

Bu kampanyanın sonucunda yine Cumhurbaşkanı’nın talimatı ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu koordinatörlüğünde, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı ve UNICEF’in katkılarıyla 20-21 Nisan 2000 tarihinde Ulusal Çocuk Kongresi düzenlenmiştir.

Ayrıca, Çocuk Hakları Sözleşmesi 4 ana ilkesinden birisi olan çocuğun katılım hakkını kullanabilmesi ve Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 12., 13. maddelerinin hayata geçirilmesi doğrultusunda 81 ilde toplumun her

kesimini temsilen, eğitimine devam eden, çalıştırılan, özür, korunmaya muhtaç, kanunla ihtilafa düşen ve sokak çocuklarından oluşan komisyonlar “Çocuk Komitesi İl Raporlarını” hazırlamışlardır.

20–21 Nisan 2000 tarihlerinde gerçekleştirilen “Ulusal Çocuk Kongresi”nde “Çocuk Komitesi İl Raporları” ve “Yetişkin Komitesi İl Raporları” sunulmuştur.

Ulusal Çocuk Kongresi sonrasında il ve Türkiye hedeflerinin düzenli olarak izlenmesi, 2000 yılı sonunda yapılacak değerlendirme toplantısına olumlu gelişmelerin yansıtılabilmesi için 81 ilden 2000 yılı hedeflerini içeren çalışma takvimleri istenmiştir. Böylelikle Çocuk Hakları Tanıtım Kampanyası ve Ulusal Çocuk Kongresi bünyesinde 81 ilde Çocuk Hakları ile ilgili çalışmalarına süreklilik kazandırılmıştır.

Tanıtım kampanyası çerçevesinde Mayıs ve Haziran aylarında Türkiye'nin en büyük ili İstanbul’ da iki büyük organizasyon daha gerçekleştirilmiştir.

10–11 Mayıs 2000’de İstanbul İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nün öncülüğü ile Çocuk Hakları Konseyi toplanmış ve çocuklar hazırladıkları bildirgeyi, basın mensupları ile birlikte Çocuk Hakları Treni ile Ankara’ya getirerek TBMM’ ne sunmuşlardır.

26–27 Haziran 2001’de ise İstanbul Valiliği ve İstanbul Çocukları Vakfı I.İstanbul Çocuk Kurultayı’nı toplamışlardır. Bu kurultayda, çocuklar, Hükümet Dışı Kuruluşlar, Üniversiteler, yerel ve kamu yönetimler ağırlıklı olarak İstanbul’ da çocuk sorunlarını, çözüm önerilerini ve projelerini tartışmışlardır. Bu çalışma 3 ayrı kitap haline getirilmiştir.

Türkiye’de çocukla ilgili yasaların Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne uyumluluğunun değerlendirilmesi amacıyla “Türkiye Cumhuriyeti İlgili Yasaları ve Mevzuatı” çalışmaları ilgili sektörlerin işbirliği ile tamamlanmış ve

basımı sağlanmıştır. Bu kapsamlı çalışma, Türkiye’de geçerli ve ÇHS ile ilişkili olan bütün yasaları, mevzuatı ve Uluslararası Sözleşmeleri belgelemektedir.

Bu çalışmanın Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Türkiye’deki uygulanmasında yol gösterici olacağı ve düzenli olarak güncelleştirilerek gelişmeleri yansıtması beklenmektedir.

Ayrıca, Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulanmasının ve gelişmelerin izlenmesine yönelik “Çocuk Hakları Sözleşmesi TC Uygulama Denetim Listesi” Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu Koordinatörlüğü’nde ilgili sektörlerle birlikte hazırlanmış ve basımı sağlanmıştır. Uygulama Denetim Listesi, çalışmalarla birlikte düzenli olarak güncelleştirilecek bir belgedir.

Çocuklara yönelik verilerin tek bir merkezde ve etkin bir şekilde toplanıp kullanımını sağlamak amacıyla, T.C. Hükümeti – UNICEF işbirliği 1997–2000 Ülke Programı’nda “Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Ulusal Faaliyet Planı’nın İzlenmesi” (Çocuk Bilgi Ağının Geliştirilmesi) Projesi” nde yer alan DİE Koordinatörlüğünde Çocuk Hakları Sözleşmesi İzleme Göstergeleri tespit edilmiş, geliştirilmiş ve çocuk ile ilgili verilerin derlenmesine başlanmıştır. Çocuk Bilgi Ağı (ÇBA) Projesi 2001–2005 döneminde devam ettirilecektir. Diğer yandan çocukların yaşatılması, geliştirilmesi ve korunmasında annenin birinci derecede etkin olması nedeniyle T.C. Hükümeti – UNICEF işbirliği 2001-2005 Ana Uygulama Planı’nda kadına ilişkin verilere de geniş ölçüde yer verilmesi ve verilerin CEDAW hükümleri ile ilişkilendirilmesi düşünülmüştür. Bu nedenle, mevcut olan Çocuk Bilgi Ağı Projesi 2001-2005 döneminde “Çocuk ve Kadın Bilgi Ağı” (ÇKBA) Projesi şeklinde tasarlanıp “Çocuk Bilgi Ağı” ve “Kadın Bilgi Ağı” adı altında iki alt veri tabanı şekline dönüştürülmüştür. Bununla Türkiye’de; Mevcut olan Çocuk Bilgi Ağı veri tabanını Çocuk ve Kadın Bilgi Ağı veri tabanı olarak yeniden düzenlenmesi, veri tabanında yer alan istatistiksel verilerin, çocuk, genç ve kadınlar

içerisindeki alt hedef gruplarına yönelik olarak da düzenlenmesi, çocuk ve kadın olgusunun farklı boyutlarını ortaya koyacak bütüncül (composite) göstergelerin geliştirilmesi hedeflenmektedir.

B. Çocuğun Tanımı

Hukuki Ehliyet Açısından Çocuğun Tanımı

“Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi” ülkemiz adına 9 Haziran 1999 tarihinde imzalanmış ve 18 Ocak 2001 tarih ve 4620 sayılı Kanun ile onaylanması uygun bulunmuştur.

İş Mevzuatında Çocuğun Tanımı

182 sayılı İLO Sözleşmesi çerçevesinde “En Kötü Biçimde Çalışan Çocuk İşçiliğinin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Eylem Sözleşmesi” T.B.M.M.’de onaylanmıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı koordinatörlüğünde kamu sektörü ve sivil toplum kuruluşları işbirliği ile ILO/ IPEC programı kapsamında 1 Eylül 2000 tarihinden itibaren "Türkiye'nin Batı Bölgesinde Seçilmiş Sektörlerde En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Projesi" uygulanmaktadır.

Projede, İzmir'de ayakkabı, oto-tamir bakım, konfeksiyon meslek dallarında 15 yaşının altındaki 1500 çocuğun eğitime yönlendirilmesi hedeflenmektedir. Proje 2003 yılına kadar devam ettirilmiştir.

Çalışan Çocukların İlköğretime Kazandırılması, Devamı ve Eğitim Başarılarının Artırılması Projesi ILO ve MEB Arasındaki Protokolle Temmuz 2000 ayında başlatılmıştır. Pilot uygulama yapılan illerde mevcut durum araştırması başlatılmış formatörlerin eğitim çalışmaları sürdürülmektedir.

Aile Ortamı ve Alternatif Bakım

Aile Ortamından Yoksun Çocuklara Özel Yardım Ve Koruma Hizmetleri Temin Edilmesi (Madde 20)

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu, korunmaya muhtaç çocuklara, çocuk yuvaları, yetiştirme yurtları, çocuk ve gençlik merkezleri, koruyucu aile, evlat edinme, gençlik evleri, sosyal yardım ve korunmaya muhtaç çocukların kamu kurumlarında işe yerleştirilmesi seçenekleri ile hizmet vermektedir.

2001 yılı itibari ile çocuk yuvalarının sayısı 81, yetiştirme yurtlarının sayısı ise 98'e yükselmiştir. Yuva ve yurtlarda yaklaşık 17.000 çocuk ve genç korunmaktadır.

Çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtlarının fiziki koşulları hızla iyileştirilmekte ve ev ortamına dönüştürülmektedir. Ayrıca, çocukların okul başarılarının ve sosyal, sportif, kültürel etkinliklere katılımlarının artırılması için de etkin programlar uygulanmaktadır.

Korunma süreci, çocuğun-gencin durumuna göre 18 yaşından sonra da devam ettiği eğitim kurumuna göre 20–25 yaşına, kız çocuklarda ve özürlülerde ise gerektiğinde sınırsız olarak uzatılabilmektedir.

Yetiştirme yurtlarından ayrılan veya ayrılma çağına gelen gençler için gençlik evleri uygulaması da bulunmaktadır. Gençlik evlerinin sayısı 7'dir. Burada kalan gençler toplumsal yaşama uyum sağlayabilecekleri kısa sürelerde (6–8 ay) gibi kalmaktadır. Gerektiğinde gençler hakkında yapılan sosyal inceleme neticesinde bu süre uzatılmaktadır.

Evlenecek korunmaya muhtaç kız çocuklarına evlendirme yardımı yapılmaktadır.

18 ve daha yukarı yaşta korunma kararı kalkan gençler için, özel bir kanunla, kamu kurumlarında istihdam olanağı sağlanmaktadır. 3413 sayılı

kanunla her yıl kamu kurum ve kuruluşlarında belirli bir oran dahilinde korunmaya muhtaç çocuklar işe yerleştirilmektedir. 1988'den 2001'e kadar 17.093 çocuk bu kapsamda işe yerleştirilmiştir.

Türkiye'de toplam nüfus içinde çocukların (0–18 yaş) oranı da göreceli olarak düşmektedir. 2001 nüfus verilerine göre 0–18 yaşları arasındaki nüfusun oranı %37,8'dir.

Sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklar sorunu Türkiye'nin gündemini yakından ilgilendirmekte ve çok yönlü çabalar sürmektedir.

Aile içi çatışmalar, ailelerin bakabileceklerinden daha çok çocuk sahibi olmaları, eğitim, kırdan kente ve büyük kentlere göç, aile içi ihmal-istismar-şiddet ve gelir bölüşümüne ilişkin sorunlar çocukların sokakta çalıştırılmasına veya yaşamasına neden olmaktadır.

Başta Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu olmak üzere, Valilikler, Belediyeler ve sivil toplum kuruluşlarında konu ile ilgili geniş bir duyarlılık oluşmuştur.

Kısa süre içerisinde sokakta yaşayan ve çalıştırılan çocuklara yönelik yeni 20 merkez SHÇEK bünyesinde, Sivil Toplum Kuruluşları ve Valiliklerle işbirliği ile açılmıştır.

Yatılı ve gündüzlü çocuk ve gençlik merkezlerinde sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar ve ailelerine yönelik danışma, eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilmektedir. Merkezler aracılığı ile sokakta yaşayan/çalıştırılan çocuklar okula başlatılmakta, iş ve meslek programlarına alınmakta, ailesi yanına döndürülmekte, nüfusa kayıtları olmayanların kayıt işlemleri tamamlanmakta, beslenme ve sağlık sorunları çözümlenmektedir.

İstanbul'dan başlayarak Valilikler çocukların çalıştırılmasını ve çocuklara alkollü maddeler ile uçucu maddelerin satılmasını engelleyen düzenlemeler yapıp, yürürlüğe koymuştur. Gönüllülerin de katılımı ile bu çalışmalar etkin olarak sürdürülmektedir.

Diyarbakır Çocuk ve Gençlik Merkezi'ndeki çalışmalara Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) özel bir proje ile destek olmaktadır.

Yine Doğu Anadolu Bölgesi illerimizden Van İli'nin, Çaldıran İlçesi'nde 6–15 yaş arası çocukların eğitim ve gelişimlerini desteklemek, günümüz teknolojisini öğrenip kullanmalarını, oyun, sanat ve bilimle tanışma ve buluşmalarını sağlamak, aynı zamanda ailelerin eğitim toplantıları, tiyatro, sinema, konferans, el becerisi kursları ve seminer vb. etkinlikler ile katılımlarını sağlayarak çocukların gelişimini destekleyici bakış açısı kazandırmayı hedefleyen “Çağdaş Çocuk Merkezi” 2001 Şubat ayında açılmıştır.

Depremi çocuk işçiliği üzerine etkilerine acil çözümler üreterek çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak amacıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Yalova Valiliği'nin işbirliği ile gerçekleştirilen 1 Temmuz 2000 tarihinde başlayan "Marmara Deprem Bölgesinde yer alan Yalova'da Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi" Projesi ile yine “Marmara Deprem Bölgesinde yer alan Gölcük ve Adapazarı'nda Sokakta Çalışan Çocukların Rehabilitasyonu ve Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi Projesi” SHÇEK ve ILO işbirliği ile yürütülmektedir.

Güç Durumdaki Çocuklara Yönelik Uygulamalı Araştırma Projesi çerçevesinde, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) koordinatörlüğünde ve SHÇEK-DİE-UNICEF işbirliğinde Sokakta Yaşayan ve Çalışan Çocuklar Katımlı Eylem Araştırması gerçekleştirilmiştir. Alan uygulaması Aralık 1998 - Ocak 1999 tarihleri arasında yapılan araştırma, katılımcı eylem araştırma yönteminin tüm unsurlarını içermesi, kapsamı ve

iller arası karşılaştırmayı olanaklı kılması açısından Türkiye’de sokakta yaşayan ve çalışan çocuklara yönelik ilk uygulamadır ve 2001 sonu itibariyle bitmesi hedeflenmektedir.

SHÇEK Erken Çocukluk Gelişimi Destekleme Programı: SHÇEK 1999 ve 2000 yıllarında Erken Çocukluk Gelişimi alanında yeni bir modeli uygulamaya koymuştur. 1999’da 4 ilde 3000 çocuk ile başlatılan proje ile 2000 yılında 13 ilde 10000 çocuğa ulaşılmıştır. Bir çocuk için 60 günlük süreli ve günlük 1.5 USD maliyetli proje, kentlerin dezavantajlı bölgelerindeki 5–6 yaş grubu çocukların yaşlarına uygun programlarla okula hazırlanmalarını, sağlık ve beslenmelerini, sosyal gelişimlerine katkıda bulunmayı, bu arada ailelerindeki çeşitli sorunları tespit ve çözümlenmeyi de amaçlamaktadır.

Sevgi Zinciri Projesi: 0–6 yaş çocuk yuvasında bulunan korunmaya muhtaç çocukların buldukları ortamdan belirli bir zaman diliminde uzaklaştırarak, farklı bir ortamda eğitim, bakım ve beslenmelerinin sağlanması, onların fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal gelişimlerine yardımcı olunması ve temel değer ve alışkanlıkları kazandırması amacı ile başlatılan “Sevgi Zinciri Projesi” devam etmektedir. Sevgi Zinciri Projesi ile çocuk yuvalarındaki 0–6 yaş grubu çocuklar kamu ve özel kreş ve gündüz bakımevi hizmetlerinden yararlandırılmaktadır.

Kreş yaşamı korunmaya muhtaç çocuğun çevresini genişleterek, ona pek çok değişik uyarılar sağlamaktadır. Ev çevresinden gelen çocuklar ve başka yetişkinlerden oluşan kreş ortamında yuvaya özgü tutum ve davranışlardan sıyrılarak daha olumlu davranışlar geliştirmeye yönelmekte, kreşte kazandığı olumlu tutum ve davranışları ile yuva ortamındaki diğer çocukları da etkilemektedir. 1999 ve 2000 yıllarında yaklaşık 400 çocuk bu hizmetten yararlanmıştı.

Uçurtmayı Vurmasınlar Projesi: SHÇEK ve Adalet Bakanlığı arasında imzalanan protokol gereği cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu bulunan kadın mahkumların 0–12 yaş grubundaki çocuklarının cezaevi yaşamından bir ölçüde kurtarılması amacıyla, SHÇEK denetiminde faaliyet gösteren özel ve

resmi kreş ve gündüz bakımevlerinde sağlanmaktadır. Söz konusu protokol çerçevesinde bugüne kadar, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik projelerden Sevgi Zinciri'nde 353 çocuk, Uçurtmayı Vurmasınlar da 38 çocuk olumsuz koşullardan uzaklaştırılarak, olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesi ve alternatif bakım hizmetlerinden yararlanmaları sağlanmıştır.

SHÇEK'e bağlı Toplum Merkezlerinin hizmetleri gelişerek sürmektedir. Son iki yılda toplum merkezlerinin sayısı 20 ilde 39'a ulaşmıştır. Toplum merkezlerinde yerel halkın katılımı ile sivil toplum kuruluşları ile işbirliğine özel önem verilmektedir.

Ülkemizde 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde Marmara Bölgesinde Düzce ve Bolu İllerinde iki büyük deprem yaşanmıştır. Depremi izleyen ilk saatlerde ilk kriz merkezleri bünyelerinde sosyal hizmet büroları oluşturulmuştur. Bölgedeki tüm personel bu çalışmalarda görevlendirilmiştir. Diğer illerden de yapılan görevlendirmelerle binin üzerinde meslek elemanı bölgeye ulaşmıştır.

Çadır kentlerin oluşmaya başlaması ile birlikte buralarda sosyal hizmet birimleri kurulmaya başlandı. Gereksinimler doğrultusunda düzenlenen bu merkezler; Toplum Merkezi, Sosyal Hizmet Büroları, Kreş Oyun ve Rehabilitasyon Merkezi, Psiko-Sosyal Danışma Merkezi, Gençlik Merkezi, Kır Kahvesi, Spor Merkezi, Çamaşır Yıkama Merkezi, Dikiş ve Elişi Atölyesi şeklinde düzenlenmiştir. 54 Geçici Yerleşim Biriminde 100'ün üzerinde bu tür merkezler açılmıştır. Bunların tamamı gönüllü kişi ve kuruluşların katkısı ile açılmış ve hizmet vermiştir. Bu merkezlerde yaşamın daha düzenli hale gelmesine yönelik toplum organizasyonu çalışmaları, sosyal hizmet gereksinimi olanların belirlenmesi ve yönlendirilmesi çalışmaları, sosyal-psikolojik ve fiziksel rehabilitasyon hizmetler yürütülmüştür. Bu merkezlerden günlük 2500 civarında çocuk ve genç yararlanmıştır. Depremde anne ve babasını kaybeden çocukların büyük bir kısmı yakınları yanında bakılmaktadır. Ancak bu çocukların durumlarının ve

gereksinimlerinin belirlenmesi amacıyla 2547 çocuk belirlenmiş, bunların büyük kısmının durumları adreslerinde incelenmiş, gereksinim duydukları hizmetler ulaştırılmıştır. Deprem bölgesinde oluşturulan Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde çocuklarımız kendileri masa üstü yayıncılık ve gazetecilik çalışmalarının bir örneği olan “Kıpır Kıpır” isimli gazeteyi düzenli olarak çıkarmışlardır. Yine Çocuk ve Gençlik Merkezlerinde sivil toplum örgütlerinin katılımıyla çocuk ve gençlik tiyatro grupları oluşturulmuştur.

MEB – UNICEF Marmara Depreminden Etkilenen Okullarda Psiko-Sosyal Destek Projesi'nin ilk aşamasında deprem bölgesinde bulunan 289 psikolojik danışman (rehber öğretmen) ve 8235 öğretmen, psikolojik destek hizmetleri kapsamında uygulanan “debriefing” den (psikolojik değerlendirme) geçmişlerdir.

Çocukların Temel Sağlığı ve Refahı

Hayatta Kalma ve Gelişme (Madde 6. Paragraf 2):

1998 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması sonuçlarına göre, kadınların ortalama evlenme yaşı 19,5'tir. Kadınların %63,9'u doğum kontrol yöntemlerini kullanmaktadır. Toplam doğurganlık hızı 2,6 ve kaba doğum hızı binde 23'tür.

Araştırma bulgularına göre, bir yaşını doldurmadan ölen çocuk sayısının yüksek olduğu kırsal kesimde bebek ölüm hızı kentlerdekinden yaklaşık üçte bir oranında daha fazladır.

Her yıl yaklaşık 1.370.000 canlı doğumdan %72,5'i sağlık kurumlarında gerçekleşmektedir. Bir doktor veya eğitimli sağlık personelinin yardımı ile gerçekleşen doğumların oranı %81'dir.

Bebek ölüm hızı bir düşüş eğilimi göstermekle birlikte, henüz istenen düzeye ulaşamamıştır. Yukarıda anılan 1998 yılı araştırma sonuçlarına göre, ortalama bebek ölüm hızı her bin canlı doğumda 42,7 olup, bu rakamın bazı bölgelerde binde 60'a yükseldiği görülmektedir. Bebek ölümlerinin binde

25,8'i genellikle doğumdan sonraki ilk dört hafta ve binde 52,1'i ilk beş yıl içinde meydana gelmektedir. Bu ölümlerin %82'sinin bir yaşından önce meydana geldiği unutulmamalıdır. Çocuk ölümlerinin yaklaşık %60'ı önlenabilir hastalıklarla meydana gelmektedir. Çocukları yaşatmak ve sağlıklarını korumak için uygulanan özel sağlık programlarına rağmen sistem ve alt yapı yetersizlikleri ve personel hareketliliğinden kaynaklanan sorunlar istenen sonuçların elde edilmesini önlemektedir. 12–23 aylık çocukların %64,7'si yaygınlaştırılmış aşılama programı kapsamında aşılanmıştır; ancak, bu oran ülkenin doğusunda %40,6'ya düşmektedir. Bu rakamlar hala çok sayıda bebeğin önlenabilir hastalıklardan korunamadığını göstermektedir. Bebek ölümlerinin diğer iki önemli nedeni ise akut solunum yolu enfeksiyonu ve ishaldir.

Özürlü Çocuklar(Madde 23):

Ülkemizde kesin olarak bilinmemekle birlikte, dünyadaki oranlara dayanarak 7,5 milyon özürlü bireyin olduğu ve bunların da 3 milyonunun çocuk olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda özürlü bireylere götürülen hizmetlerde olumlu gelişmeler görülmektedir. Başbakanlığa bağlı Özürlüler İdaresi Başkanlığı'nın kurulmasının yanı sıra, belirli yasalarda değişikliğe gidilmesi, eğitim, istihdam rehabilitasyon, ulaşılabilirlik, mimari engellerin kaldırılması hususlarında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu ile Emekli Sandığı bünyesinde sosyal güvenlik kapsamında olan kişilerin, bakmakla yükümlü oldukları özürlü çocuklarının özel ve resmi rehabilitasyon merkezlerindeki eğitim ve rehabilitasyon hizmetlerinden yararlanmaları neticesinde tahakkuk edecek ücret bu kurumlar tarafından karşılanmaktadır. Ödenecek ücretin miktarı ve şekli her yıl bütçe uygulama talimatı ile belirlenmektedir. Emekli olanların çocukları da bu haktan yararlandırılmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel eğitim okul ve kurumlar ile özel eğitime destek sağlayan kurumlar şunlardır:

1. Rehberlik ve araştırma merkezi
2. Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Servisi
3. Resmi ve özel ilköğretim, ortaöğretim kurumları
4. Yatılı özel eğitim okulları
5. Gündüzlü özel eğitim okulları
6. Meslek okulları ve mesleki eğitim merkezleri

Türkiye genelinde 4306 sayılı Yasa ile 1997–1998 öğretim yılından itibaren zorunlu eğitimin süresi 8 yıla çıkarılmıştır. Yapılan yasal düzenlemelerin yaşama geçirilebilmesi ve etkili bir biçimde uygulanabilmesi için 4306 sayılı Yasayı izleyen günlerde, ilköğretimde çağdaş bir eğitim düzeni kurmayı amaçlayan Eğitimde Çağı Yakalama 2000 Projesi uygulamaya konulmuştur. Belirlenen hedef ve politikalar doğrultusunda öğrenci sayısındaki artış oranları da dikkate alınarak program, öğretim materyalleri, yapı-tesis, donatım, taşınmalı ilköğretim, yatılı ilköğretim bölge okulları ve pansiyonlu ilköğretim okullarında plânlama çalışmaları yapılmıştır.

Kanunla İhtilafa Düşen Çocuklar

Her Türlü Göz Altına Alma, Hapsetme veya Gözetim Altında Bulundurma İşlemi Dahil Olmak Üzere, Özgürlüklerinden Yoksun Bırakılan Çocuklar (Madde 37. b,c,d)

2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun hükümlerine göre yargılanan 12–15 yaş grubu çocuklar ile Türk Ceza Kanunu'nun 53.maddesine göre yargılanan 16–18 yaş grubu çocuklardan; haklarında tutuklama kararı verilenler, yetişkinlere ait ceza ve tutukevlerinin çocuk bölümlerinde barındırılmaktadır. 1997 yılında İstanbul Bakırköy'de, 1998 yılında ise Ankara Elmadağ'da çocuklara ait birer tutukevi faaliyete geçirilmiştir.

Bu kurumlar, dış koruması Jandarma tarafından sağlanan kapalı kurumlardır. Dışarı çıkma jandarma nezaretinde gerçekleştirilmekte olup, aile

ziyaretleri haftada bir veya iki kez kapalı görüş, özel günlerde açık görüş şeklinde yapılmaktadır.

Yargılanmaları sonucu özgürlüğü bağlayıcı ceza alan ve bu cezaları kesinleşen 12–18 yaş grubu çocuklar, hiç bekletilmeksizin ikamet yerlerine yakınlığına göre Ankara, Elazığ ve İzmir Çocuk İslahevlerinden birine gönderilmektedirler.

Özgürlüğü bağlayıcı ceza alan 12–18 yaş grubu kız çocuklar İzmir Çocuk İslahevlerine sevk edilmektedirler. Bu kurumda, kız çocuklar için ayrılmış bir bölüm bulunmaktadır.

Tretman çalışmalarının yeniden yapılandırılması çerçevesinde; 1995 yılında Ankara Çocuk İslahevinde bulunan iş atölyeleri kapatılmıştır. Bu kurumda başlatılan yeni uygulamaya göre; örgün eğitime devam etmeleri mümkün olmayan on beş yaşından büyük çocuklar, istek ve yetenekleri ile tahliyelerinden sonra ikamet edecekleri yerlerdeki çıraklık eğitim merkezi ve iş olanakları da göz önünde bulundurularak uygun bir mesleğe yönlendirilmekte ve çıraklıkla ilgili yasa kapsamında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı çıraklık eğitimi merkezlerine devam edebilmektedirler.

Mesleki eğitimleri çerçevesinde işe yerleştirilen öğrenciler; aylık ücretlerinin bir kısmını şahsi giderleri için kullanmakta, kalan kısmı ise tahliyelerinde kendilerine verilmek üzere, Emanet Para Hesabına kaydedilerek, bankaya yatırılmaktadır.

Bu çalışma, İzmir ve Elazığ Çocuk İslahevlerinde kademeli olarak uygulanmaya başlanmıştır. Bu iki kurumun atölyelerinde çalışan çocuklar, yılda bir kez, Bakanlık tarafından belirlenen kar oranına göre toplu bir ücret almaktadırlar.

Islahevlerinde akademik veya mesleki eğitim alan ve davranışlarında olumlu gelişmeler gösteren çocuklar, yirmi bir yaşlarını tamamlayıncaya kadar kurumda kalarak öğrenimlerine devam edebilmektedirler.

Yeniden yapılanma çalışmaları çerçevesinde onarıma alınan Elmadağ Çocuk Tutukevinde çalışmalar tamamlanmıştır.

Bakırköy Çocuk Tutukevindeki koşu alanlarının 2, 4 ve 6 kişilik odalar haline getirilmesi ve tedavi çalışmalarına olanak verecek düzenlemeler yapılması için mimari proje çalışmaları sürdürülmektedir.

Ankara Çocuk Islahevi 2000 yılında onarıma alınmış ve koşu alanları altışar kişilik odalar haline getirilmiştir. Benzer iyileştirme çalışmaları İzmir Çocuk Islahevinde de gerçekleştirilmekte olup; tadilat çalışmaları tamamlanmak üzeredir. 2001 yılı içinde Elazığ Çocuk Islahevinin de onarıma alınması planlanmaktadır.

Ankara'da örnek bir çocuk gözetimevi (tutukevi) kurmak üzere bir proje geliştirilmektedir.

Gözetimevi; idare ve giriş binası, kabul ve kayıt bölümü, ziyaretçi ve avukat görüşme yeri, sağlık, eğitim ve yaşam üniteleri, tiyatro, konser vb. faaliyetler için çok amaçlı salon, kapalı spor salonu, açık spor ve gezi alanları gibi tesislerden oluşacaktır. Gözetimin monitörlü izleme ile sağlanacağı kurumun güvenliğinden sorumlu görevliler çocuklarla doğrudan ilişkiye girmeyecektir.

Kurumda kız çocukları için erkek çocuklardan ayrı bir alanda yaşam ve eğitim üniteleri ile bir açık spor alanı tesis edilecektir. Bunun dışında diğer bina ve alanlarda kız ve erkek çocuklar dönüşümlü olarak kullanacaklardır.

En önemli alt yapı eksikliklerinden biri tedbir uygulanacak çocuklarla ilgili kurumların bulunmayışıdır. Bu nedenle, 2001 yılı içinde hayata geçirilmesi planlanan bir diğer proje “Gözlem ve Tedbir Merkezleri” oluşturulmasıdır.

Çocuk Suçluluğu Adalet Sisteminin Uygulanması (Madde 40.)

Tutukevleri içinde gerçekleştirilen eğitim faaliyetleri;

1. Okuma-Yazma ve İlkokul Bitirme Belgesi Alma Kursları,
2. Açık Öğretim Sınavlarına Hazırlık ve Destek Kursları,
3. Açık İlköğretim Okulu ve Açık Öğretim Lisesi Sınavları,
4. Üniversiteye Giriş Sınavları,
5. Mesleki Eğitim Kursları,
6. Sosyal – Kültürel Faaliyetler,
7. Kitaplık ve Kütüphane Faaliyetleri,
8. Psiko-sosyal Hizmet Servisinin Faaliyetleri şeklinde

özetlenebilir.

Öğrenci iken tutuklanan çocuklardan durumları uygun olanların, sene kaybına uğramalarını önlemek için, sınıf geçme sınavları, okulları tarafından oluşturulan komisyonlarca kurumlarda yapılmaktadır.

Sınav merkezi olmayan kurumlarda bulunan çocuklar, en yakın sınav merkezine gidiş-dönüş yol masrafları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonuna bağlı Sosyal Dayanışma Vakfı tarafından karşılanmaktadır.

Çocuk ıslahevleri açık kurumlardır ve bu kurumlarda bulunan çocuklar diğer akranları gibi akademik ve mesleki eğitimleri çerçevesinde kurum dışında bulunan eğitim-öğretim kurumlarına devam edebilmektedirler. Aile ziyaretleri haftada bir kez açık görüş şeklinde yapılmaktadır.

Kapalı kurumlardaki tedavi faaliyetleri çocuk ıslahevlerinde de uygulanmaktadır. Bunun dışında, çocuk ıslahevlerinde bulunan çocuklardan yaş ve diğer durumları uygun olanlar, ilköğretim okullarına lise ve

üniversitelere devam edebilmekte; okullarında gerçekleştirilen sosyal aktivitelere, spor faaliyetlerine, öğrenimleri ile ilgili olarak, kendilerini geliştirici yabancı dil, bilgisayar, üniversite hazırlık, mesleki eğitim vb. kurslara katılabilmekte; tiyatro, konser, spor karşılaşmaları gibi toplum içindeki sosyal etkinliklere, kurum eğitimcileri gözetiminde, toplu olarak veya gruplar halinde iştirak edebilmektedirler.

Islahevlerinde bulunan çocuklar, açık öğretim, üniversite vb. sınavlara, diğer akranları gibi kurum dışında katılmaktadırlar.

Tahliye sonrası koruma ve yardım çalışmaları kapsamında; ailelerinin yanına dönen çocuklara okula-işe yerleşme, toplum içinde karşılaştıkları sorunları çözme vb. hususlarda yardımcı olunmaktadır.

Tahliye sonrası gidecek yeri olmayan, hasımlık vb. nedenlerle ailelerinin yanına dönmeleri uygun görülmeyen veya aileleri yanında eğitimlerine devam etme olanağı bulunmayan çocuk ve gençler, "Fatma Üçer Gençlik Evi" ne alınarak akademik ve mesleki eğitimlerini sürdürmektedirler.

İkinci Gençlik Evi'nin bu yılsonuna kadar hizmete geçirilmesi planlanmaktadır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü teşkilat ve görevleri ile ilgili bir yasa tasarısı hazırlanmaktadır. Söz konusu tasarıya;

12-18 yaş grubu çocuklar ve 19-21 yaş grubu gençlerle ilgili hizmetlerin tek elden yürütülmesi amacıyla Çocuk ve Gençlik Hizmetleri Daire Başkanlığı kurulması,

Yargılama aşamasındaki alt yapı eksikliklerini gidermek üzere Gözlem ve Tedbir Merkezi oluşturulması,

19–21 yaş grubuna hizmet verecek açık ve kapalı gençlik kurumları kurulması,

Bu tür kurumlara; tutukevi ve ıslahevi yerine eğitimevi, gözetimevi gibi damgalayıcı olmayan, çağdaş isimler verilmesi,

Kurumları daha şeffaf hale getirmek amacıyla; eğitim hizmetlerinin Milli Eğitim Bakanlığı, sağlık hizmetlerinin Sağlık Bakanlığı gibi ilgili kurumlar tarafından denetlenebilmesi,

Tarafsızlığı ve dürüstlüğüyle tanınmış kişilerden oluşturulacak bağımsız “İzleme Kurulları” nın, kurumlardaki uygulamaları denetlemelerine olanak sağlanması ile ilgili hükümler konmuştur.

Kasım 1998’de Bakırköy Çocuk Tutukevi idareci ve gözetim memurlarına, Eylül 1999’da Ankara Çocuk İslahevi ve Elmadağ Çocuk Tutukevi yöneticileri ile tretman personeline birer hizmet içi eğitim semineri verilmiştir.

Yargının iyileştirilmesi amacıyla, Kasım 1999’da çocuk mahkemelerinde görev yapan savcı, hakim ve uzmanlar ile avukatların ve diğer ilgililerin katılımıyla “Çocukların Yargılanması ve Çocuk Hakları Sözleşmesi” konulu bir seminer düzenlenmiştir. Seminer notları bir kitap halinde yayımlanmıştır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğüne bağlı kurumlarda görev yapan tüm personelin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerini yürütmek amacıyla eğitim merkezleri kurulması zorunlu görülmüş ve bu konuda bir yasa tasarısı hazırlanmıştır.

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü gözetimi altında bulunan çocukların bilgilendirilmeye en çok ihtiyaç duydukları konulardan birinin yasal

danışmanlık olduğu belirlenmiştir. Bu sorunun çözümlenmesi amacıyla Ankara Barosu Başkanlığı'na bağlı "Hukuk Danışmanları Komisyonu" kurulmuştur.

Ankara Çocuk İslahevi ve Elmadağ Çocuk Tutukevinde bulunan çocuklara, kurumda buldukları süre içinde ve tahliyelerinden sonra danışmanlık yapacak olan Komisyonun çalışmaları ile ilgili olarak, Eylül 2000 tarihinde Ankara Barosu Başkanlığı ile bir protokol imzalanmıştır. Komisyon, gerekli ön hazırlıklarını tamamlamış ve söz konusu kurumlarda çalışmalarına başlamıştır.

Kurumları periyodik aralıklarla ziyaret eden Komisyon, çocukların hukuksal sorunlarını çözmelerine yardımcı olmaktadır. Söz konusu çalışma; öncelikle çocuk kurumlarının bulunduğu iller olmak üzere ülke genelinde yaygınlaştırılacaktır.

Özgürlüğünden yoksun kalmış çocukların, güvenlik birimlerinden itibaren, buldukları kurumlarda karşılaşacakları sorunlar, kendilerine uygulanacak mevzuat, hakları ve sorumlulukları ile ilgili konularda bilgilendirilmeleri için el kitapları hazırlamak üzere komisyon çalışmalarına başlamıştır.

İki aşamada "Bir Suç İşlediği Kanısı ile Güvenlik Birimlerine, Cumhuriyet Savcılıklarına ve Mahkemelere Getirilen Çocuklar İçin El Kitabı" hazırlanmıştır. Söz konusu el kitabı 2001 yılı içinde yayımlanacaktır.

İstatistikî verilerin yetersizliği nedeniyle, ülkemizde suça yönelmiş çocuk sayısı hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak mümkün değildir.

Çocuk suçluluğunun önlenmesi için politika ve stratejilerin belirlenebilmesi, sayısal verilerin doğruluğuna bağlıdır.

Bu konudaki bilgi açığını kapatmak ve derlenen bilgilerin standardizasyonunu sağlamak amacıyla çalışmalara başlanmıştır.

İki aşamada güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocuklarla ilgili formlar hazırlanmış ve ülkenin %50'sini örnekleyen 27 ilde uygulanmaya başlanmıştır. Bir – iki yıl içinde bu uygulama, bütün illeri kapsayacak şekilde genişletilecektir.

Sömürüye Maruz Kalan Çocuklar

Ekonomik Sömürüye Maruz Kalan Çocuklar (Madde 32.)

Devlet İstatistik Enstitüsü ilk uygulamasını Ekim 1994 tarihinde gerçekleştirdiği Çocuk İşgücü Anketi'nin, ikinci uygulamasını Ekim 1999 tarihinde gerçekleştirmiştir. Çocuk İşgücü Anketi'nin temel amacı; Türkiye'de çalışan çocuklar konulu ulusal bir veri tabanı oluşturmak ve çalışan çocukların hangi sektörlerde ve hangi çalışma koşullarında çalıştığını, sosyal, demografik ve ekonomik özelliklerini, gelecekteki beklentilerini ortaya koymaktadır.

Çocuk İşgücü Anketi'nin Ekim 1999 uygulamasında, Ekim 1994 uygulamasına göre örnek büyüklüğü artırılmış ve yaş grubu genişletilerek 6-14'ten, 6-17'ye çıkartılmıştır. Ekim 1999 Çocuk İşgücü Anketi sonuçlarına göre 6–17 yaş grubundaki çocuklardan 1 milyon 635 bin kişi ekonomik bir faaliyette bulunmaktadır.

Türkiye genelinde 6–17 yaş grubu arasında bulunan 16 milyon 88 bin çocuğun içerisinde ekonomik faaliyette bulunanların oranı %10,2 (1 milyon 635 bin kişi) olarak tahmin edilmiştir. Ekonomik faaliyette bulunan 6–17 yaş grubundaki çocukların 6 ve daha yukarı yaştaki toplam istihdam içerisindeki oranı ise %7,5 olarak belirlenmiştir. Bu oran kentsel yerler için %5,1, kırsal yerler için %9,8 olarak tahmin edilmiştir. Türkiye genelinde ekonomik bir faaliyette bulunan çocukların %61,8'ini erkekler, %38,2'sini ise kızlar oluşturmaktadır.

6–14 yaş grubu: Ekim 1999 sonuçları, Ekim 1994 revize sonuçları ile karşılaştırıldığında; bu yaş grubunda istihdam edilen çocukların oranında önemli bir azalış olduğu dikkati çekmektedir. Ekim 1994 Çocuk İşgücü Anketi revize sonuçlarına göre bu yaş grubundaki çocukların %8,5'i ekonomik bir faaliyette çalışmakta iken, Ekim 1999'da bu oran %4,2'ye düşmüştür. Aynı dönemde ev işlerinde çalışan çocuk oranında bir artış olduğu gözlenmektedir. Ekim 1994'de %24,2 olan ev işlerinde çalışan çocukların oranı, Ekim 1999'da %27,6'ya yükselmiştir.

Ekonomik faaliyetlerde çalışan çocukların yanı sıra ankette kapsanan diğer bir konu olan ev işlerinde çalışan çocuklara ilişkin rakamlar incelendiğinde; Türkiye genelinde 6–17 yaş grubunda bulunan çocukların %29,7'sinin ev işlerinde çalıştığı görülmektedir. Bu oran erkek çocuklar için %15,7, kız çocuklar için %44,3 olarak hesaplanmıştır.

5. TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARA YÖNELİK ÖRGÜTLENMELER

Türkiye tarihi boyunca çocuk bakımına ve çocukların korunmasına önem veren bir ülke olmuştur. Türk kültüründe kökleşmiş olan sevgi ve merhamet duyguları çocuk haklarını aile davranışının odak noktası haline getirmiştir.

Çocuk bakım sisteminin ilk temeli 1822 yılında “çocuk islahatlarının” kurulmasıyla atılmıştır. Bunu çocukların dilenmesinin önlenmesine ilişkin 1893 tarihli yönetmelik izlemiştir. Daha sonra öksüzler yurdu ve kimsesiz çocukları barındıran kurumlar kurularak çocukları koruma çabaları gündeme gelmiştir. Özellikle Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, savaşta ana babalarını kaybetmiş çocukları koruma, eğitime ve bu çocukların bakımlarını sağlama çabasıyla öksüzler yurtlarına büyük önem verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin kurucuları savaşların kötü etkilerinin çocuklara bir daha asla zarar vermemesini sağlayacak araçları oluşturmaya çalışmışlardır. Öncelikli yatırımlar barış, yeni nesillerin yetiştirilmesi ve öğretmenler için yapılmıştır. Türkiye Çocuk Haklarına İlişkin Cenevre Bildirgesi’ni imzalayan ülkelerden biri olmuştur.

1920lerden itibaren Türkiye, uzun yüzyılların sonucu olan yeni ve çağdaş kavramlarıyla ve kurumlarıyla sosyal yardımı değerlendirmeye başlamıştır.

1920 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulmuştur.

Türkiye Büyük Millet Meclisi sosyal hizmetlerin temini için önemli düzenlemeler yapmış olan “Devrim Meclisi” olarak çalışmıştır.

Bu bağlamda, Büyük Millet Meclisi bünyesinde, ayrıca sosyal hizmetlerden de sorumlu olan “Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı” kurulmuş

ve bu Bakanlıkla birlikte çocukların korunmasını amaçlayan hizmetler uygulanmaya başlamıştır.

Büyük Millet Meclisi Ankara'daki Çocuk Yuvalarının denetimini kurmuş olduğu "Sosyal Yardım Komisyonu" aracılığıyla gerçekleştirmiştir.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, geçmişte kazanılan teknik bilgilerin ışığında sosyal hizmetler laik cumhuriyetçi bir anlayışla yeniden örgütlenmiştir.

1923 ile 1945 yılları arasında Medeni Kanun, Belediyeler Kanunu, İş Kanunu ve Ceza Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bütün bu kanunlarla, çocukların korunması konusu isteğe bağlı ve dini kavramlardan ayrılarak bilimsel, akılcı ve yasal yaklaşımlara bağlanmıştır.

Türkiye'de sosyal hizmetler özellikle 1945'den sonra gelişmiştir.

1921 yılında Atatürk tarafından Çocuk Esirgeme Cemiyeti kurulmuştur. Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü olan 23 Nisanı Çocuk Bayramı olarak ilan etmiş olup, bu ülke geleceğinin yapı taşları olan çocuklara verilen önemin bir ifadesidir. Yaklaşık seksen yıldır 23 Nisan Çocuk Bayramı olarak kutlanmıştır ve 1979 tarihinden itibaren tüm dünya çocukları öğrenci ailelerinin konukları olarak kutlamalara katılmaktadırlar.

1935 yılında Çocuk Esirgeme Cemiyeti'nin adı "Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu" olarak değiştirilmiş ve kuruluş resmi statü kazanmıştır. Bu kuruluş çocuklara gündüz bakım merkezleri, çocuk yuları, hemşire okulları, çocuk bakım ve tedavi klinikleri ile doğum koşulları temin etmekte, il ve ilçe düzeyinde bakım ve koruma programları sunmaktadır.

Sosyal hizmetler alanında çalışacak profesyonel personelin eğitimi 1959 yılında yürürlüğe giren "Sosyal Hizmetler Kurumu Kanunu" sonucunda

önem kazanmıştır. 1961 yılında kurulan "Sosyal Hizmetler Akademisi" 1982 yılına kadar Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığına bağlı kalmış, bu tarihte yeni Yüksek Öğretim Kanununun kabul edilmesiyle Hacettepe Üniversitesi'ne bağlanmış ve adı "Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu" olarak değiştirilmiştir. Okul eğitim programının amacı profesyonel sosyal hizmet görevlilerine eğitim vermektir. Sosyal hizmetler eğitiminin çağdaş eğitim sistemine dahil edilmesi sosyal hizmet politikası ve planlaması konusunda önemli gelişmelere yol açmıştır.

24.5.1983 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu bu profesyonel yaklaşımın iyi bir göstergesidir.

Birçok hukuki, idari ve mali yenilik getiren Kanunun ayrıca sosyal hizmetlerin değişimlere ve gelişmelere uygun olarak örgütlenmesini öngören bir "sosyal reform" yönü de vardır.

2828 sayılı Kanun çerçevesinde, sosyal hizmetler korunmaya, bakıma ve yardıma gereksinimi olan insanlara, çocuklara, özürllülere, yaşlılara ve diğer insanlara yeni bir biçimde sunulmaktadır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile uygulamaya konan yenilikler kısaca aşağıda belirtildiği gibidir:

1- Daha önce çocukların korunmasının planlanması ve denetimi görevlerinin uygulanmasından sorumlu olan yerel makamlar bu görevlerini Genel Müdürlüğe devretmişlerdir.

2- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu korunmaya muhtaç çocukların belirlenmesinden ve incelenmesinden sorumlu tutulmuştur. Böylece profesyonel sosyal hizmet görevlileri aracılığıyla korunmaya muhtaç özürllü kişilerin ve çocukların belirlenmesi için gerekli hukuki destek sağlanmıştır.

3- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna muhtaç kişilere “aile” ortamında mali ve/veya maddi sosyal yardımda bulunma sorumluluğu ve yetkisi verilmiştir.

4- Sosyal hizmetlere sağlanan mali kaynaklar artmış ve geçmişe göre daha tutarlı bir nitelik kazanmıştır.

5- Kapsamlı bir yönetmeliğin hazırlanması için Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne tam yetki verilmiştir. Böylelikle sosyal hizmetler toplumun değişen ve gelişen gereksinimlerine paralel olarak örgütlenmektedir.

6- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne karşı doğrudan sorumlu olan İl Sosyal Hizmetler Müdürlükleri aracılığıyla Genel Müdürlüğün illerdeki faaliyetlerini ve durumunu iyileştirmek mümkün olmuştur.

7- Başbakanın başkanlığında, ilgili her kuruluşun birer temsilcisinden oluşan “Sosyal Hizmetler Danışma Kurulları” kurulmuştur. Bu Kurullar sosyal hizmetler alanındaki örgütsel sorunları ve eşgüdüm sorunlarını ulusal düzeyde ele almaya başlamışlardır.

8- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğüne sosyal hizmetler alanında faaliyette bulunan tüm resmi ve gönüllü örgütlerin kurulması için izin verme ve bu örgütlerin faaliyetlerini denetleme yetkisi verilmiştir. Gönüllü örgütlerden daha etkin hizmet alabilmek için profesyonel rehberlik ve koordinasyon sağlanmaktadır.

Ulusal düzenlemeler ve yapılar dışında Türkiye çocukların korunması ve bakımı ile ilgili çeşitli uluslararası anlaşmalara da taraftır.

Türkiye Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni 29-30 Eylül 1990 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde düzenlenen Dünya Çocukları Zirvesi'nde imzalamış ve 17, 29 ve 30uncu Maddeleri 1923 tarihli Lozan Anlaşması'na ve Türk Anayasası'na uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutarak 9 Eylül 1994 tarihinde onaylamıştır. 27 Ocak 1995 tarih, 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan 4058 sayılı Kanunla onaylanmış olan bu Sözleşme şimdi ulusal hukuki bir belgedir.

5.1 Genel Uygulama Önlemleri

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin (ÇHS) onaylanmasından sonra, Başbakanlık Ocak 1995'de Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nü Türkiye'de ÇHS'nin uygulanmasında "koordinatör kuruluş" olarak tayin etmiştir.

ÇHS hükümlerine göre, koordinatör kuruluşlar:
 mevcut yapısal, hukuki ve idari önlemler,
 pratik uygulamada karşılaşılan güçlükler ve
 hizmet temini için belirlenen amaçlar ve bu amaçların gerçekleştirilmesi için belirlenen öncelikler
 ile ilgili ülke raporlarının ve eylem planlarının hazırlanmasında tüm kamu kuruluşlarıyla ve özel kuruluşlarla gerekli koordinasyonun sağlanmasından sorumludurlar.

Koordinasyon görevinin yerine getirilmesini kolaylaştırmak amacıyla, 9 Eylül 1995 tarihinde, UNICEF, Adalet Bakanlığı, Çankaya Belediyesi (Ankara), Ankara Barosu, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu ve Ankara Üniversitesi Pedagoji Fakültesi temsilcilerinden oluşan bir "Çocuk Hakları Konseyi" kurulması kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra, 4 Ekim 1995 tarihinde Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü bünyesinde Çocuk Haklarının Korunması ve İzlenmesi için bir bölüm oluşturulmuştur.

5.2 Devlet Raporunun Yazılması

Birleşmiş Milletler tavsiyesine uygun olarak, ilk ulusal raporun ve ulusal eylem planının hazırlanması için, kamu kuruluşlarından, hükümet dışı örgütlerden, üniversitelerden ve uluslararası örgütlerden 200 temsilcinin katıldığı geçici komiteler oluşturulmuştur.

Raporu hazırlamaya başlayan geçici komiteler (a) hukuki ve idari yapı, (b) eğitim ve tanıtım, (c) veri oluşturma ve (d) izleme alanlarında oluşturulmuştur.

Kamu kuruluşları ve hükümet dışı organlar devlet raporunun hazırlanması için gerekli düzenlemeleri yaparken aynı zamanda ÇHS'nin desteklenmesi ve uygulanması için çaba göstermişlerdir.

5.3 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Desteklenmesi

* Genel Müdürlük bünyesindeki Çocuk Haklarını Koruma ve İzleme Bölümü gönüllü hükümet dışı örgütlerin, yerel yönetimlerin, çocukların korunması ile ilgili kamu kuruluşlarının ve akademik camianın destekleriyle çalışmalarına devam etmektedir.

* Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü mevzuatının ve uluslararası sözleşmeleri ulusal hukuk sistemine yansıtılabilmek, hukuk biliminden doğan güçlükleri aşabilmek ve gerekli yasal düzenlemeleri yapabilmek amacıyla uluslararası sözleşmelerin incelenmesi için 14 Ocak 1994'de Adalet Bakanlığı bünyesinde bir komisyon kurulmuştur.

* Tüm kamu kuruluşlarına, illere ve hükümet dışı örgütlere bir genelge ile ÇHS ile ilgili ayrıntılı bilgiler iletilmiştir.

Ülkenin kamu televizyon ağı olan Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT), 1927’de kuruluşundan bu yana çocuklara yönelik yayınlara büyük bir önem vermektedir. Ankara Radyosu 1950 yılında bir Çocuk Kulübü kurarak çocuk saati adıyla bir program yayınlamaya başlamıştır. Bu program İstanbul’da, İzmir’de, Diyarbakır’da ve “Türkiye’nin Sesi”nde ülke dışındaki çocuklar için de yayınlanmıştır. TRT 1995 yılından itibaren “Biz Arkadaşız”, “Portakal”, “Biz Çocukların da Hakları Var” ve “Çocukların da Söz Hakkı Var” gibi programlarla çocuklara ve gençlere yönelik programlarını çeşitlendirmiştir. 1997 yılında TRT’nin genel yayın programı çocuk hakları ile ilgili uluslararası anlaşmaları içerecek şekilde daha kapsamlı hale getirilmiştir. Benzer biçimde, televizyon yayınlarında çalışan çocukların hakları ÇHS bağlamında desteklenmektedir.

* ÇHS konusunda bilinçlenmeyi sağlamak amacıyla, 29–30 Mayıs 1989 tarihinde UNICEF’in işbirliğiyle Devlet Bakanlığı tarafından “1990larda Çocuklar için Politikalar” başlıklı bir konferans düzenlenmiştir.

* UNICEF Türkiye Ulusal Komitesi çocuk hakları ile ilgili röportajların ve bazı çocuk TV programlarının yapımını desteklemiştir.

* Yukarıda anılan konferansın hazırlanması için oluşturulan özel gruplar aracılığıyla aşağıda belirtilen konularda ‘workshop’lar düzenlenmiştir:

- Anne sağlığı,
- Çocuk gelişimi ve aile içinde karşılıklı etkileşim,
- Kız çocukların eğitimi,
- Göçmen işçilerin çocukları,
- Çocuklar ve çevre,
- Çocuk işçiler için hukuki koruma,
- Özel bakım ve özen gerektiren çocuklar.

* UNICEF tarafından hazırlanan bilgilendirici tanıtım dosyası ÇHS'nin tam metni ile birlikte Ocak 1991'de tüm kamu organlarına ve özel organlara dağıtılmıştır.

* ÇHS'yi desteklemek ve kamunun konuya daha fazla ilgi göstermesini sağlamak için Nisan 1991'de tüm illerden çocuk temsilcilerinin katıldığı bir çocuk zirvesi düzenlenmiştir. Bu zirve önde gelen çocuk dergilerinden biri olan "Doğan Kardeş" tarafından düzenlenmiştir.

*Çocuklara ilişkin konularla ilgilenen hükümet dışı örgütler ÇHS'yi desteklemek için 1992 yılında İstanbul'da el ele tutuşarak tek vücut olmuşlardır.

* İstanbul Barosu ÇHS'nin gerektirdiği hukuki ve örgütsel düzenlemelerle ilgili temel ilkeleri ve kuralları belirlemek amacıyla, bu konuda çalışan uzmanları ve kuruluşları bir araya getirerek Kasım 1995'de çocuk hakları ile ilgili bir konferans düzenlemiştir. Bu toplantının ve çalışma gruplarının tutanakları "Çocuk Hakları Günü" başlığıyla bir kitap halinde yayınlanmıştır. Bu toplantıyı 7 ve 8 Kasım 1996 tarihinde yapılan ikinci toplantı izlemiştir.

* Eskişehir İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü kamunun çocuk hakları konusundaki duyarlılığını artırmak amacıyla Kasım 1995'de büyük bir dinleyici kitlesinin katıldığı, ÇHS ile ilgili bir panel düzenlemiştir.

* İstanbul Büyükşehir Belediyesi Alman Konsolosluğu'nun, Türk-Alman Hukukçular Derneği'nin, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Karşılaştırmalı Hukuk, Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin ve Uluslararası İlişkiler Araştırma ve Uygulama Merkezi'nin destek ve katılımıyla 11-12 Nisan 1996'da çocukların korunmasına ilişkin kanun konusunda bir seminer düzenlemiştir. Çok sayıda dinleyiciyi biraraya getiren bu seminerin amacı uluslararası düzeyde konu ile ilgili uygulamalar konusunda hukukçuları bilgilendirmektir.

* Türk Tabipler Birliği İzmir Şubesi'nin himayesinde, yerel yönetim temsilcilerinin, üniversite mensuplarının, ilgili il müdürlüklerinin ve hükümet dışı örgütlerin katılımıyla, 13–14 Nisan 1996'da çocuk hakları çalışma grupları toplantısı düzenlenmiştir.

* Çocukların İhmal ve Suiistimal Edilmesini Önleme Derneği tarafından 24–26 Nisan 1996'da düzenlenen ikinci ulusal kongre çocukları etkileyen bir çok konunun tartışılmasına zemin hazırlamıştır.

* Türk Tabipler Birliği Diyarbakır Şubesi 15 Mart 1997 tarihinde "Çocukların sağlık hakkı ve Türkiye" konulu bir toplantı düzenlemiştir.

* Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Bursa Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Türkiye İnsan Hakları Derneği, Ankara Barosu ve Sosyal Hizmet Görevlileri Birliği Akdeniz Şubesi tarafından yeniden bastırılan ÇHS'nin tam metni ilgili tüm şahıs ve kuruluşlara dağıtılmıştır.

* Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'nün personel eğitim programları çocuklarla doğrudan ilişki ve çocuk hakları konularında personelin beceri ve bilgisini artırmak için özel olarak tasarlanmıştır.

* ÇHS Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından ilkokul öğrencileri için "Haklarım" başlığıyla kolay anlaşılabilir bir dilde yeniden bastırılarak geniş bir kesime dağıtılmıştır.

* İnsan Hakları Derneği tarafından ilkokul öğretmenleri için "Dünyada ve Türkiye'de Çocuk Haklarının Tarihçesi" başlıklı bir broşür hazırlanmış ve yayınlanmıştır.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri ve Hukuk Fakülteleri çocuk hakları, insan hakları ve temel demokratik kurumlar konularını lisans programları kapsamına almışlardır.

* Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi 1990 yılında bir oyuncak müzesi kurmuştur.

* 1994 yılında Ankara Üniversitesi'nde Çocuk Kültür, Araştırma ve Uygulama Merkezi kurulmuştur. Merkez çeşitli üniversitelerden konuşmacıların katıldığı Birinci Ulusal Çocuk Kültür Kongresi'ni 6-8 Kasım 1996 tarihinde düzenlemiştir. Ankara Üniversitesi Çocuk Araştırmaları Merkezi tarafından Kasım 1998'de Ankara'da İkinci Konferans düzenlenmiştir. Bu konferans yılda iki kez tekrarlanacaktır.

6.GENEL DEĞERLENDİRME:

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19, 34 ve 39'uncu maddelerinde de görüldüğü gibi, Devlet, çocuğu ana babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü davranışından korumalı, çocuk ihmal ve istismarını önlemeli ve bu tür davranışlarla karşı karşıya bulunan çocukların tedavisini amaçlayan programlar hazırlamalıdır. Bununla birlikte Devlet, yasal düzeyde önlem almasının yanı sıra aileleri, çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında da bilinçlendirmelidir.

6.1 Bulgular

Türkiye'de çocuk hakları sözleşmesi ile çocuklara tanınan hakların hedef kitlede benimsenmesi ile hayata geçirilmesinde Devlet ve sivil toplum örgütlerine büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir.

Bu konuda devlete düşen öncelikler, süratle çocuk haklarına ilişkin yasal ve idari düzenlemeleri gerçekleştirmektir. Bütün bürokratik kurumlarla birlikte toplumsal kurumların çocuk hakları sözleşmesi ışığında gözden geçirilmesi gerekir. Böyle bir uygulamada ortaya çıkan eksiklik ve aksamaların süratle telafi edilmesi yolunda teşvik ve önerilerin devreye sokulması beklenir.

Çocuk Esirgeme Kurumu gibi sadece anne-babadan yoksun çocukları koruma amaçlı devlet kuruluşlarının dışında gönüllü kuruluşlara da ihtiyaç vardır. "Sokak Çocukları Derneği" gibi daha çok aileleriyle sorunlu olan çocuk örgütlerinin dışında sözleşmede belirlenen kategorik çocuk haklarını ifade ve canlandırmaya dönük gönüllü kuruluşlara, sivil girişimlere özellikle ihtiyaç vardır.

Çocuk hakları sözleşmesi uluslararası hukuki bir mevzuat olmakla

birlikte, dünyadaki değişimi öngören bir çeşit toplumsal sözleşmedir. Böyle bir sözleşme yasal kabul ve onaylardan çok toplumsal taleplerle hayata geçirilebilir. Bunu da gerçekleştirecek olan en önemli kurum ailedir.

Türk ailesini geleneksel değerlerle yenilikçi değerleri uzlaştıracabilecek kültürel, ekonomik ve toplumsal donanımına kavuşturmak için gerekli önlemler alınmalıdır. Belirtilen boyutlarda gerekli meziyetlerden yoksun olan ailelerin yenilikçi değerler üretmesi, ya da üretilmiş yeni değerlere adapte olması mümkün değildir.

Çocuğu olası işlevlerinden önce ontolojik bir değer olarak kabul edilmesi, yenilikçi değerler üretilmesinde ve üstelik bizatihi çocuğun yaratıcılığının ortaya çıkıp gelişmesinde önemli bir başlangıç noktasıdır. Çocuğu her türlü müdahaleden uzak tutacak olan böyle bir kabul, çocuk hakları sözleşmesine konu olan gelişme ve geliştirme hakkının da önünü açacaktır. Oysa başta değerler dünyası olmak üzere çocuk aktivitesinin tüm alanları çocukların inisiyatifi ve yaratıcılıklarından çok, yetişkinlerin denetimi ve motivasyonu altındadır. Bu nedenle çocuğu, "yalnız yetişkinlerin belirlediği toplumsallaştırma pratiklerinin edilgen bir nesnesi olarak değil, fakat kültürün yeniden üretimi sürecinde yaratıcı bir nesne olarak almak gerekir. Kuşkusuz bu, çocuk hakları sözleşmesinin de ruhuna uygun olan bir yaklaşımdır.

Türk ailesine faydacı çocuk değerlerinin gerçekte çocuğun geleceği kadar ailenin geleceğini de olumsuz etkilediğine dair yorum ve değerlendirmeleri içeren proje üretilmeli ve programlar hazırlanmalıdır.

Çalışan çocukların çalışma nedenleri, sorunları ve çözüm yolları çok boyutlu olup, Türkiye'nin temel sorunlarından ve bu sorunların çözümü yönündeki politikalardan soyutlamak mümkün değildir. Bozuk gelir dağılımı, düşük ücret, işsizlik, hızlı nüfus artışı, göç, çarpık kentleşme, yetersiz eğitim vb. olumsuzluklar çocukların erken yaşta çalışma yaşamına katılmalarına neden olmaktadır. Sürmekte olan geleneksel değerler de çocukların çalışmalarında

önemli bir etkidir. Uygulanmakta olan sosyo-ekonomik politikalar sonucunda her gün daha fazla çocuk çalışma yaşamına katılmakta, başta İstanbul olmak üzere büyük kentlerde sokakta yaşayan, çalışan çocuk sayısı artmaktadır. Anılan temel sorunların çözümü yönünde ekonomik, sosyal politikalar uygulanmadıkça; başka bir anlatımla yoksulluk ve geleneksel değerler sürdükçe; eğitim sisteminden beklentiler azaldıkça; uzun süre çocukların çalışmasının ortadan kaldırılması, çalışma yaşamının zor ve tehlikeli koşullarında çalışmanın engellenmesinde basan sağlanması güç görünmektedir.

Türkiye'de çalışan çocukların sorunlarının çözülmesi için son gelişmeler de göz önünde tutularak, köklü sosyal ve ekonomik önlemlerin alınması, ülkemizin gereksinimini duyduğu yasal düzenlemelerin yapılması, eğitimin kalitesinin yükseltilmesi ve herkese parasız eğitim fırsatının verilmesi gerekmektedir.

Bu yaklaşım çerçevesinde, çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması uzun erimli bir hedef olarak görünmektedir. ILO'nun ve ülkemizdeki pek çok kişi, kurum ve kuruluşun benimsediği gibi, çocuk işçiliğine karşı etkili bir mücadele iki yönlü olarak ortaya konulabilmektedir.

Varolan ülke koşullarında çocuklar daha uzun bir süre çalışacaklarına göre, çocukları çalışırken korumak mücadelenin bir yönünü, kısa erimli çalışmanın çerçevesini çizmektedir. Bu durumda yapılması gereken, çocukların eğitim haklarına sahip çıkarak, psiko-sosyal gereksinimlerini de karşılayarak, çalışan çocukların çalışma koşullarını iyileştirmek üzere projeler geliştirmek ve bu projeleri yaygınlaştırmak, yaşama geçirmektir.

Çocuk işçiliğine karşı etkili mücadelenin ikinci yönü, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesidir. Kısa erimli çalışmalarla birlikte temel sorunların çözümü yönünde sosyo-ekonomik önlemlerin alınması; başka bir anlatımla, sosyal ve ekonomik gelişmenin sağlanması, çocukların ve gençlerin korunmasını amaçlayan yasal düzenlemelerin uluslararası standartlar ve normlar dikkate

alınarak, ülke gerçeklerine ve gereksinimine uygun olarak ve fakat uygulanabilecek, denetlenebilecek bir biçimde yeniden düzenlenmesi doğrultusundaki politikaların etkilenmesi ve alternatif politikaların üretilerek yaşama geçirilmesi uzun erimli çalışmanın çerçevesini çizmektedir.

Bugün ülkemizde yürütülen projelerle kısa erimli çalışmalarda belli bir mesafe alınmış, başarılı uygulamalarda bulunulmuştur. Bu çalışmaların, ülke genelinde çalışan çocukları kuşatacak bir biçimde, ilgili bakanlıklar, valilikler, işçi-işveren, esnaf kuruluşları ve diğer gönüllü kuruluşlar tarafından sürdürüldüğü bilinmektedir. Bundan sonraki aşama, kişi, kurum ve kuruluşların sürdürdükleri projeleri geliştirmeleri, yaygınlaştırmaları, gitgide ortak projelere yönelmesi, "Ulusal Politika ve Eylem Programı" nın kararlı, katılımcı bir anlayışla, eşgüdüm içinde yürütülmesinin sağlanmasıdır.

Kriz ve problem durumunda ailelerin kolaylıkla yardım alabilecekleri "aile danışma merkezleri" veya bu yönde hizmet verecek "telefon hattı" kurulabilir.

Doğumdan itibaren risk grubu aileler belirlenerek bunlara çocuk gelişimi ve psikolojisi konularında hizmet götürülebilir.

Çocuğun ruh sağlığının onun yaşamı ve kişiliği üzerinde çok önemli etkisi olduğu düşünülerek "koruyucu aile hizmetleri" yaygınlaştırılabilir.

Ayrıca basın da çocuk haklarını savunma konusunda büyük etkileri olduğu unutulmamalıdır. Çocuk haklarının çiğnendiği kurumların çarpıcı bir şekilde sergilenmesi ile kamuoyu uyanık tutularak bu sorunun sürekli gündemde kalması sağlanabilir.

Türkiye'de "ana-baba okulu", "evliliğe hazırlık" gibi herkesin katılabileceği kurslar açılarak evliliğe veya çocuk sahibi olmaya hazırlanan çiftlere rehberlik yapılmalıdır.

Kendine güvenli, saygılı ve her zaman kendini aşmayı hedeflemiş bireyler yetiştirebilmek için onların haklarına doğdukları andan itibaren saygı gösterilmeli ve bu konuda etkili bir mücadele için güç birliği yapılmalıdır.

6.2 Öneriler

Bu görüş ve yaklaşımdan hareketle, çalışan çocukların sorunlarının çözümü yönündeki önerilerimiz şu şekilde sıralanmaktadır:

- Yapılan araştırmalar, çocukların aile gelirin katkıda bulunmak için çalışmak zorunda olduklarını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, öncelikle ailelerin gelir düzeylerini yükseltecek sosyo-ekonomik önlemler alınmalıdır. Geniş kitleler lehine uygulanacak sosyal politikalar çerçevesinde ekonomik önlemler alınırken; gelir dağılımı, ücret, asgari ücret, istihdam, maliye, sanayileşme, verimlilik, sosyal güvenlik vb. alanlara sistematik biçimde yaklaşılmalıdır.

- Son yıllarda çalışanlar ve tarım kesimi aleyhine adaletsiz ve dengesiz bir yapıya dönüşen gelir dağılımı düzeltilmelidir. Ülkemizde sağlanacak istikrarlı bir ekonomik büyümeyle artan gelir, adaletli ve dengeli dağıtılmalıdır.

- Gelir dağılımındaki adaletsizlikleri ortadan kaldıracak araç, ücret ödemeleridir. Ücret kavramı, toplumun büyük bir kesimini oluşturan çalışanlar için sağlıklı ve güvenli yaşamın sağlanmasında ana öge niteliğindedir. Çalışanların satın alma gücünü koruyacak, ulusal gelir artışından gerekli payı alacak bir ücrete sahip olmaları gerekmektedir.

- Türkiye'nin de onayladığı 158 sayılı ILO Sözleşmesi uyarınca gerekli değişiklik iç mevzuata yansıtılarak, çalışanlara iş güvencesi sağlanmalı, işsizlik sigortası çıkartılmalıdır.

- Yapılacak bir "vergi reformu" yla vergi sistemimiz adil bir yapıya kavuşturulmalıdır. "Vergi reformu", çalışanlar için iyileştirme getirmelidir.

- Kaçak işçilikle mücadele edilmeli, sosyal güvenlik kapsamındaki nüfus arttırılmalıdır.
- Emeklilere yaşamlarını sürdürebilecek düzeyde maaş tespit edilmeli, SSK hizmetlerinin geliştirilmesi yönünde ciddi önlemler alınmalıdır.
- Nüfus artış hızının düşürülmesine yönelik önlemler alınmalı; belirlenecek yeni politikalarla uygulanmakta olan aile planlaması çalışmaları yaygınlaştırılarak etkili biçimde sürdürülmelidir.
- Kalkınmada Öncelikli Yörelere için kalkınma projeleri geliştirilmeli, yatırımların arttırılması teşvik edilmeli, kırsal sanayiye önem verilmeli, kırsal alanın sorunlarına yerinde çözüm yolu bulunmalıdır.
- Yasal düzenlemelere uyulmasını sağlayacak olan iş denetimi, yeni yaklaşım temelinde yeniden yapılandırılmalıdır. Yeni denetim anlayışı çocuk çalıştırılması sorununa bütünsel yaklaşmalı; girişim yöntemi olarak yaptırım uygulamayı değil, eğitim ve bilgilendirmeyi kullanmalı; denetim ekip denetimi temelinde örgütlenmeli; sorunun çözümü ile ilgili etkinliğinde, ilgili kişi ve kuruluşlarla tarafların katılımını sağlamayı başarının ön koşulu saymalıdır. İş müfettişleri bu anlayışa uygun olarak eğitilmelidir .
- Küçük ve orta boy işletmeler desteklenerek Organize Sanayi Bölgeleri ya da küçük sanayi sitelerine taşınmaları teşvik edilmelidir. Bu yolla sağlıklı çalışma ortamının oluşturulmasına, modern endüstriyel ilişkiler sisteminin kurulmasına katkıda bulunulmalıdır.
- Sanayide çalışan çocukların Çıraklık Eğitim Merkezlerine devamlarının sağlanması için Çıraklık Eğitim Merkezleriyle işbirliği halinde olunmalıdır.

- Çalışan çocuklara hizmet vermek üzere sanayi sitelerinde sağlık ve rehabilitasyon merkezleri kurulmalıdır .

- İşverenler, odalar ve mesleki kuruluşlar, çalışan çocuklar konusuna önem vermeli, kendi üyelerinin duyarlılığını arttırmak için çabalarını etkili bir biçimde sürdürmelidirler.

- Çocuk emeğiyle üretilmiş malların uluslararası alanda boykot edileceği gerçeğinden hareketle işverenler bu konuda uyarılmalı, bilinçlendirilmeli, ülkemizin küresel rekabette üstün olması için gerekli önlemler alınmalıdır. Bu önlemlerden biri de, "çocuk emeği kullanılmamıştır" etiketlemesine gidilmesidir. Bu konuda işverenler teşvik edilmeli, tüketiciler bilinçlendirilmelidirler.

Çalışan çocukların korunmasını amaçlayan yasal düzenlemeler ülkenin gereksinimine uygun olarak yapılmalıdır. Bunun için yasalarda var olan çalışmaya başlama yaşı ile ilgili farklılıklar giderilmelidir. Tarım ve sokakta çalışan çocuklar da yasa kapsamına alınmalıdır. 1475 sayılı İş Kanunu'nun 5/2 maddesindeki istisna hükmü kaldırılarak, tarım çalışanları da yasa kapsamına alınmalı, tarımda çalışanların, çalışan çocukların İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün koruyucu hükümlerinden yararlanmaları sağlanmalıdır. Çalışan çocukları koruyucu hükümler tek ve yeni bir yasada toplanırken, uluslararası standart, norm ve ilkelerin dikkate alınması yararlı olacaktır. Bu açıdan, çalışan çocukların asgari çalışma yaşı ile ilgili Türkiye'nin de onayladığı ILO'nun 138 sayılı Sözleşmesi ile 182 sayılı Çok Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi'nin de onaylanarak, iç mevzuatın buna göre düzenlenmesi büyük önem taşımaktadır.

- Zorunlu temel eğitimin 8 yıla çıkarılması, 3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle çıraklığa başlama yaşının 15'e çıkarılması çalışan çocukların sorunlarının çözümüne katkıda bulunacaktır. Bu çerçevede, eğitimin ve çıraklık eğitiminin nitelik ve nicelik olarak istenilen

düzeye getirilmesi gerekmektedir. Çıracılık eğitiminde eğitim-sanayi bütünleşmesi sağlanmalıdır.

- Zorunlu temel eğitim çağındaki tüm çocuklar okula yönlendirilmeli, bunu sağlayacak kampanyalar yapılmalı, kaynaklar harekete geçirilerek yoksul aileler ekonomik açıdan desteklenmelidir.

- Yerel yönetim, yerel kurum ve kuruluşlar, dünyadaki gelişmiş modellerden de yararlanarak çalışan çocukların sorunlarıyla ilgilenmeli; yeni projeler geliştirmeli; sokakta çalışan, sokakta yaşayan çocuklara hizmet götürmelidir.

- Daha çok sayıda kadının çalışma yaşamına katılması yönünde politikalar uygulanmalıdır. Kadınların çalışma yaşamına katılmaları, çocuk işgücünün elimine edilmesine katkı yapacağı düşünülmektedir.

- 1993 yılından bu yana çocuk işçiliğine karşı mücadele eden işçi konfederasyonları Türkiye koşullarına uygun 'sendikal model'i hayata geçirmişler, Küresel Yürüyüş'ün ardından 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın 80. Yıldönümünde 11 ilde Ulusal Yürüyüş gerçekleştirmişlerdir. İşçi Konfederasyonları çocuk işçiliğine karşı mücadelede aktif bir rol oynamaya devam etmelidirler.

- Çalışan çocuklara ilişkin il ve bölgesel verilerin yenilenmesi, bu verilerin toplanarak değerlendirilmesi ve sürekli olarak güncel verileri sağlamak amacıyla ilgili kurumlar arası bir bilgi ağı oluşturulmalıdır.

- Başta İl Koordinasyon Kurulu, İl Çıracılık Kurulları ve Çalışma Bakanlığı Koordinatörlüğü'nde Çalışan Çocuklar Danışma Kurulu gibi kurullar çalışan çocukların sorunlarını sistematik bir biçimde ele almalıdırlar.

- Bakanlıklar ve ilgili kuruluşlar çalışan çocuklarla ilgili çalışmalara ödenek ayırmalıdırlar.

7- SONUÇ

Türkiye’de Avrupa Birliği sürecinin yoğunlaştığı 90’lı yılların başından itibaren her alanda olduğu gibi çocuk hakları konusunda da önemli mevzuat değişiklikleri gerçekleştirmiştir. Ancak bu mevzuat değişiklikler çocuk ve çocuk hakları ile ilgili toplumsal bilincin oluşması yönünde etkili olamamıştır. Geleneksel kültürün toplumsal yaşamın her alanında etkisini sürdürmesi çocuk hakları konusundaki çağdaş değerlerin yerleşmesini zorlaştırmaktadır.

Türkiye’de yaşayan çocuklar hala geleneksel kültürün değerleri ile geleceğe hazırlanmakta, geleneksel kültürle kendisine yüklenen aileyi birleştirici, sevgi ve neşe kaynağı, neslin devamı, işgücü vb. sıfatlar hala geçerliliğini korumaktadır.

Bununla birlikte çocuklara ait suç istatistikleri incelendiğinde beklenenin aksine suç oranlarında bariz bir yükselme olduğu görülecektir. Bu artış sadece çocukların karıştığı suçlarla sınırlı kalmayıp tüm yaş gruplarında meydana gelmiştir. Avrupa Birliği süreci beraberinde sosyal hayatta bazı iyileşmeleri getirse de toplumsal hayatta suçun azalmasına katkı sağlayamamıştır. Türkiye’de her geçen gün suça karışan çocukların sayısının artmasına çözüm sunamamıştır. Genel anlamda Avrupa Birliği’ne aday ülkelerde de görüldüğü gibi toplumsal yapı tam hazır olmadan Birlik tarafından öngörülen kanuni düzenlemeler bazı boşlukları da beraberinde getirmekte bu da suç oranlarının artmasına zemin oluşturmaktadır.

Sonuç olarak Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’de bir çok alanda olduğu gibi çocuk hakları konusunda da istenen sonuç alınamamıştır. Türkiye’nin çocuk politikasını yeniden ele alarak bu konuda toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik çalışmalar yapması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

ADLER, Alfred (1994), **İnsan Tabiatını Tanıma**. Çev.: Ayda Yörükán, Ankara:Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

AKILLIOĞLU, Tekin (1995), **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; Yorum**, Ankara:A.Ü. S.B.F. İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

AKYÜZ, Emine (2000), **“Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması”** Ankara:Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi, Milli Eğitim Basımevi,

AKYÜZ, Emine (2001), **“Çocuk Hakları Sözleşmesinin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”**, Ankara:Milli Eğitim Dergisi, S:151.

ARAL, Neriman ve GÜR SOY, Figen (2001), **“Çocuk Hakları Çerçevesinde Çocuk İhmal ve İstismarı”**, Ankara:Milli Eğitim Dergisi, S: 151.

ARAL, Neriman (1997), **“Fiziksel İstismar ve Çocuk”**, Ankara:Tekışık Web Ofset Tesisleri”,

ARİES, Philippe (1973), **Centuries Of Childhood**, Translated by: Robert London: Baldick, Jonathan Cape Ltd.

AKTAN C.Can (2000), **Türkiye Avrupa Birliği'nin Neresinde?** İzmir: EĞİAD Yayınları.

AYANOĞLU, Hüseyin (2002), **“Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri ile Uluslararası ve Ulusal Hukukta Çocuğun Hakları”**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

BARKER, Robert (1988), **The Social Work Dictionary**. 4th Edition. United States of America: NASW,

CILGA Aynur (2001), "**Çocuk Hakları ve Eğitim**", Ankara: Milli Eğitim Dergisi, Sayı:151.

CILGA, İbrahim (1998), "**Türkiye'de Çocuk Hakları Çalışmaları**", 2.Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi'nde Sunulan Bildiri.

CILGA İbrahim (2000), "Demokrasi, **İnsan Hakları Kültürü ve Çocuk Hakları**", Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

ÇOLTU, A., HANCI I. H., Ege B., Demircan S. (2002). "**1988-1992 Yılları Arasında Bursa'da Farik-i Mümeyyizlik Muayenesine Gönderilen Çocukların Demografik Özellikleri**". Poster Bildiri: 7. Ulusal Tıp Günleri, 1993; aktaran; Güleç, Gülcan, Çınar Yenilmez, Yasemin Günay ve Gülten Seber. "Çocuk Suçluluğunda Sosyo-Demografik Özellikler". 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu. Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını.

DOĞAN, İsmail (2000), "**Çocuk Haklarının Sosyolojik Evriminden Dünya ve Türkiye İçin Çıkan Sonuçlar**", İstanbul:1. İstanbul Çocuk Kurultayı Araştırmalar Kitabı.

FOUNTAIN, Susan (1993), **It's Only Right. UNICEF** New York:Education For Development Section.

FRANKLIN, Bob (1993), **Çocuk Hakları**, Çev: Alev Türker, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

FRANKLİN, Bob (1995), "**The Case For Children's Rights: A Progress Report**", Children's Rights. London: Routledge.

HAMMARBERG, Thomas (1996), **Making Reality Of The Rights Of The Child**, Jönköping:International Save the Children Alliance.

HODGKİN, Rachel-NEWELL, Peter (1998), **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı** (Çeviri), Ankara:UNİCEF.

İL, Sunay (2003), "**Suçluk ve Sosyal Hizmet – Ders Notları**", Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

KARABULUT, Özcan (1996), "**Türkiye'de Çalışan Çocuklar**", İstanbul: Friedrich Ebert Vakfı Yayını.

KEPENEKÇİ, Karaman-YÜCEDAĞ, Yasemin ve ÖZCAN, Arife (2002), "**Okullarda Çocuk Suçluluğunun Önlenmesi**", 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara: Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı Yayını,.

KOMAN, Ezgi (2001), "**Çocuk Sorunları**", Ankara:Çocuk Çocuk Aylık Anne ve Baba Eğitimi Dergisi, Sayı:8.

KULAKSIZOĞLU, Adnan (1998), **Ergenlik Psikolojisi**, İstanbul:Remzi Kitabevi.

LANSDOVM, Gerison (1995) "**The Children's Rights Development Unit**", Children's Rights.Edited by:BobFranklin, London: Routledge.

LEAH, Levin (1991) "**The Rights Of The Child**", Human Rights. Edited by: Pete Davies, London: Routledge.

LOTZ, R., E., Poole ve REGDİ, R. M. (1985), **Juvenile Delinquency and Juvenile Justice**. New York: Random House; aktaran; BAYKARA, Yüksel. (1999) "Çocuk Mahkemeleri ve Gözetim". Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan. Ankara:Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

PAMUK, Şevket (1990), **Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi**. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

POSTMAN, Neil (1995), **Çocukluğun Yokoluşu**, Çev: Kemal inal, Ankara: İmge Kitabevi.

RUSSELL, Bertrand (1972), **Çağımızın Sorunları Üzerine Düşünceler**. Çev.: S. Eyüboğlu; V. Günyol, İstanbul :Cem Yayınevi

SEVÜK, Handan YOKUŞ (1998), **Uluslar arası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım**, İstanbul:Beta Yayınları.

TAN, Mine (1994), **"Çocukluk: Dün ve Bugün"**, Toplumsal Tarihte Çocuk. Yayına Hazırlayan:Bekir Onur, İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TOMANBAY, İlhan (1999) **Sosyal Çalışma Sözlüğü: Toplum Bilim, Ruhbilim, Eğitbilim, Yöntembilim, Nüfusbilim, Hukuk ve Ekonomi Boyutlarıyla**. Ankara:Selvi Yayınevi.

TUFAN, Beril. (2001) **"Sosyal Sorunlar- Ders Notları"**, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu.

TÜZÜN, Birgül (2000), "**İstanbul İlinde Suça İtilmiş Çocuklar Konusunda Yapılan Çalışmaların Genel Bir Değerlendirilmesi**", İstanbul: 1. İstanbul Çocuk Kurultayı – Araştırmalar Kitabı.

ULUĞTEKİN, Sevda (1991), **Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma**, Ankara: Bizim Büro.

UNICEF (1997) **Dünya Çocuklarının Durumu**, Ankara: UNICEF Türkiye Temsilciliği.

YAVUZER, Haluk, (1994) **Çocuk ve Suç**, İstanbul: Remzi Kitabevi,

YÖRÜKOĞLU, Atalay (1997) "**Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**", Ankara.

EKLER

EK 1. ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Tarafından 20 Kasım 1989 Tarihinde Kabul Edilmiştir.

27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete

Bu Sözleşmenin Ülkemizdeki uygulamalarının izlenmesi ve koordinasyonundan SHÇEK Genel Müdürlüğü sorumludur.

ÖNSÖZ

Bu Sözleşmeye Taraf Devletler:

Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ilkeler uyarınca insanlık ailesinin tüm üyelerinin, doğuştan varlıklarına özgü bulunan haysiyetle birlikte eşit ve devredilemez haklara sahip olmalarının tanınmasının, dünyada özgürlük, adalet ve barışın temeli olduğunu düşünerek,

Birleşmiş Milletler halklarının, insanın temel haklarına ve bireyin, insan olarak taşıdığı haysiyet ve değere olan kesin inançlarını Birleşmiş Milletler Andlaşmasında bir kez daha doğrulamış olduklarını ve daha geniş bir özgürlük ortamında toplumsal ilerleme ve daha iyi bir yaşam düzeyi sağlama yolundaki kararlılıklarını hatırladıkça tutarak,

Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilan ettiklerini kabul ederek,

Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Birleşmiş Milletlerin, çocukların özel ilgi ve yardıma hakkı olduğunu ilan ettiğini anımsayarak,

Toplumun temel birimi olan ve tüm üyelerinin ve özellikle çocukların gelişmeleri ve esenlikleri için doğal ortamı oluşturan ailenin toplum içinde kendisinden beklenen sorumlulukları tam olarak yerine getirebilmesi için gerekli koruma ve yardımı görmesinin zorunluluğuna inanmış olarak,

Çocuğun kişiliğinin tam ve uyumlu olarak gelişebilmesi için mutluluk, sevgi ve anlayış havasının içindeki bir aile ortamında yetişmesinin gerekliliğini kabul ederek,

Çocuğun toplumda bireysel bir yaşantı sürdürebilmesi için her yönüyle hazırlanmasının ve Birleşmiş Milletler Andlaşmasında ilan edilen ülküler ve özellikle barış, değerbilirlik, hoşgörü, özgürlük, eşitlik ve dayanışma ruhuyla yetiştirilmesinin gerekliliğini gözönünde bulundurarak,

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SOZLEŞME

Çocuğa özel bir ilgi gösterme gerekliliğinin, 1924 tarihli, Cenevre Çocuk Hakları Bildirisinde ve 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Kurulunca kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisinde belirtildiğini ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinde, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nde (özellikle 23 ve 24 üncü maddelerinde) ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmede (özellikle 10 uncu maddesinde) ve çocukların esenliği ile ilgili uzman kuruluşların ve uluslararası örgütlerin kurucu ve ilgili belgelerinde tanındığını hatırd tutarak, Çocuk Hakları Bildirisinde de belirtildiği gibi "çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu"nu hatırd tutarak, Ulusal ve uluslararası düzeyde çocukları aile yanına yerleştirme ve evlat edinmeye de özel atıfta bulunan Çocuğun Korunması ve Esenliğine

İlişkin Toplumsal ve Hukuksal İlkeler Bildirisi; Çocuk Mahkemelerinin Yönetimi Hakkında Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kuralları (Beijing Kuralları) ve Acil Durumlarda ve Silahlı Çatışma Halinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına ilişkin Bildirinin hükümlerini anımsayarak, Dünyadaki ülkelerin tümünde çok güç koşullar altında yaşayan ve bu nedenle özel bir ilgiye gereksinimi olan çocukların bulunduğu bilinci içinde, Çocuğun korunması ve uyumlu gelişmesi bakımından her halkın kendi-ne özgü geleneklerinin ve kültürel değerlerinin taşıdığı önemi gözönünde tutarak, Her ülkedeki, özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi için uluslararası işbirliğinin taşıdığı önemin bilincinde olarak,

Aşağıdaki kurallar üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

I. KISIM

Madde 1

Bu Sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırma veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemi alırlar.

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari

makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.

2. Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de gözönünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların bakımı veya korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını ola-bildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda ana-babanın, yerel gelenekler öngörüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu öteki kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde ana-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler, yasanın tanıdığı şekliyle çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.

2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; ana-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar. Ancak, ana-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması ya da ihmal edilmesi durumlarında ya da ana-babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.

2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.

3. Taraf Devletler, ana-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, ana-babanın ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.

4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girişilen ve çocuğun kendisinin ana veya babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hap-sini, sürgün, sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; ana-babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgiyi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler. .

Madde 10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya ana-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet ülkesine girme ya da onu terketme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacaktır. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.

2. Ana-babası, ayrı devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem ana hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1 inci fıkrasına göre Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, Taraf Devletler çocuğun ve ana-babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terketmeye ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi terketme hakkı, yalnızca yasada öngörüldüğü gibi ve ulusal güvenliği, kamu düzenini, kamu sağlığı ve ahlak veya başkalarının hak

ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu Sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüde kısıtlamalara konu olabilir.

Madde-11

1. Taraf Devletler, çocukların yasadışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler iki ya da çok taraflı anlaşmalar yapılmasını ya da mevcut anlaşmalara katılmayı teşvik ederler.

Madde-12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci ya da uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde-13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir; bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılması yalnızca:
 - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b) Milli güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, ana-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak yasayla zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlamalardan başkalarıyla kısıtlandırılamaz.

Madde16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldırılamaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun;

özellikle toplumsal, ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b) Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve 18 inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler.

Madde18

1. Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında ana-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce ana-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını gözönünde tutarak hareket ederler.

2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada ana-baba ve yasal vasilerin durumlarına uygun yardım yapar ve

çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan ana-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde-19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda kefalet (kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler

düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştireceklerdir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makam karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, ana-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu gözönüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyararak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde/ülkelerarası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkelerarası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili ya da çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi bir

başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası Sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana-babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunmayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşama etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakların yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve ana-babanın veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun, özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 nci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun ana-

babasının ya da çocuğa bakanların parasal (malı) durumları gözönüne alınarak, olanaklar ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle gözönüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımın ve tıbbi bakımın; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanısıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz

içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını gözönüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;

d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;

e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle ana-babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmenin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;

f) Koruyucu sağlık bakımlarının, ana-babaya rehberliğini, aile planlanması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamaların kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun, gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yararlanma hakkını tanır ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları gözönüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun

adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da gözönünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun ana-babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanakları ölçüsünde, ana-babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişilere, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; ana-babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar akdinin yanısıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

a) İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;

b) Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm

çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda malî yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;

c) Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretimi yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;

d) Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;

e) Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terketme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplininin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle gözönünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

a) Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;

b) İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Andlaşmasında benimsenen ilkelere saygısının geliştirilmesi;

c) Çocuğun ana-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı veya geldiği menşee ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygısının geliştirilmesi;

d) Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik ve ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhuyla, özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;

e) Doğal çevreye saygısının geliştirilmesi,

2. Bu maddenin veya 28 inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne, bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı gösterilmesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla, aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların varolduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkını saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal,

ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- a) İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tesbit ederler;
- b) Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar.
- c) Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası anlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla, yasal, sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere, her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu, her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;
- b) Çocukların, fuhuş, ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması ve sömürülmesini;
- c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemedeki kullanılarak sömürülmesini,

önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun, çocukların kaçırılmaları, satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok yanlı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

a) Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

b) Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.

c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

d) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi

özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylesi bir işlemle ilgili olarak ivedi karar verilmesini isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 38

1. Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2. Taraf Devletler, onbeş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, özellikle onbeş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, onbeş ile onsekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4. Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerine uygun olarak, Taraf Devletler, silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

1. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı

ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları gözönünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.

2. Bu amaçla ve uluslararası belgelerin ilgili hükümleri gözönünde tutularak Taraf Devletler özellikle, şunları sağlarlar:

a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihlalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.

b) Hakkında ceza kanununu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:

i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;

ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya;

ya da uygun düşen durumlarda ana-babaları ya da yasal vasileri kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;

iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu gözönüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, ana-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurularak yasaya uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;

iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşmaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza Yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığını kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde, insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşulu ile bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) Bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) Bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM**Madde 42**

Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri gözönünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki

ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

- a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,
- b) Daha sonra beş yılda bir,

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.

2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.

3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.

4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.

5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.

6. Taraf Devletler kendi raporlarının ölkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF'i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;

b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF'e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;

c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;

d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, sözkonusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy

kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yer alan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.

2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.

3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezdine tevdi edilecektir.

Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

"İhtirazi Kayıt:

Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30. maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutulmaktadır.

EK-2: Başlıca Hükümlerin Gayri Resmi Özetleri

ÖNSÖZ

Önsöz bölümü, Birleşmiş Milletler 'in temel İlkeleri ve insan hakları anlaşmalarının ve bildirgelerinin bazı özel hükümlerine atıfta bulunmaktadır. Bu bölüm, savunmasız konumları nedeniyle çocukların özel bir duyarlılığa ve korunmaya muhtaç olduklarını teyid etmekte, çocuğa ilk elde bakım ve koruma sağlayacak olan ailenin bu konudaki sorumluluğunu vurgulamaktadır. Çocuğun gerek dünyaya gelmeden önce gerekse sonrasında yasal açıdan ve diğer açılardan korunması gerektiği, çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine saygının önemi ve çocuk haklarının güvenceye alınmasında uluslararası işbirliğinin belirleyici rolü, gene aynı bölümde değinilen hususlar arasındadır

Çocuğun tanımı

Ulusal yasalarca daha genç bir yaşta reşit sayılma hariç, 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır.

Ayırım gözetmeme

Hakların hepsi, istisnasız bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuğun hangi biçimde olursa olsun ayırımcılıktan korunması ve haklarının savunulması için yapıcı girişimlerde bulunulması, Devletin yükümlülüğüdür.

Çocuğun yüksek yararı

Çocukla ilgili bütün girişimlerde, çocuğun yüksek yararı tam olarak gözetilecektir. Ana-babalar ya da sorumluluk taşıyan diğer kişiler bu sorumluluğu yerine getiremedikleri takdirde, Devlet, çocuğa yeterli dikkati ve desteği gösterecektir.

Hakların uygulanması

Devlet, Sözleşme'de yer alan hakların uygulanması için bütün imkanları kullanmalıdır.

Ana-babanın yönlendiriciliği ve çocuğun yeteneklerinin gelişimi

Devlet, ana-babaların ve geniş ailenin, çocuğun yeteneklerinin gelişmesi açısından uygun biçimde yönlendiricilik yapma hak ve sorumluluklarına saygı göstermelidir.

Yaşam ve gelişme

Her çocuk temel yaşam hakkına sahiptir. Devlet, çocuğun yaşamını ve gelişmesini güvence altına almakla yükümlüdür.

İsim ve vatandaşlık

Çocuk, doğuştan itibaren bir isim alma hakkına sahiptir. Ayrıca, çocuk, vatandaşlık edinme, ana-babasını mümkün olduğu ölçüde tanıyıp bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahiptir.

Kimliğin korunması

Devlet, çocuğun kimliğini korumakla, eğer gerekiyorsa bu kimliğin temel öğelerini yeniden oluşturmakla yükümlüdür.

Ana-babadan ayırma

Çocuğun yüksek yararına aykırılığı belirlenmediği sürece, çocuk, kendi ana-babasıyla birlikte yaşama hakkına sahiptir. Ayrıca çocuk anasından ve babasından veya bunların herhangi birinden ayrılmışsa, ayrıldığı kişilerle temas, çocuğun hakkıdır.

Ailenin yeniden birleşmesi

Çocuk ile ana-babası, yeniden birleşme ya da çocuk/ana-baba ilişkisinin tesisi amacıyla herhangi bir ülkeyi terkedip kendi ülkelerine dönme hakkına sahiptirler.

Yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarma ve geri döndürmeme

Devlet, çocukların ana-babadan herhangi biri tarafından ya da üçüncü bir taraf eliyle ülke dışına kaçırılıp burada alıkonulmasını önlemek ve vuku bulan bu tür olayların çözümü için yol bulmakla yükümlüdür.

Çocuğun görüşü

Çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren herhangi bir konu ya da işlem sırasında görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir.

İfade özgürlüğü

Çocuk, ülke sınırlarına bağlı olmaksızın görüşlerini ifade etme, bilgi edinme, sahip olduğu görüşleri ve edindiği bilgileri başkalarına aktarma hakkına sahiptir.

Düşünce, vicdan ve din özgürlüğü

Devlet, ana-babanın uygun biçim-de yönlendiriciliğine tabi olarak, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne saygı gösterecektir.

Dernek kurma özgürlüğü

Çocuklar, başkalarıyla biraraya gelme, dernek kurma ve kurulu derneklere katılma hakkına sahiptirler.

Özel yaşantının korunması

Çocukların, özel, aile ve ev içi yaşantıları ile kurdukları iletişime yönelik dış müdahalelerden, iftira ve haksız suçlamalardan korunma hakları vardır.

Gerekli bilgilere ulaşma

Devlet, değişik kaynaklardan bilgilerin ve yayınlanan çocuklara ulaşmasını sağlayacak, kitle iletişim araçlarının çocuklar açısından sosyal ve kültürel yarar sağlayacak bilgiler yaymasını teşvik edecek, buna karşılık çocukları zararlı yayınlardan koruyacaktır.

Ana-babanın sorumlulukları

Ana-baba, çocuğun yetiştirilmesinde ortak ve birinci elden sorumluluk taşımaktadır. Devlet, çocuk yetiştirme alanında gerekli desteği ana-babaya sağlayacaktır.

Suistimal ve ihmalden korunma

Devlet, çocuğu, ana-babanın ya da çocuğun bakımından sorumlu başka kişilerin her türlü kötü muamelesinden koruyacak, çocuk suistimalini önleyecek ve bu tür davranışlara maruz kalan çocukların tedavisini amaçlayan sosyal programlar hazırlayacaktır.

Ailesiz çocuğun korunması

Devlet, aile ortamından yoksun çocuğu özel olarak korumak, bu tür durumlarda uygun alternatif aile bulmak ya da kurumlar aracılığıyla çocuğun bakımını sağlamakla yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesi doğrultusundaki çabalarda, çocuğun kültürel kimliğine gerekli dikkat gösterilecektir.

Evlat edinme

Çocuk evlat edinmenin tanındığı ve/veya serbest bırakıldığı ülkelerde, bu uygulama, yalnızca çocuğun yüksek yararına olacak şekilde, konunun uzmanı yetkililerin izniyle ve çocuk için gerekli güvenceler sağlandıktan sonra gerçekleştirilebilecektir.

Mülteci çocuklar

Mülteci durumunda olan ya da mülteci statüsüne alınmak isteyen çocuklara özel koruma sağlanacaktır. Devlet, çocuklara bu anlamda koruma ve yardım sağlayan yetkili kuruluşlarla işbirliği yapmakla yükümlüdür.

Özürlü çocuklar

Özürlü çocuk, saygınlık içinde eksiksiz ve onurlu bir yaşantı sürdürmek için özel bakım, eğitim ve kurs görme; mümkün olan en üst düzeyde özgüvene ve sosyal bütünleşmeye kavuşma hakkına sahiptir.

Sağlık ve sağlık hizmetleri

Çocuk, mümkün olan en üst düzeyde sağlık ve tıbbi bakım standardına ulaşma hakkına sahiptir. Devletler, temel ve koruyucu sağlık bakımı, halk sağlığı eğitimi ve bebek ölümlerinin azaltılması konularına önem verecek, bu

amaca yönelik uluslararası işbirliğini teşvik edecek ve etkin sağlık hizmetlerinden yoksun tek bir çocuk kalmaması için çaba göstereceklerdir.

Yerleştirme uygulamasının düzenli denetimi

Devlet tarafından, gerekli ilgi, koruma ve bakımın gösterilmesi için belirli bir yere yerleştirilen çocuk, bu tedbirin sonuçlarının düzenli olarak denetlenmesini isteme hakkına sahiptir.

Sosyal güvenlik

Çocuk, sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlik imkanlarından yararlanma hakkına sahiptir.

Yaşam standardı

Her çocuk, fiziksel, zihinsel, ruhsal, ahlaki ve sosyal gelişmesi açısından yeterli yaşam standardına ulaşma hakkına sahiptir. Çocuğun yeterli bir yaşam standardına sahip olmasını sağlamak, en başta ana-babanın sorumluluğudur. Devletin görevi bu sorumluluğun yerine getirilmesine imkan tanıyacak koşulları yaratmaktır. Devletin sorumluluk alanı, ana-babalara ve çocuklarına maddi yardım yapılmasını da kapsayabilir.

Eğitim

Çocuk, eğitim hakkına sahiptir. Devletin görevi, ilköğretimin zorunlu ve parasız olmasını sağlamak, her çocuğun yararlanabileceği değişik ortaöğretim kanallarını teşvik etmek ve yeteneklerine göre herkesi yüksek öğrenim imkanlarına kavuşturmaktır. Okul disiplini, çocuğun haklarına ve saygınlığına uyumlu olmalıdır. Devlet, bu hakkın uygulanabilmesi için başka ülkelerle işbirliği içinde olacaktır.

Eğitim hedefleri

Eğitim, çocuğun kişiliğinin, becerilerinin, zihinsel ve fiziksel yeteneklerinin mümkün olduğunca geliştirilmesini hedefleyecektir. Eğitim, çocuğu, özgür bir toplumda faal bir yetişkin yaşam için hazırlayacak; ana-babasına, kültürel

kimliğine, kendi dili ve değerleriyle başkalarının kültürel kimliklerine ve değerlerine saygıyı geliştirecektir.

Azınlıklara ve yerli halklara mensup çocuklar

Azınlık topluluklarla yerli halklara mensup çocuklar kendi kültürlerinden yararlanma, kendi dinlerinin gereklerini yerine getirme ve kendi dillerini kullanma hakkına sahiptirler.

Dinlenme, boş zaman değerlendirme ve kültürel etkinlikler

Çocuk, dinlenme, boş zaman değerlendirme, oyun oynama, kültürel ve sanatsal etkinliklere katılma hakkına sahiptir.

Çocuk işçiler

Çocuk, sağlığı, eğitimi ve gelişmesi açısından tehlike teşkil eden işlere karşı korunma hakkına sahiptir. Devlet, işe kabul için asgari bir yaş sınırı tesbit etmek ve çalışma koşullarını düzenlemek zorundadır.

Uyuşturucu kullanımı

Çocukların uyuşturucu ve psicotrop madde kullanımından; bu tür maddelerin üretimine ve kaçakçılığına alet olmaktan korunma hakları vardır.

Cinsel sömürü

Devlet, fuhuş ve pornografi dahil, çocuğu cinsel sömürü ve suistimalden koruyacaktır.

Çocukların satılmaları, kaçırılmaları ve fuhuşa zorlanmaları

Çocukların, satışa, kaçırılmaya ve fuhuşa konu olmalarını önlemek üzere her tür çabayı göstermek Devletin görevidir.

Sömürünün diğer biçimleri

Çocuk, esenliğiyle ilgili olup 32, 33, 34 ve 35. maddelerde yer alan hususlara zarar verecek her tür kullanımdan korunma hakkına sahiptir.

İşkence ve özgürlükten yoksun bırakma

Hiçbir çocuk, işkenceye, zalimce davranışlara ya da cezaya, yasa dışı tutuklamaya tabi tutulmayacak ve keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. 18 yaşından küçük olanlara, idam ya da salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası verilmeyecektir. Özgürlüğünden yoksun bırakılan herhangi bir çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe yetişkinlerden ayrı tutulacaktır. Gözetim altında tutulan çocuğa hukuki ve diğer gerekli yardımlar sağlanacak, çocuk ailesiyle temas edebilecektir.

Silahlı çatışma

Taraf Devletler, 15 yaşından küçük çocukların çatışmalara katılmamalarını sağlamak için mümkün olan her tür önlemi alacaklardır. 15 yaşından küçük hiç bir çocuk askere alınmayacaktır. Devletler, ayrıca, silahlı çatışmaların etkilediği çocuklara, ilgili uluslararası yasada belirtilen şekillerde koruma ve bakım sağlayacaklardır.

Yeniden sağlığa kavuşturucu bakım

Devlet, silahlı çatışma, işkence, ihmal, kötü muamele ve sömürü mağduru çocukların sağlıklarına kavuşturulmaları ve toplumla bütünleşmelerini sağlama amacıyla uygun önlemleri almakla yükümlüdür.

Çocukların yargılanmaları

Yasalara aykırı iş yapan çocuk, saygınlık ve değer anlayışını geliştiren, yaş durumunu gözeten ve toplumla yeniden bütünleşmesini hedefleyen tarzda muamele görme hakkına sahiptir. Çocuğa, temel güvencelerin yanısıra, savunması için hukuki ve diğer her tür yardım sağlanacaktır. Mümkün olan her durumda, adli kovuşturmadan ve kurumlara yerleştirme yolundan kaçınılmalıdır.

Üstün standartlara uyma

Çocuğun haklarıyla ilgili olarak geçerli ulusal ve uluslararası yasalarda yer alan standartların, işbu Sözleşme'de yer alanlardan daha üstün olmaları halinde, her durumda, daha üstün standartlar geçerli olacaktır.

Uygulama ve yürürlüğe giriş

42'den 45'e kadar olan maddelerde yer alan hükümler, başlıca şu hususları öngörmektedir:

(i) Devletin, işbu Sözleşme'de yer alan hakların gerek yetişkinler gerekse çocuklar tarafından yaygın biçimde bilinmesini sağlama yükümlülüğü vardır.

(H) Sözleşmeye Taraf Devletlerin, onaydan iki yıl sonra ve ardından her beş yılda bir sunacakları raporları incelemekle görevli, 10 uzmandan oluşan bir Çocuk Hakları Komitesi'nin kurulması. Onaycı ülke sayısı 20'ye ulaştığında Sözleşme yürürlüğe girecek, dolayısıyla Komite de kurulmuş olacaktır.

(iii) Taraf Devletler, hazırladıkları raporları kamuoyuna yaygın biçimde duyuracaklardır.

(iv) Komite, çocuk haklarına ilişkin belirli konularda özel araştırmalar yapılmasını isteyebilir; değerlendirmelerini Taraf Devletlerden her birine ve BM Genel Kurulu'na iletebilir.

(v) BM' in, ILO, WHO, UNESCO ve UNICEF gibi uzmanlaşmış kuruluşları, Sözleşmenin "etkin biçimde uygulanmasını ve uluslararası işbirliğini sağlama" amacıyla Komite toplantılarına katılabilirler. Bu kuruluşlar, BM' e ve BM' in örneğin Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi danışman statüsü taşıyan HDK' lar dahil, alanında "yetkili" bilinen başka herhangi bir kuruluşla birlikte Komiteye bilgi aktarabilirler;

gene aynı kuruluşlardan, Sözleşmenin en iyi biçimde uygulanması konusunda tavsiye görüşler alınabilir.

Ek-3 Türkiye'de Avrupa Birliği Sürecinde Çocuk Suçluluğu İstatistikleri

Tablo 1- Ceza Mahkemelerine Açılan Davalardaki Çocuk Sanıkların Mahkemelerine Ve Yaş Gruplarına Dağılımı (1994-2004)

Mahkeme türü	1994 YILI								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	63	10	73	615	78	693	678	88	766
Ağır ceza mah.	509	26	535	2822	176	2998	3331	202	3533
Asliye ceza mah.	6026	587	6613	25529	2057	27586	31555	2644	34199
Sulh ceza mah.	5157	487	5644	15117	1730	16847	20274	2217	22491
İcra ceza mah.	0	0	0	21	5	26	21	5	26
Trafik mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çocuk mah.	5926	299	6225	0	0	0	5926	299	6225
Toplam	17681	1409	19090	44104	4046	48150	61785	5455	67240

Mahkeme türü	1995 yılı								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	21	7	28	340	100	440	361	107	468
Ağır ceza mah.	467	33	500	2581	208	2789	3048	241	3289
Asliye ceza mah.	6337	458	6795	24210	1860	26070	30547	2318	32865
Sulh ceza mah.	4601	512	5113	16620	1704	18324	21221	2216	23437
İcra ceza mah.	0	0	0	17	8	25	17	8	25
Trafik mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Çocuk mah.	5460	247	5707	0	0	0	5460	247	5707
Toplam	16886	1257	18143	43768	3880	47648	60654	5137	65791

Mahkeme türü	1996 yılı								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	74	14	88	326	66	392	400	80	480
Ağır ceza mah.	364	31	395	2588	267	2855	2952	298	3250
Asliye ceza mah.	6192	334	33692	27166	2217	29383	33358	2551	35909
Sulh ceza mah.	4374	496	4870	18157	2248	20405	22531	2744	25275
İcra ceza mah.	0	0	0	32	1	33	32	1	33

Trafik mah.	0	0	0	2	0	2	2	0	2
Çocuk mah.	5264	197	5461	0	0	0	5264	197	5461
Toplam	16268	1072	17340	48271	4799	53070	64539	5871	70410

1997 yılı									
Mahkeme türü	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	21	5	26	206	56	262	227	61	288
Ağır ceza mah.	336	37	373	2547	262	2809	2883	299	3182
Asliye ceza mah.	6016	357	6373	30902	2383	33285	36918	2740	39658
Sulh ceza mah.	4825	452	5277	26939	2475	29414	31764	2927	34691
İcra ceza mah.	0	0	0	38	3	41	38	3	41
Trafik mah.	15	0	0	525	18	543	540	18	558
Çocuk mah.	4903	901	5804	0	0	0	4903	901	5804
Toplam	16116	1752	17868	61157	5197	66354	77273	6949	84222

1998 yılı									
Mahkeme türü	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	16	3	19	283	64	347	299	67	366
Ağır ceza mah.	432	42	474	2962	240	3202	3394	282	3676
Asliye ceza mah.	6047	443	6490	31669	3090	34759	37716	3533	41249
Sulh ceza mah.	5959	575	6534	35115	3137	38252	41074	3712	44786
İcra ceza mah.	0	0	0	46	1	47	46	1	47
Trafik mah.	68	3	71	369	13	382	437	16	453
Çocuk mah.	5494	560	6054	0	0	0	5494	560	6054
Toplam	18016	1626	19642	70444	6545	76989	88460	8171	96631

1999 yılı									
Mahkeme türü	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	50	18	68	245	52	297	295	70	365
Ağır ceza mah.	434	35	469	2881	281	3162	3315	316	3631
Asliye ceza mah.	5473	370	5843	26687	2949	29636	32160	3319	35479
Sulh ceza mah.	5581	571	6152	35823	2981	38804	41404	3552	44956
İcra ceza mah.	0	0	0	58	50	108	58	50	108
Trafik mah.	93	0	93	234	11	245	327	11	338

Çocuk mah.	5519	564	6083	0	0	0	5519	564	6083
Toplam	17150	1558	18708	65928	6324	72252	83078	7882	90960

Mahkeme türü	2000 yılı								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	7	0	7	165	45	210	172	45	217
Ağır ceza mah.	43	29	72	2441	195	2636	2484	224	2708
Asliye ceza mah.	5041	392	5433	27670	3227	30897	32711	3619	36330
Sulh ceza mah.	5730	566	6296	34240	3153	37393	39970	3719	43689
İcra ceza mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trafik mah.	14	0	14	197	1	198	211	1	212
Çocuk mah.	5192	643	5835	0	0	0	5192	643	5835
Toplam	16027	1630	17657	64713	6621	71334	80740	8251	88991

Mahkeme türü	2001 yılı								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	19	3	22	295	47	342	314	50	364
Ağır ceza mah.	422	31	453	3057	29	3086	3479	60	3539
Asliye ceza mah.	5621	382	6003	27711	2705	30416	33332	3087	36419
Sulh ceza mah.	5564	517	6081	30854	3419	34273	36418	3936	40354
İcra ceza mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trafik mah.	22	0	22	196	0	196	218	0	218
Çocuk mah.	5580	732	6312	0	0	0	5580	732	6312
Toplam	17228	1665	18893	62113	6200	68313	79341	7865	87206

Mahkeme türü	2002 yılı								
	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	11	6	17	269	72	341	280	78	358
Ağır ceza mah.	615	51	666	3840	267	4107	4455	318	4773
Asliye ceza mah.	7720	511	8231	32173	3355	35528	39893	3866	43759
Sulh ceza mah.	6923	811	7734	32690	4181	36871	39613	4992	44605
İcra ceza mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trafik mah.	20	0	20	235	2	237	255	2	257
Çocuk mah.	6411	741	7152	0	0	0	6411	741	7152

Toplam	21700	2120	23820	69207	7877	77084	90907	9997	100904
2003 yılı									
Mahkeme türü	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
DGM	92	10	102	399	44	443	491	54	545
Ağır ceza mah.	650	56	706	4106	333	4439	4756	389	5145
Asliye ceza mah.	6102	407	6509	33020	3425	36445	39122	3832	42954
Sulh ceza mah.	6360	592	6952	35871	3853	39724	42231	4445	46676
İcra ceza mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trafik mah.	35	0	35	373	4	377	408	4	412
Çocuk mah.	6394	667	7061	19899	1928	21827	26293	2595	28888
Toplam	19633	1732	21365	93668	9587	103255	113301	11319	124620

2004 yılı									
Mahkeme türü	12-15 yaş			16-18 yaş			Toplam		
	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
5190 s.k. Yetkili ağır ceza mah.(*)	27	3	30	89	15	104	116	18	134
Ağır ceza mah.	966	95	1061	4451	434	4885	5417	529	5946
Asliye ceza mah.	7320	490	7810	28740	3042	31782	36060	3532	39592
Sulh ceza mah.	6986	868	7854	33098	3715	36813	40084	4583	44667
İcra ceza mah.	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Trafik mah.	23	0	23	149	1	150	172	1	173
Çocuk mah.	8227	1308	9535	33475	2763	36238	41702	4071	45773
Fikri ve sınai hak. Ceza mah.	12	1	13	60	0	60	72	1	73
Toplam	23561	2765	26326	100065	9970	110032	123623	12735	136358

(*) : 30/06/2004 tarihinde 'DGM' ler kaldırılmış, bu mahkemelerdeki davalar 5190 Sayılı Yasayla yetkili kılınan Ağır Ceza Mahkemelerine devredilmiştir. (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk1.htm>)

Tablo 2- Çocuk Mahkemeleri İş Yükünün Mahkemelerine Dağılımı (1998-2004)

YILLAR	MAHKEMENİN YERİ	GELENLER					ÇIKANIN GELENE %	GELECEK YILA DEVİR	M*
		GEÇEN YILDAN KALAN	YIL İÇİNDE AÇILAN	BOZULAN LARAK GELEN	TOPLAM				
					GELEN	ÇIKAN			
1998	ANKARA	652	1042	15	1709	1238	72,4	471	176
	İSTANBUL	5208	2225	12	7445	1957	26,3	5488	918
	İZMİR	510	1296	25	1831	1025	56,0	806	202
	TRABZON	77	130	3	210	139	66,2	71	196
	TOPLAM	6447	4693	55	11195	4359	38,9	6836	525
1999	ANKARA	471	1067	11	1549	1112	71,8	437	149
	İSTANBUL	5488	2265	9	7762	1293	16,7	6469	1207
	İZMİR	806	1104	19	1929	920	47,7	1009	320
	TRABZON	71	132	1	204	109	53,4	95	247
	TOPLAM	6836	4568	40	11444	3434	30,0	8010	665
2000	ANKARA	437	865	8	1310	918	70,1	392	167
	İSTANBUL	6469	2380	16	8865	1136	12,8	7729	1447
	İZMİR	1009	1304	5	2318	1310	56,5	1008	277
	TRABZON	95	159	0	254	132	52,0	122	268
	TOPLAM	8010	4708	29	12747	3496	27,4	9251	755
2001	ANKARA	392	1047	90	1529	1157	75,7	372	120
	İSTANBUL	7729	2641	24	10394	5647	54,3	4747	540
	İZMİR	1008	1377	43	2428	1344	55,4	1084	272
	TRABZON	122	141	13	276	183	66,3	93	230
	TOPLAM	9251	5206	170	14627	8331	57,0	6296	408
2002	ANKARA	372	875	40	1287	918	71,3	369	146
	DİYARBAKIR	0	629	0	629	104	16,5	525	258
	İSTANBUL	4747	2185	18	6950	1524	21,9	5426	983
	İZMİR	1084	1443	20	2547	1040	40,8	1507	373
	TRABZON	93	239	2	334	184	55,1	150	206
	TOPLAM	6296	5371	80	11747	3770	32,1	7977	557
2003	ANKARA	369	2698	24	3091	858	27,8	2233	262
	DİYARBAKIR	525	2753	0	3278	925	28,2	2353	282
	İSTANBUL	5426	8864	4	14294	1727	12,1	12567	611
	İZMİR	1507	5507	7	7021	1228	17,5	5793	390

	KOCAELİ	0	1157	0	1157	104	9,0	1053	301
	TRABZON	150	597	3	750	401	53,5	349	179
	TOPLAM	7977	21576	38	29591	5243	17,7	24348	433
2004	ANKARA	2233	4169	31	6433	1750	27,2	4683	418
	BEYOĞLU	0	3105	0	3105	73	2,4	3032	343
	DİYARBAKIR	2353	2478	6	4837	1904	39,4	2933	434
	İSTANBUL	12567	10742	10	23319	13407	57,5	9912	335
	İZMİR	5793	7033	15	12841	3150	24,5	9691	547
	KARTAL	0	2413	0	2413	1028	42,6	1385	145
	KOCAELİ	1053	2306	1	3360	1390	41,4	1970	294
	TRABZON	349	648	3	1000	819	81,9	181	130
	ÜSKÜDAR	0	2554	0	2554	1058	41,4	1496	149
	TOPLAM	24348	35448	66	59862	24579	41,1	35283	357

M*: Ortalama Yargılama Süresi (Gün) (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk3.htm>)

Tablo 3- Çocuk Mahkemeleri İş Yüğü (1988-2004)

YILLAR	GEÇEN	YIL	BOZU-			GELECEK	ÇIKANIN	
	YILDAN	İÇİNDE	LARAK	TOPLAM		YILA	GELENE	
	KALAN	AÇILAN	GELEN	GELEN	ÇIKAN	DEVİR	%	M*
1988	71	3720	5	3796	2162	1634	57,0	104
1989	1634	3709	15	5358	3179	2179	59,3	199
1990	2179	3121	20	5320	2813	2507	52,9	283
1991	2507	4031	9	6547	3524	3023	53,8	263
1992	3023	4578	17	7618	4147	3471	54,4	267
1993	3471	3975	34	7480	3390	4090	45,3	368
1994	4090	4680	36	8806	3895	4911	44,2	376
1995	4911	4389	49	9349	4024	5325	43,0	435
1996	5325	4365	44	9734	3952	5782	40,6	478
1997	5782	4561	68	10411	3964	6447	38,1	512
1998	6447	4693	55	11195	4359	6836	38,9	525
1999	6836	4568	40	11444	3434	8010	30,0	665
2000	8010	4708	29	12747	3496	9251	27,4	755

2001	9251	5206	170	14627	8331	6296	57,0	408
2002	6296	5371	80	11747	3770	7977	32,1	557
2003	7977	21576	38	29591	5243	24348	17,7	433
2004	24348	35448	66	59862	24579	35283	41,1	357

M*:Ortalama Yargılama Süresi (Gün) (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk6.htm>)

Tablo 4- Çocuk Mahkemelerinde Sonuçlanan Davaların Sanıklarına İlişkin Karar Türlerinin Dağılımı (1994-2004)

YILLAR	MAHKUMİYET	%	BERAAT	%	DİĞER(*)	%	TOPLAM
1994	3243	62,2	888	17,0	1083	20,8	5214
1995	3460	63,6	946	17,4	1035	19,0	5441
1996	3117	57,9	955	17,7	1314	24,4	5386
1997	3061	61,4	774	15,5	1151	23,1	4986
1998	2944	53,5	813	14,8	1743	31,7	5500
1999	2142	53,3	422	10,5	1455	36,2	4019
2000	2637	52,9	527	10,6	1821	36,5	4985
2001	1684	18,2	490	5,3	7099	76,6	9273
2002	2029	44,2	762	16,6	1803	39,2	4594
2003	3305	51,3	1197	18,6	1935	30,1	6437
2004	8031	23,8	3314	9,8	22375	66,4	33720

NOT: Diğer kararlardaki sanık sayısı; yetkisizlik, görevsizlik, birleştirme, 4616 ve 4454 S.K.göre davanın ertelenmesi, düşme ve TCK 119 m. uyarınca davanın ortadan kaldırılması ve TCK 46. madde gereğince verilen kararlardaki sanık sayısını kapsamaktadır.

(*) Diğer kararlarda 2001 yılında meydana gelen artış 4616 sayılı kanundan kaynaklanmaktadır. (<http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk8.htm>)

**Tablo 5- Çocuk Mahkemelerine Açılan Davaların Suç Türlerine Dağılımı
(1/1/2004-31/12/2004)**

İsnad Edilen Suç İle İlgili Kanun	AÇILAN		SANIK SAYISI										
	DAVA SAYISI	%	12-15 YAŞ			16-18 YAŞ			12-18 YAŞ				
			Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	%	
TCK 491-494 (Hırsızlık)	18231	51,3	4442	1076	5518	16849	2148	18997	21291	3224	24515	53,6	
TCK 456-460 (Müessir Fiil)	5904	16,6	1147	86	1233	6020	198	6218	7167	284	7451	16,3	
2918 Sa. Trafik Kanununa Muhalefet	2470	7,0	654	2	656	1976	10	1986	2630	12	2642	5,8	
TCK 495-502 (Gasp)	1953	5,5	404	5	409	1980	20	2000	2384	25	2409	5,3	
TCK 414-428 (Irza Tasaddi)	717	2,0	158	0	158	747	2	749	905	2	907	2,0	
TCK 179-192 (Şahıs Hürriyetini Tahdit)	498	1,4	148	13	161	364	36	400	512	49	561	1,2	
6136 Sa. Ateşli Silahlar K. Muhalefet	473	1,3	127	2	129	401	6	407	528	8	536	1,2	
TCK 516-521 (Nası İzzar)	445	1,3	168	10	178	575	25	600	743	35	778	1,7	
TCK 339-349 (Evrakta Sahtekarlık)	443	1,2	69	20	89	339	50	389	408	70	478	1,0	
TCK 254-265 (Hükümete Karşı Şiddet Ve Mukavemet)	426	1,2	73	4	77	410	20	430	483	24	507	1,1	
TCK 429-434 (Kız, Kadın, Erkek Kaç.)	376	1,1	81	1	82	353	3	356	434	4	438	1,0	
TCK 480-490 (Hakaret Ve Sövme)	338	1,0	70	18	88	275	22	297	345	40	385	0,8	
TCK 403-404 (Uyuşturucu Suçları)	323	0,9	35	5	40	322	8	330	357	13	370	0,8	
TCK 448-455 (Adam Öldürme)	294	0,8	57	0	57	324	3	327	381	3	384	0,8	
TCK 503-507 (Dolandırıcılık Ve İflas)	287	0,8	54	2	56	269	29	298	323	31	354	0,8	
TCK 508-511 (Emniyeti Suistimal)	285	0,8	92	5	97	208	37	245	300	42	342	0,7	
TCK 316-331 (Para Ve Kıy. Kağ Sah.)	214	0,6	32	3	35	194	11	205	226	14	240	0,5	
2911 S. Top ve Gös. Yürüyüşleri K.M.	144	0,4	44	9	53	320	29	349	364	38	402	0,9	
6831 Sa. Orman Kanununa Muhalefet	134	0,4	37	0	37	104	0	104	141	0	141	0,3	
TCK 549-551 (Silah Ve Eczayı Nariyeye Ait Kabahatler)	111	0,3	31	0	31	84	1	85	115	1	116	0,3	
5682 Sa. Pasaport Kanununa M.	109	0,3	43	6	49	102	1	103	145	7	152	0,3	
5846 Sa. Fikir ve Sanat Eserleri K.M.	108	0,3	16	1	17	96	1	97	112	2	114	0,2	
4926 Sa. Kaçakçılıkla mücadele K.M.	106	0,3	36	0	36	73	0	73	109	0	109	0,2	
TCK 563-565 (Araba Ve Hayvan. Muhafazasında Kusur)	91	0,3	16	0	16	87	0	87	103	0	103	0,2	
TCK 512 (Eşy. Cürümiyeyi Satın Al. ve Saklamak)	87	0,2	18	5	23	61	7	68	79	12	91	0,2	
DİĞER SUÇLAR	947	2,7	175	35	210	942	96	1038	1117	131	1248	2,7	
TOPLAM	35514	100	8227	1308	9535	33475	2763	36238	41702	4071	45773	100	

([http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk 13a.htm](http://www.adli-sicil.gov.tr/Istatistikler/1996/cocuk%2013a.htm))